

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΣΤΗ
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ουγγρίνης Ιωάννης

Τριμελής επιτροπή:

Φακιολάς Ευστάθιος

Τζιφάκης Νικόλαος

Κλάψης Αντώνιος

Τελική έκδοση:

10/2021

Κόρινθος, 2021

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER PROGRAMME IN
«GOVERNANCE AND PUBLIC POLICIES»

THE CONTRIBUTION OF THE GREEK PARLIAMENT IN THE
FORMATION OF THE GREEK DEFENSE POLICY

MASTER'S DISSERTATION

Ouggrinis Ioannis

Committee:

Fakiolas Eftstathios

Tzifakis Nikolaos

Klapisis Antonios

Final version:

10/2021

Corinth, 2021

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «**Η συμβολή του Ελληνικού Κοινοβουλίου στη διαμόρφωση της ελληνικής αμυντικής πολιτικής**» του Ιωάννη Ουγγρίνη αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητά του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την / /2021 με γενική επίδοση:

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. Φακιολάς Ευστάθιος
2. Τζιφάκης Νικόλαος
3. Κλάψης Αντώνιος

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως στόχο να παρουσιάσει τη συμβολή του Ελληνικού Κοινοβουλίου στη διαμόρφωση της ελληνικής αμυντικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, η μελέτη εστιάζει στη λειτουργία των κοινοβουλευτικών επιτροπών της Βουλής των Ελλήνων που ασχολούνται με τα θέματα της Εθνικής Άμυνας. Πρόκειται για μία πρωτότυπη ανάλυση και διεισδυτική μελέτη, η οποία βασίστηκε στα γενικά αρχεία της Διεύθυνσης Κοινοβουλευτικού Έργου και στο ηλεκτρονικό αρχείο της Βουλής των Ελλήνων.

Λέξεις κλειδιά: *Ελληνική αμυντική πολιτική, Ελληνικό Κοινοβούλιο, Κανονισμός της Βουλής, Κοινοβουλευτικές Επιτροπές.*

Abstract

The aim of this dissertation is to present the contribution of the Greek Parliament in the formation of the Greek defense policy. Specifically, the study focuses on the operation of the parliamentary committees of the Greek Parliament that deal with the issues of National Defense. This is an original study and thorough analysis, based on the general principles of the Division Parliamentary Work and the electronic archive of the Greek Parliament.

Keywords: *Greek defense policy, Greek Parliament, The standing orders of the Parliament, Parliamentary Committees.*

Περιεχόμενα

Περίληψη	i
Abstract	ii
Περιεχόμενα.....	iii
Κατάλογος διαγραμμάτων	v
Κατάλογος πινάκων	vi
Εισαγωγή.....	1
1. Διαχρονική εξέλιξη της ελληνικής αμυντικής πολιτικής.....	4
1.1 Μεταπολεμική περίοδος (1945-1973).....	4
1.2 Η μεταδικτατορική περίοδος (1974-1981).....	5
1.3 Η περίοδος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ (1981-1989)	8
1.4 Η μεταψυχροπολεμική περίοδος (1990-1993).....	11
1.5 Η υπερδεκαετής περίοδος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ (1993-2004).....	14
1.5.1 Η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου (1993-1995).....	14
1.5.2 Οι κυβερνήσεις του Κώστα Σημίτη (1996-2004)	15
1.6 Η περίοδος διακυβέρνησης του Κώστα Καραμανλή (2004-2009)	18
1.7 Η μνημονιακή περίοδος (2009-2018)	21
1.7.1 Ελληνική αμυντική βιομηχανία	23
1.7.2 Ευρωπαϊκή αμυντική και περιφερειακή πολιτική.....	27
1.7.3 Τουρκία, ΗΠΑ και NATO	27
1.8 Η μεταμνημονιακή περίοδος (2019 -).....	29
2 Ελληνικό Κοινοβούλιο	33
2.1 Ο θεσμός	33
2.2 Βουλή των Ελλήνων	34
2.3 Νομοθετικό έργο	35
2.4 Κοινοβουλευτικός έλεγχος.....	37
2.5 Κανονισμός της Βουλής.....	39
3 Κοινοβουλευτικές επιτροπές	41
3.1 Εισαγωγή.....	41
3.2 Κατηγορίες	41
3.3 Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων	46
3.3.1 Ιστορικό συνεδριάσεων.....	46

3.4 Επιτροπή Εξοπλιστικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων.....	52
3.4.1 Ιστορικό θεμάτων.....	52
3.5 Νόμοι και Ψηφοφορίες	54
4 Νόμοι και ψηφοφορίες.....	56
4.1 Νόμοι.....	56
4.2 Διεθνείς Συμβάσεις	64
Συμπεράσματα	74
Βιβλιογραφία – Κατάλογος πηγών	78

Κατάλογος διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Στρατιωτικές δαπάνες (% του ΑΕΠ)	22
Διάγραμμα 2: Στρατιωτικές δαπάνες (τρέχουσα LCU)	22
Διάγραμμα 3: Εξαγωγές όπλων	23
Διάγραμμα 4: Εισαγωγές όπλων	24
Διάγραμμα 5: Συνολικό προσωπικό ενόπλων δυνάμεων	25

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1: Συνεδριάσεις Επιτροπής Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων.....	46
Πίνακας 2: Συνεδριάσεις Επιτροπής Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων.....	50
Πίνακας 3: Συνεδριάσεις Επιτροπής Εξοπλιστικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων ...	52
Πίνακας 4: Συνεδριάσεις Επιτροπής Εξοπλιστικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων ...	53
Πίνακας 5: Νόμοι και Ψηφοφορίες τελευταίας Κοινοβουλευτικής Περιόδου (ΠΗ: 17/07/2019 -).....	54

Εισαγωγή

Αμυντική Πολιτική είναι το σύνολο των πολιτικών αποφάσεων και των επακόλουθων σχεδιασμών και ενεργειών, διπλωματικής, οικονομικής, στρατιωτικής ή άλλης φύσης με τις οποίες ένα κράτος επιδιώκει: α) τον εντοπισμό, β) τον προσδιορισμό, γ) την αποτροπή ή/και δ) την αντιμετώπιση με επιτυχία, απειλών για τα συμφέροντά του που προέρχονται από άλλο ή άλλα κράτη, συνήθως αλλά όχι πάντα γειτονικό/ά, και που εκφράζονται με (ή περιλαμβάνουν) τη χρήση ή την απειλή χρήσης, ένοπλης βίας ή/και πολέμου (Παπαναστασόπουλος, 2017).

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να σημειωθεί η διαφορά μεταξύ Αμυντικής Πολιτικής και Πολιτικής Εθνικής Ασφάλειας (ΠΕΑ). Ο όρος «Εθνική Ασφάλεια» είναι ευρύτερος και αναφέρεται στην δημόσια πολιτική για τη διατήρηση και επιβίωση του κράτους-έθνους με τη χρήση οικονομικής, στρατιωτικής και πολιτικής ισχύος και την άσκηση διπλωματίας, σε καιρούς ειρήνης ή πολέμου. Στο πλαίσιο αυτό, ενώ οι περιβαλλοντικές/κλιματολογικές απειλές, για παράδειγμα, απέναντι στην ασφάλεια ενός κράτους και του πληθυσμού του αποτελούν και αυτές αντικείμενο της «πολιτικής εθνικής ασφάλειας» αυτού του κράτους, ωστόσο δεν αποτελούν ένα εξ ορισμού αντικείμενο της αμυντικής πολιτικής του.

Η σχέση μεταξύ αμυντικής πολιτικής και στρατηγικής είναι αμφίδρομη. Οι στρατιωτικές στρατηγικές παράμετροι επηρεάζουν τη διαμόρφωση της αμυντικής πολιτικής. Παράλληλα, η στρατιωτική ισχύς αποτελεί ένα από τα μέσα εκπλήρωσης των στόχων της αμυντικής πολιτικής. Ως «σημείο συνάντησής» τους μπορεί να θεωρηθεί η λεγόμενη *υψηλή στρατηγική*, ως παραγωγή εθνικής ασφάλειας, μέσα από τη συνεχή διάδραση των δυνατοτήτων του κράτους και τον περιορισμό του αντιπάλου (Βοσκόπουλος, 2016).

Η αμυντική πολιτική της Ελλάδας μέχρι και σήμερα διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο. Η πολιτική αυτή στηρίζεται στο ότι: «η Ελλάδα δεν διεκδικεί τίποτα από κανέναν, αλλά ούτε είναι διατεθειμένη να κάνει οποιαδήποτε παραχώρηση σε βάρος της εθνικής της κυριαρχίας» (Τα Νέα, 1985: 18). Πρόκειται για θέση που έχει επίσημα επιβεβαιωθεί από τη δήλωση του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλου: «Δεν διεκδικούμε τίποτα, δεν παραχωρούμε τίποτα» (Παυλόπουλος, 2017).

Στο πλαίσιο αυτό στο ελληνικό στρατιωτικό δόγμα¹ δεσπόζει η στρατηγική της αποτροπής², έχοντας τέσσερις διαφορετικές μορφές: α) την εθνική αποτροπή που έχει ως στόχο να παρουσιάσει ότι το τίμημα σε περίπτωση επίθεσης κατά της Ελλάδας θα είναι πολύ υψηλό και η οποία ενισχύεται από την επένδυση του κράτους στις στρατιωτικές του δυνάμεις, β) τη διεθνής αποτροπή κατά την οποία η Δυτική παρουσία έχει αυξήσει το κόστος και το ρίσκο μιας επίθεσης κατά της Ελλάδας, γ) την εκτεταμένη αποτροπή κατά την οποία η Ελλάδα τονίζει ότι τα εθνικά συμφέροντα του κράτους της επεκτείνονται στην Κύπρο, άρα σε μία πιθανή επίθεση στην Κύπρο η Ελλάδα πρέπει να την υπερασπιστεί και δ) την ενεργητική αποτροπή κατά την οποία η Ελλάδα δρα με άξονα την απειλή ή την επιβολή τιμωρίας, μέχρις ότου πείσει τον αντίπαλο να σταματήσει τις ανεπιθύμητες ενέργειες του (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 33-38).

Κατά τον Κωνσταντίνο Κολιόπουλο (2010: 26-27) υπάρχουν ακόμα δύο καταστάσεις αποτροπής: α) η άμεση αποτροπή κατά την οποία η Τουρκία το 1976, το 1987 και το 1996 εξέταζε σοβαρά το ενδεχόμενο διενέργειας ένοπλης επίθεσης και η Ελλάδα εξαπέλυσε απειλή αντίδρασης, προκειμένου να αποτρέψει την ένοπλη επίθεση και β) η γενική αποτροπή κατά την οποία στην περίπτωση των ελληνο-τουρκικών σχέσεων τα δύο κράτη διατηρούν ένοπλες δυνάμεις για να ρυθμίζουν τις διμερείς τους σχέσεις χωρίς να εξετάζεται άμεσα το ενδεχόμενο διενέργειας επίθεσης σε κανένα εκ των δύο κρατών (Κολιόπουλος, 2010: 26-27).

Σε κάθε περίπτωση στην Ελλάδα το 2,9% του εργατικού δυναμικού απασχολείται στις Ένοπλες Δυνάμεις, ενώ ο μέσος όρος στα ευρωπαϊκά κράτη του NATO είναι μόλις 1%. Παράλληλα, είναι αναμφισβήτητο το γεγονός ότι η Ελλάδα, βάσει του ΑΕΠ δαπανεί πολύ περισσότερο στον στρατό της σε σχέση με το μέσο όρο των άλλων ευρωπαϊκών κρατών για αρκετές δεκαετίες τώρα. Σύμφωνα με το NATO, οι μέσες δαπάνες των ευρωπαϊκών των κρατών του NATO το 2009 ήταν 1.7% του ΑΕΠ, ενώ η Ελλάδα δαπάνησε 3.1% του ΑΕΠ της για στρατιωτικές δαπάνες. Ακόμα, συγκρίνοντας τη συνολική στρατιωτική δαπάνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) την περίοδο 2000-2008 με βάση τα στοιχεία του Διεθνούς Ινστιτούτου Ερευνών για την Ειρήνη της Στοκχόλμης (Stockholm International Peace Research Institute - SIPRI), ο

---

¹ Η θεωρία του κράτους για το πώς αυτό μπορεί να παράγει ασφάλεια για τον εαυτό του με τον καλύτερο τρόπο (Posen, 1984: 13).

² Ως αποτροπή ορίζεται η διατήρηση του status quo με απειλή χρήσης βίας, ενώ ενεργητική αποτροπή ή πειθαναγκασμός (ή εξαναγκασμός ή καταναγκασμός) είναι η αλλαγή του status quo με απειλή χρήσης βίας (Κολιόπουλος, 2010: 21).

μέσος όρος ήταν 1.6% του ΑΕΠ, ενώ το ίδιο διάστημα η Ελλάδα δαπάνησε 3.6% του ΑΕΠ στον στρατό της (Grebe & Sommer, 2010: 1, 5). Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να ειπωθεί ότι η Ελλάδα επένδυε μέχρι και την κρίση πολλά χρήματα για να έχει αξιόμαχο στρατό (εσωτερική εξισορρόπηση). Ταυτόχρονα, φρόντιζε σε κάθε ευκαιρία να επενδύει στην διπλωματική της εξωστρέφεια συμμετέχοντας στο διεθνές διαπραγματευτικό παιχνίδι, συνάπτοντας πολύτιμες συμμαχίες και αποθηκεύοντας διπλωματικό κεφάλαιο με στόχο να αυξήσει την ελληνική επιρροή στην περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου και να προωθήσει τις θέσεις της για θέματα που την απασχολούν (εξωτερική εξισορρόπηση).

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τη συμβολή του Ελληνικού Κοινοβουλίου στη διαμόρφωση της ελληνικής αμυντικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό επιχειρείται ο εντοπισμός της πορείας και του έργου της Βουλής των Ελλήνων στον τομέα της άμυνας. Ειδικότερα διερευνάται το έργο των αρμόδιων κοινοβουλευτικών επιτροπών της Βουλής των Ελλήνων και αναλύονται τα νομοσχέδια και οι ψηφοφορίες που έλαβαν χώρα στη Βουλή την τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδο (ΙΗ':17/07/2019 –).

Έχοντας υπόψη το θεσμικό πλαίσιο, τίθεται το κεντρικό ερώτημα: το κοινοβούλιο συμβάλει ή όχι στη διαμόρφωση ενός νόμου που εκφράζει την αμυντική πολιτική; Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στηρίχθηκε στην άντληση ποιοτικών στοιχείων μέσω της ανάλυσης και κριτικής επεξεργασίας πρωτογενών (νομοθετικά κείμενα, επίσημα έγγραφα) και δευτερογενών πηγών (βιβλία, επιστημονικά περιοδικά, μελέτες, έρευνες, άρθρα, εκθέσεις και στοιχεία από έγκυρους ιστοτόπους).

1. Διαχρονική εξέλιξη της ελληνικής αμυντικής πολιτικής

1.1 Μεταπολεμική περίοδος (1945-1973)

Μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Ελλάδα επέλεξε το στρατόπεδο της Δύσης³ εναποθέτοντας την ασφάλεια της στην Ατλαντική Συμμαχία. Η ελληνική αμυντική πολιτική διαμορφώθηκε επί το πλείστον στο πλαίσιο του NATO αποστερώντας έτσι οποιαδήποτε ελληνική πρωτοβουλία στον αμυντικό σχεδιασμό της χώρας⁴ (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 29). Έτσι, Άγγλοι, Γάλλοι και Αμερικάνοι έφεραν την ευθύνη για την οργάνωση, τον εξοπλισμό και την εκπαίδευση των Ενόπλων Δυνάμεων μεταδίδοντας ξένες αντιλήψεις, τεχνολογίες, δόγματα και τακτικές (Τζανέτης, 1976: 23-46).

Λειτουργώντας με βάση τα αμερικανικά σχέδια, οι στρατιωτικές δυνάμεις της Ελλάδος είχαν διπλή αποστολή. Πρώτον και κύριον, τη διατήρηση της εσωτερικής ασφάλειας και τάξης και την αντιμετώπιση κάθε πιθανής προσπάθειας ανατροπής που θα αποσκοπούσε σε κομμουνιστική κυριαρχία (Rubatis, 1973: 41-49). Δεύτερον, την αντιμετώπιση πιθανής επιθετικής ενέργειας από τις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας, όπου οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις θα λειτουργούσαν ως πυροδοτικός μηχανισμός, του οποίου η ενεργοποίηση θα έθετε σε λειτουργία τη συμμαχία⁵ (Iatrides, 1986: 4). Συγκεκριμένα, οι ελληνικές δυνάμεις είχαν ως στόχο την καθυστέρηση των εχθρικών δυνάμεων, με την εγγύηση των ΗΠΑ και του NATO ότι θα ενισχύσουν με ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις την Ελλάδα (Πλατιάς, 2005: 217-218).

Η αδυναμία αυτού του αμυντικού δόγματος που βασιζόταν καθόλα στις ΗΠΑ και το NATO φάνηκε ξεκάθαρα κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, το

---

³ Έγινε μέλος του NATO το 1952.

⁴ Απότοκο αυτής της εξέλιξης αποτελεί η εγκαθίδρυση βάσεων, εγκαταστάσεων, πυρηνικών και οπλισμού των ΗΠΑ και του NATO (Συμφωνία του 1953), που χρηματοδοτούνται μερικώς ή και αποκλειστικώς από τις ΗΠΑ και το NATO για τους σκοπούς της κοινής άμυνας. (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 35, Hatzivassiliou, Security and the European Option: Greek Foreign Policy, 1952-62, 1995: 194).

⁵ Άρθρο 5 Βορειοατλαντικού Συμφώνου.

1974⁶. Οι σύμμαχοι απέτυχαν να αποτρέψουν την εισβολή και δεν ενίσχυσαν την Ελλάδα, με αποτέλεσμα αυτή να μην είναι σε θέση να προασπίσει τα εθνικά της συμφέροντα. Η τότε δομή των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων δεν εξυπηρετούσε την αντίταξη αποτελεσματικής άμυνας απέναντι στον εξ ανατολών κίνδυνο.

Το πλήγμα που υπέστη η Ελλάδα ήταν τεράστιο και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να συνειδητοποιήσει η πολιτική ηγεσία πως απαιτείτο πλήρης επαναπροσδιορισμός της εθνικής αμυντικής πολιτικής και αναδιοργάνωση των στρατιωτικών δομών της χώρας.

1.2 Η μεταδικτατορική περίοδος (1974-1981)

Η επαύριος της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο βρήκε την Ελλάδα συγκλονισμένη από τις συνέπειες και τις δραματικές πολιτικές εξελίξεις που προκάλεσε. Η κυβέρνηση του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή, η οποία ανέλαβε την διακυβέρνηση της χώρας, βρέθηκε μπροστά σε μεγάλες προκλήσεις και αλλαγές που επηρέασαν την υψηλή στρατηγική της χώρας.

Στο εσωτερικό, όπως αναφέρει ο Διονύσιος Τσιριγώτης, «οι σημαίνουσες προσωπικότητες της κυβερνητικής εξουσίας, οι κρατικοί πολιτικοί οργανισμοί, οι γραφειοκρατικές ομάδες και οι συμμετέχοντες στον κυβερνητικό μηχανισμό» έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της ελληνικής αμυντικής πολιτικής (Τσιριγώτης, 2013: 589). Επίσης, ο εκδημοκρατισμός του πολιτικού συστήματος δημιούργησε συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης καθώς και «συναίνεσης του συνόλου των πολιτικών δυνάμεων της χώρας» σε θέματα εξωτερικής πολιτικής (Τσιριγώτης, 2013: 591).

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η εξεταζόμενη περίοδος χαρακτηρίζεται από μείωση της έντασης ανάμεσα στους δύο μεγάλους συνασπισμούς των ψυχροπολεμικών χρόνων, ενώ σε περιφερειακό επίπεδο παρατηρούνται σημαντικές εξελίξεις. Η Αλβανία και η Ρουμανία, μιμούμενες το παράδειγμα της Γιουγκοσλαβίας, ακολουθούν αυτόνομη πολιτική, επηρεαζόμενες λιγότερο σε σχέση με το παρελθόν από τις στρατηγικές επιλογές της ΕΣΣΔ, δίνοντας έτσι την ευκαιρία για την «ανάπτυξη και ενίσχυση της διαβαλκανικής συνεργασίας» (Τσιριγώτης, 2013: 587). Παράλληλα, η πετρελαϊκή

---

⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την ανικανότητα/απροθυμία της συμμαχίας να σταματήσει την εισβολή αποχώρησε από το στρατιωτικό σκέλος του NATO την ίδια χρονιά παραμένοντας όμως στο πολιτικό σκέλος. Επανήλθε στο στρατιωτικό μέρος το 1980 (kathimerini.gr, 2009).

κρίση στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ενισχύει τον ρόλο των αραβικών πετρελαιοπαραγωγικών κρατών στη διεθνή πολιτική σκηνή. Αυτές οι εξελίξεις αναβαθμίζουν την γεωπολιτική αξία της Ελλάδος (και της Τουρκίας) και αυξάνουν τη σημασία του ελληνικού εδαφικού χώρου για τις ΗΠΑ και το NATO (Τσαρδαγίδης, 1988: 115).

Χωρίς ποτέ να απομακρυνθεί από τον δυτικό συνασπισμό, η Ελλάδα επιχειρεί να δημιουργήσει μία νέα, αυτόνομη αμυντική πολιτική. Έτσι, η ελληνική πολιτική ηγεσία άρχισε να βασίζεται πρωτίστως στην κινητοποίηση των δικών της δυνάμεων (εσωτερική εξισορρόπηση) αντί στην πλέον δευτερεύουσα προσδοκία συμμαχικής αρωγής (εξωτερική εξισορρόπηση) για την αντιμετώπιση της εξ ανατολών απειλής, όπως αυτή εκφράστηκε μέσω των τουρκικών διεκδικήσεων στο Αιγαίο και την Κύπρο (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 31). Η εξισορρόπηση του τουρκικού κινδύνου κρίθηκε απαραίτητη για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής κυριαρχίας.

Η εσωτερική εξισορρόπηση θεμελιώθηκε πάνω σε δύο άξονες: α) την οικονομική ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό «των εσωτερικών πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών δομών της χώρας, ήτοι εσωτερική ποιοτική-ποσοτική εξισορρόπηση (ανασυγκρότηση - ενίσχυση - ανάπτυξη των εσωτερικών συντελεστών ισχύος – οικονομία, τεχνολογία, βιομηχανία, εκπαίδευση, ένοπλες δυνάμεις, πολιτικές – διοικητικές δομές)» (Τσιριγώτης, 2013: 595) και β) την περεταίρω αυτονομία και ενίσχυση των στρατιωτικών δυνάμεων της χώρας. Ειδικότερα, για τις στρατιωτικές δυνάμεις προβλέφθηκαν τα εξής: α) ότι οι παραχωρούμενες ελληνικές δυνάμεις στο NATO μπορούν να λειτουργούν ανεξάρτητα (με βάση τους σχεδιασμούς της χώρας) από τη συμμαχία, όποτε επιτάσσει το εθνικό συμφέρον, εξυπηρετώντας τους σχεδιασμούς της συμμαχίας β) η δημιουργία νέων δυνάμεων εκτός του πλαισίου του NATO, οι οποίες βρίσκονταν υπό εθνική δικαιοδοσία, γ) ενίσχυση των ειδικών δυνάμεων που τέθηκαν υπό αποκλειστική εθνική διοίκηση, δ) ενίσχυση του ναυτικού και της αεροπορίας, που ήταν παραμελημένα κατά την περίοδο πριν το 1974, ε) ενίσχυση της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης Εσωτερικού και Νήσων (ΑΣΔΕΝ) που δεν τέθηκε υπό νατοϊκό έλεγχο και στ) μείωση εν μέρει της «τρωτότητας» της χώρας που οφειλόταν στην εξάρτησή της από αμερικάνικες πηγές προμήθειας αμυντικού υλικού, υιοθετώντας στρατηγικές προμήθειας υλικού από πολλούς προμηθευτές (diversification) (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 31-32).

Η εξωτερική εξισορρόπηση εξαιρουμένης της αμερικανικής-νατοϊκής βασίστηκε στην «αναδιάρθρωση των διεθνοπολιτικών προσανατολισμών της Ελλάδος και αναβίβαση της θέσης-ρόλου της στο βαλκανικό και ευρωπαϊκό υποσύστημα» (Τσιριγώτης, 2013: 597). Η ενίσχυση της θέσης της χώρας εντός του δυτικού συνασπισμού επιχειρήθηκε με την αίτησή της για ένταξη στην ΕΟΚ, μέσω της οποίας θα μπορούσε να προβάλλει τις θέσεις της για καίρια ζητήματα που την αφορούσαν άμεσα (Ροζάκης, 1986: 111). Επίσης, επιχειρήθηκε προσέγγιση με τα βαλκανικά κράτη και προσπάθεια δημιουργίας των προϋποθέσεων διαβαλκανικής συνεργασίας στα πλαίσια του πνεύματος καλής γειτονίας, που δεν ευδοκίμησε⁷, καθώς και άνοιγμα στον αραβικό κόσμο.

Η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης στις αξιώσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο (ζήτημα ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας, αιγιαλίτιδας ζώνης, αμφισβήτηση των καθεστώτων του εναέριου χώρου), αποδεικνύει την πρόθεσή της να ακολουθήσει κατευναστική πολιτική, από την στιγμή που δεν είχε πετύχει ακόμη την ισορροπία ισχύος που επιθυμούσε. Ως εκ τούτου, η κατευναστική πολιτική μπορεί να ιδωθεί ως κίνηση τακτικής στην προσπάθεια να κερδηθεί χρόνος στον οποίο θα μπορούσε να επιτευχθεί ο στόχος την εξισορρόπησης της τουρκικής ισχύος. Στο θέμα της Κύπρου η Ελλάδα απέτυχε «να διαμορφώσει μια ορθολογικά συγκροτημένη πρόταση πολιτικής για το Κυπριακό και να διασφαλίσει τις ικανές και αναγκαίες συνθήκες για ενίσχυση του μέτρου αποτελεσματικότητας της διπλωματικής της στρατηγικής» αυτή την περίοδο (Τσιριγώτης, 2013: 638). Ουσιαστικά, το Κυπριακό γίνεται δευτερεύων στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, αφού πρωταρχικός στόχος είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας και η επιβίωση του ελληνικού κράτους (Ευρυβιάδης, 1988: 108-109). Σύμφωνα με τη νέα αντίληψη, το ελληνικό κράτος θα λειτουργούσε υποστηρικτικά στις αποφάσεις της κυπριακής δημοκρατίας. Βέβαια, το Κυπριακό είναι θέμα σχετικό με οποιαδήποτε πρόοδο στα ελληνοτουρκικά. Εάν δεν υπήρχε το κυπριακό, τα υπόλοιπα θα μπορούσαν να επιλυθούν σχετικά εύκολα.

---

⁷ Το Βαλκανικό όραμα του Καραμανλή καθρεπτίζεται στις δηλώσεις του στην εφημερίδα *Rabotnichesko Delo*: «Στις μέρες μας, η καλή γειτονία δεν είναι αρκετή. Η φιλία είναι απαραίτητη να αναπτύσσεται σύμφωνα με τις διαρκώς εξελισσόμενες συνθήκες σε μία στενότερη και εποικοδομητική συνεργασία για το συμφέρον των γειτονικών λαών» (Αλειφάντης, 1987: 135-136).

1.3 Η περίοδος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ (1981-1989)

Η περίοδος αυτή ακολούθησε σε μεγάλο βαθμό τις τάσεις της προηγούμενης περιόδου. Η Τουρκία παραμένει η πρωταρχική απειλή, ενώ ΗΠΑ και ΝΑΤΟ έχουν σε μικρότερη έκταση ρυθμιστικό ρόλο στην ελληνική αμυντική πολιτική. Η θέση της χώρας στη Δύση τέθηκε υπό αμφισβήτηση από τον Ανδρέα Παπανδρέου, πολιτικό εμπνευστή του συνθήματος «η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες», όχι υπό την έννοια της αποχώρησης από το δυτικό συνασπισμό αλλά της απεξάρτησης. Θα μπορούσε να ειπωθεί πως η κυβέρνηση Παπανδρέου στράφηκε προς την αναδιοργάνωση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας ως αδέσμευτη⁸, έξω από τα δύο κυρίαρχα μπλοκ, μια πολιτική για τον «τρίτο δρόμο» (Βαρελά, 2016).

Η τάση για μεγαλύτερη αυτονομία εντός του δυτικού συνασπισμού βασίστηκε στην διακήρυξη της «νέας αμυντικής πολιτικής» (Πλατιάς, 2005: 221) τον Ιανουάριο του 1985 από τη Κυβέρνηση Παπανδρέου που έδινε έμφαση στην εσωτερική εξισορρόπηση της τουρκικής απειλής, ενώ παρατηρείται και μία σημαντική μεταστροφή στο ζήτημα της Κύπρου.. Η νέα αυτή πολιτική είχε δύο χαρακτηριστικά. Το πρώτο είναι ότι εισήγαγε προκαταρκτικά στοιχεία «καθολικής άμυνας» (Πλατιάς, 1992: 32), δηλαδή, η χρησιμοποίηση όλων των αμυντικών πηγών⁹ του ελληνικού έθνους. Το δεύτερο είναι η παλλαϊκή άμυνα¹⁰ στα νησιά του Αιγαίου και τη Δυτική Θράκη για υποστήριξη και συμπλήρωση των εκεί στρατιωτικών δυνάμεων (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 32). Όμως, αυτή η εσωτερική εξισορρόπηση επιδίωκε την ποιοτική βελτίωση¹¹ και όχι την ποσοτική του αμυντικού συστήματος στο σύνολό του, αφού κατά τον Παπανδρέου «Ο ανταγωνισμός με την Τουρκία σε ποσοτικό επίπεδο δεν οδηγεί πουθενά. Θα έπρεπε να δοθεί έμφαση στην ποιοτική βελτίωση του αμυντικού

---

⁸ Τον Μάιο του 1984, στο πλαίσιο της αδέσμευτης πολιτικής μακριά από το δυτικό ή το ανατολικό μπλοκ, ο Ανδρέας Παπανδρέου ανακοινώνει μαζί με τον Σουηδό πρωθυπουργό Ούλαφ Πάλμε, την πρωτοβουλία της «Κίνησης των Έξι για την Ειρήνη και τον Αφοπλισμό», σε συνεργασία με τους πρωθυπουργούς Γκάντι, Νιερέρε, Αλφονσίν και Μιγκέλ ντε λα Μαντρίτ (Βαρελά, 2016).

⁹ Ως πηγές μπορούν να αναφερθούν: η τοπική αυτοδιοίκηση, το οδικό δίκτυο, η οικονομική υποδομή, σύστημα παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και σύστημα ιατρικής περίθαλψης (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 32-33).

¹⁰ Η Παλλαϊκή Άμυνα οργανώνεται εν καιρώ ειρήνης και έχει ως κύρια αποστολή της σε περίοδο πολέμου την Τοπική Άμυνα με ένοπλα τμήματα και ως δευτερεύουσα τη συνδρομή στην Πολιτική Άμυνα διά της διαθέσεως τμημάτων σε κρατικές υπηρεσίες για την προστασία του πληθυσμού από εχθρικές προσβολές δολιοφθορές ή και από συμφορές προκαλούμενες από φυσικά αίτια (Χασαπόπουλος, 1996).

¹¹ Μέτρα για την ποιοτική βελτίωση ήταν: η εντατικοποίηση της εκπαίδευσης, αύξηση της διακλαδικότητας των Ενόπλων Δυνάμεων, χρησιμοποίηση σύγχρονης αμυντικής τεχνολογίας, διατήρηση σχετικά μοντέρνου αμυντικού οπλοστασίου, αύξηση της ετοιμότητας και της διάρκειας του Βάθους, χρησιμοποίηση πολλαπλασιαστών δυνάμεων κ.λπ. (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 34).

μας συστήματος στο σύνολο του» (Πλατιάς, 2005: 221-222). Όλα τα προαναφερθέντα ήταν τα θεμέλια για τη δημιουργία εθνικής αποτροπής. Η αξιοπιστία αυτής συνίστατο στη διακήρυξη casus belli¹² από την Ελλάδα προς την Τουρκία σε τυχόν απόπειρα εκμετάλλευσης της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 33-35).

Η ελληνική υψηλή στρατηγική επηρεάζεται από μία σειρά σημαντικών εξελίξεων. Στο εσωτερικό, παρουσιάζεται επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας, η οποία χαρακτηρίζεται από μείωση του ετήσιου ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ και μεγάλη άνοδο του εξωτερικού δημόσιου χρέους. Στο εξωτερικό, εμφανίζεται πόλωση και παρατηρείται χειροτέρευση των σχέσεων μεταξύ των δύο μεγάλων συνασπισμών (NATO και Συμφώνου της Βαρσοβίας), η οποία αποτελεί έναν από τους λόγους, μεταξύ των οποίων είναι και οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή (π.χ. ο πόλεμος μεταξύ Ιράν και Ιράκ το 1980), που αυξάνεται για τις ΗΠΑ η γεωστρατηγική αξία της Τουρκίας.

Αναγκασμένη να προσαρμοστεί στα παραπάνω δεδομένα, η κυβέρνηση Παπανδρέου θέτει μία σειρά από στόχους. Κύριος στόχος είναι η εθνική ανεξαρτησία, η οποία προσδιορίζεται ως υπεράσπιση του συμφέροντος επιβίωσης του ελληνικού αλλά και του κυπριακού κράτους. Ουσιαστικά, λοιπόν, η ελληνική κυβέρνηση δίνει βαρύτητα στην εθνική (Ελλάδα) και εκτεταμένη (Κύπρος) αποτροπή της τουρκικής απειλής (Πλατιάς, 2005: 222). Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου και τη δημιουργία μίας αξιόπιστης αποτρεπτικής στρατηγικής, ήταν απαραίτητη η εξισορρόπηση της τουρκικής ισχύος, η οποία αποφασίστηκε να γίνει κυρίως μέσω εσωτερικής εξισορρόπησης δίνοντας έμφαση στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα, αφού κρίθηκε ότι κάτι τέτοιο δεν συνέφερε τη χώρα, καθώς δεν ήταν σε θέση να ανταγωνιστεί ποσοτικά την Τουρκία (Πλατιάς, 2005: 221-222).

Δευτερευόν στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, είναι η αναβάθμιση του ρόλου και της θέσης της χώρας στο διεθνές σύστημα και η διαφοροποίηση των επιλογών εξωτερικής εξισορρόπησης. Στα πλαίσια αυτά, η ελληνική κυβέρνηση επιδίωξε την μερική απεξάρτηση της Ελλάδας από τις ΗΠΑ σε στρατιωτικό επίπεδο αγοράζοντας στρατιωτικό υλικό από πολλούς προμηθευτές (Κουλουμπής, 1988: 73)

---

¹² Η κρίση του 1987 απέδειξε την αξιοπιστία των κόκκινων γραμμών εκ μέρους της Ελλάδας στη περιοχή του Αιγαίου αποτρέποντας την δημιουργία τετελεσμένων εκ μέρους της Τουρκίας στην υφαλοκρηπίδα (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 38-39).

και τη μείωση της παρέμβασης των ΗΠΑ στην εσωτερική πολιτική σκηνή¹³, αν και η συνεργασία των δύο κρατών δεν έπαψε να υφίσταται. Συγκεκριμένα, υπήρξε μία νέα αμυντική συμφωνία¹⁴ των δύο πλευρών το 1983 (Agreement on Defense and Economic Cooperation/DECA) σχετικά με αμερικανικές στρατιωτικές παροχές και αλλαγή του καθεστώτος των αμερικανικών βάσεων στη χώρα εκτός πλαισίου του NATO (Duke, 1989: 166-171).

Όσον αφορά στη σχέση με την ΕΟΚ, επιχειρείται η ενίσχυση του ρόλου της Ελλάδος σε αυτήν με στόχο την αύξηση της επιρροής της χώρας τόσο στο ευρωπαϊκό όσο και στο βαλκανικό υποσύστημα, καθώς και την οικονομική ενίσχυση της χώρας μέσω των κοινοτικών πόρων. Επιχειρείται, επίσης, η ανάπτυξη στενότερων σχέσεων με την ΕΣΣΔ, τις χώρες του ανατολικού μπλοκ, τις αραβικές χώρες και χώρες του Τρίτου κόσμου, ενώ δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη βελτίωση των σχέσεων με τις χώρες των Βαλκανίων, επιτυγχάνοντας με τον τρόπο αυτό και την ανάπτυξη των συντελεστών εθνικής ισχύος (Τσιριγώτης, 2013: 665, 671-674).

Η ελληνική υψηλή στρατηγική μπορεί να θεωρηθεί πως πέτυχε τους στόχους της κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, αφού η χώρα κατάφερε να προασπίσει τα ζωτικά της συμφέροντα αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά τις τουρκικές αξιώσεις και προκλήσεις, ενώ το αποτρεπτικό της δόγμα δοκιμάστηκε με επιτυχία στην κρίση του 1987, που προκλήθηκε από την ενέργεια της τουρκικής κυβέρνησης να προχωρήσει σε έρευνες στην ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου με την έξοδο σε αυτό του ερευνητικού σκάφους «Σισμίκ» (Τσιριγώτης, 2013: 677-684). Εξίσου σημαντική ήταν η επίτευξη του στόχου της ανεξάρτησης από τις ΗΠΑ, καθώς και η αλλαγή στο ισοζύγιο ισχύος μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας προς όφελος της πρώτης, ως αποτέλεσμα της αύξησης (σε απόλυτους αριθμούς, αλλά και σε σχέση με την δεύτερη) της ισχύος αυτής.

---

¹³ Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα η ελληνική κυβέρνηση να βρεθεί σε αντίθεση με την αμερικανική κυβέρνηση, για μια σειρά ζητημάτων (πολωνικό, νοτιοκορεατικού τζάμπο, εξοπλισμών-αφοπλισμών, τρομοκρατίας, παλαιστινιακό, συμμετοχή της ΕΟΚ στην Λατινική Αμερική).

¹⁴ Πρέπει να σημειωθεί ότι στη συμφωνία δε γίνεται λόγος για την αναλογία 7 προς 10 παροχής στρατιωτικής βοήθειας σε Ελλάδα και Τουρκία αντίστοιχα.

1.4 Η μεταψυχροπολεμική περίοδος (1990-1993)

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, παρουσιάστηκαν τεράστιες αλλαγές στο διεθνές σύστημα, ως αποτέλεσμα της λήξης του Ψυχρού πολέμου και της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης. Η μετεξέλιξη του συστήματος από διπολικό σε μονοπολικό οδήγησε σε αύξηση των ανταγωνισμών μεταξύ των κρατών και σε αστάθεια διάφορα υποσυστήματα, όπως της Ανατολικής Μεσογείου, των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής, στα οποία η Ελλάδα είναι το επίκεντρο (Τσιριγώτης, 2013: 677-684). Η ρευστή κατάσταση στα υποσυστήματα αυτά δημιούργησε ευκαιρίες και απειλές για την Ελλάδα, η οποία έπρεπε εντός σύντομου χρονικού διαστήματος να αναλύσει τα νέα στοιχεία και να βρει τις κατάλληλες απαντήσεις, ώστε να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα μιας διαρκώς μεταβαλλόμενης πραγματικότητας (Κοππά, 2005: 49-55).

Οι ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν στην Ελλάδα αφορούσαν στη δυνατότητα ανάληψης ηγετικού ρόλου στα Βαλκάνια και την πιθανότητα δημιουργίας ενός πλέγματος σχέσεων που θα ευνοούσε την προώθηση των συμφερόντων της στην περιοχή αυτή, ενώ επηρεάζονται από μία σειρά παραγόντων, που αποτελούσαν τα πλεονεκτήματα της ελληνικής πλευράς (Τσιριγώτης, 2013: 703-707). Πρώτον, μεγάλη σημασία είχαν οι δείκτες ισχύος της Ελλάδος, όπως το μέγεθος της οικονομίας και το επίπεδο ανάπτυξης της (Βαλντέν, 2003: 424), η στρατιωτική (Τσιριγώτης, 2013: 704) και η ήπια ισχύς της (Nye, 1997: 246), καθώς και η εγγύτητα στην περιοχή των εξελίξεων και η προβολή της ως πρότυπο δημοκρατικού κράτους, κάτι που αναγνώριζαν και οι ΗΠΑ (Παπασωτηρίου, 2000: 58-59). Σημαντικό είναι, επίσης, το γεγονός ότι η χώρα μας αποτελούσε μοντέλο σταθερότητας και είχε την δυνατότητα να παίζει τον ρόλο της «σταθεροποιού δύναμης» (Larrabee, 1997: 185), βασιζόμενη και στην ιδιότητά της ως μοναδικού κράτους μέλους της ΕΕ και του ΝΑΤΟ στην περιοχή (Παπασωτηρίου, 2000: 59). Ακόμη, η δυνατότητα της εθνικής διασποράς (ελληνοαμερικάνικο λόμπι) να ασκήσει επιρροή στα κέντρα λήψης αποφάσεων των ΗΠΑ, με σκοπό την επίτευξη των πολιτικών στόχων της Ελλάδος, αποτελούσε άλλο ένα πλεονέκτημα της ελληνικής πλευράς (Τσιριγώτης, 2013: 705).

Από την άλλη, η Ελλάδα έπρεπε πλέον να αντιμετωπίσει την πρόκληση της διαχείρισης μιας νέας κατάστασης, της οποίας κύριο χαρακτηριστικό ήταν η ανάπτυξη εθνικιστικών και αλυτρωτικών τάσεων. Ειδικότερα, στη Βαλκανική χερσόνησο αναπτύχθηκαν τάσεις αλυτρωτισμού και εθνικισμού, καθώς όπως αναφέρει η

Μαριλένα Κοππά, είναι εμφανής «η έντονη επανεθνικοποίηση όλων των διαφορών και αντιθέσεων τόσο μεταξύ των κρατών, όσο και στο εσωτερικό τους» (Κοππά, 2005: 49). Μείζον δίλημμα ασφαλείας υπήρξε, επίσης, η γεωστρατηγική αναβάθμιση της Τουρκίας ως αποτέλεσμα μιας σειράς γεγονότων, τα οποία σύμφωνα με τον Διονύσιο Τσιριγώτη ήταν «ο πόλεμος του κόλπου το 1991, η αμερικανική στρατηγική επιλογή για την πολιτικοδιπλωματική απομόνωση του Ιράκ-Ιράν, το ζωτικό συμφέρον της Δύσης για την αξιοποίηση-εκμετάλλευση των πετρελαίων της Κασπίας, η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και η δημιουργία τεσσάρων νέων εθνών-κρατών -Σερβία, Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο-, η ιστορική θεώρηση του Τουρκούτ Οζάλ για τις ευρωπαϊκές καταβολές της Τουρκίας με σκοπό την αποδοχή-νομιμοποίηση από την Ευρώπη των πολιτικοστρατηγικών στόχων της Άγκυρας - ανάπτυξη ηγετικής θέσης-ρόλου ως περιφερειακής δύναμης από την Αδριατική μέχρι το Σινικό τείχος» (Τσιριγώτης, 2013: 701).

Καλούμενη να λειτουργήσει μέσα σε αυτό το περιβάλλον ευκαιριών και απειλών, η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη δεν κατάφερε να εκμεταλλευτεί τη δυνατότητα που είχε η χώρα να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην περιφέρειά της (Τσιριγώτης, 2013: 707-730). Κύριος στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής γι' αυτήν την περίοδο ήταν η επίλυση του «Μακεδονικού» ζητήματος. Η διαχείριση του ζητήματος από την ελληνική κυβέρνηση δεν ήταν αποτελεσματική, αφού η υπερεκτίμηση της απειλής που (πιθανόν) αποτελούσε η δημιουργία του κράτους της ΠΓΔΜ¹⁵ και ο εγκλωβισμός της εξωτερικής πολιτικής της χώρας σε μικροπολιτικά παιχνίδια και σκοπιμότητες (Βαλντέν. 1994: 34-60), στέρησαν από την ελληνική πλευρά τη δυνατότητα ορθολογικών ενεργειών και διπλωματικών ελιγμών. Η αδιάλλακτη στρατηγική¹⁶ που ακολούθησε η κυβέρνηση στο Μακεδονικό ζήτημα (Σκυλακάκης, 1995: 180-184) καθώς και τα τεκταινόμενα στη γιουγκοσλαβική κρίση κατά την οποία η Ελλάδα συνέπλευσε με την Σερβία ενισχύοντας τον ελληνοσερβικό άξονα (Papasotiriou & Constas, 1999: 213-217), είχαν ως συνέπεια την πολιτική και διπλωματική απομόνωση της Ελλάδος, την απώλεια της ιστορικής ευκαιρίας ανάληψης ηγετικού ρόλου στα Βαλκάνια και, συνακόλουθα, την αύξηση της επιρροής της Τουρκίας στην περιοχή.

---

¹⁵ Ο Monteaagle Stearns (1997) αναφέρει πως η ΠΓΔΜ «θα μπορούσε να αποτελέσει απειλή για την ελληνική ασφάλεια μόνο με την υποστήριξη μεγαλύτερης δύναμης, όπως η Βουλγαρία, η Σερβία ή η Τουρκία».

¹⁶ Δηλαδή η υιοθέτηση σκληρής και ανυποχώρητης θέσεως έναντι της ΠΓΔΜ που συνοδεύτηκε από εμπάργκο πετρελαίου.

Το 1992, Γαλλία και Γερμανία δημιούργησαν ένα Ευρωπαϊκό Σώμα Στρατού¹⁷ (ΕΣΣ - Eurocorps) στο οποίο συμμετέχουν το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και η Ισπανία. Επίσης, συμμετέχουν ως συνεργαζόμενα έθνη και η Ιταλία, η Πολωνία, η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Τουρκία. Εδώ, για πρώτη φορά εμφανίζεται η έννοια και η μορφή ενός Ευρωπαϊκού, διακρατικού στρατιωτικού σχηματισμού (Μπαρζούκας, 2018).

Την περίοδο αυτή, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από στασιμότητα, ενώ παράλληλα τα διλήμματα ασφαλείας για τη χώρα που οφείλονταν στην τουρκική απειλή και αφορούσαν το Αιγαίο και την Κύπρο υποβαθμίζονται στρατηγικά. Στόχος της κυβέρνησης Μητσοτάκη είναι η προσέγγιση με την Τουρκία και η προσπάθεια δημιουργίας κλίματος ύφεσης, χωρίς σημαντικά αποτελέσματα, ενώ η δεύτερη εμπόδισε τη λήψη και την υλοποίηση ευνοϊκών μέτρων για την Ελλάδα, στα πλαίσια του ΝΑΤΟ (Τσιριγώτης, 2013: 721-723). Όσον αφορά το Κυπριακό, επανεμφανίζεται το δόγμα που χαρακτήριζε τις κυβερνήσεις του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Η ελληνική πλευρά έχει τον ρόλο του υποστηρικτή των πρωτοβουλιών και των αποφάσεων της κυπριακής πλευράς μέσω άσκησης διπλωματικής πίεσης σε ΗΠΑ και ΕΕ. Η Κύπρος από πλευράς της έκανε την σημαντική στρατηγική επιλογή να υποβάλλει αίτηση ένταξης στην Ευρωπαϊκή οικογένεια, εφαρμόζοντας την «πολιτική της ‘κοινοτικοποίησης’ του Κυπριακού» (Τσιριγώτης, 2013: 723-724).

Τελευταίος σημαντικός στόχος της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας την περίοδο αυτή, ήταν η βελτίωση των σχέσεων με τις ΗΠΑ και η αναβάθμιση του ρόλου της Ελλάδος στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η κυβέρνηση πέτυχε εν μέρει τον στόχο αυτό, μέσω της έμπρακτης δήλωσης πίστης στις ΗΠΑ μέσα από σειρά ενεργειών και την ένταξη της Ελλάδος στην Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση¹⁸. Παρόλα αυτά, η εξαρτησιακή λογική που χαρακτήριζε την τότε κυβέρνηση Μητσοτάκη, είχε ως αποτέλεσμα την τήρηση των υποχρεώσεών της εντός του ΝΑΤΟ και την παροχή διευκολύνσεων στις ΗΠΑ, χωρίς δυστυχώς να υπάρξουν σημαντικά ανταλλάγματα ή οφέλη για τη χώρα (Τσιριγώτης, 2013: 724-730).

---

¹⁷ Το ΕΣΣ είναι ουσιαστικά μία δύναμη επιπέδου ταξιαρχίας, η οποία δύναται να συμμετάσχει σε Νατοϊκές και Ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Μέχρι στιγμής, στοιχεία του Σώματος έχουν λάβει μέρος σε αποστολές στη Βοσνία, το Κόσσοβο, το Αφγανιστάν και στην αποστολή της ΕΕ στο Μαλί (Μπαρζούκας, 2018).

¹⁸ Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) ιδρύθηκε από την Αγγλία, τη Γαλλία, την Ολλανδία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο και αργότερα προσχώρησε η Γερμανία, η Ισπανία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία, ενώ 18 ακόμα χώρες ήταν συνεργάτες, παρατηρητές ή συνδεδεμένοι εταίροι – όλες μέλη της ΕΕ και του ΝΑΤΟ. Η ΔΕΕ ιδρύθηκε το 1948 και αποτελούσε στρατιωτική συμμαχία, αλλά ο ρόλος της ήταν υποβαθμισμένος για πολλά χρόνια αφού η ΕΕ συγκρότησε δικό της κέντρο διαχείρισης κρίσεων.

1.5 Η υπερδεκαετής περίοδος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ (1993-2004)

1.5.1 Η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου (1993-1995)

Η επάνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία δεν συνοδεύτηκε από αλλαγή των στόχων της ελληνικής υψηλής στρατηγικής σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο της κυβέρνησης του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, αλλά ως προς τον τρόπο επίτευξής τους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Διονύσιος Τσιριγώτης «διαπιστώθηκε ποιοτική διαβάθμιση-ιεράρχηση των στόχων με όρους ισχύος και αλλαγή της φύσης αυτής, από παθητική σε ενεργητική, για την πραγμάτωσή τους» (Τσιριγώτης, 2013: 730).

Ως πρώτος στρατηγικός στόχος της χώρας ορίζεται η διασφάλιση της εθνικής ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της χώρας, καθώς και η προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού (που χαρακτηρίζεται ως «το μέγιστο εθνικό θέμα») σε συνεργασία με την κυπριακή κυβέρνηση. Δεύτερος βασικός στόχος είναι η προσκόλληση στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και η επιδίωξη αυτής υπό ένα καθεστώς «ομότιμης συνεργασίας», με την προσπάθεια ένταξης στην ΟΝΕ να αποτελεί κύριο ζητούμενο για την κυβέρνηση. Τρίτος κύριος στόχος είναι η ανάληψη ηγετικού και ενεργού ρόλου στα Βαλκάνια, βασική επιδίωξη του οποίου είναι η σταθερότητα και η συνεργασία με σκοπό την προώθηση και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της Ελλάδος στην περιοχή (Τσιριγώτης, 2013: 731).

Στα πλαίσια της επίτευξης του πρώτου στόχου, η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στην υιοθέτηση του Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος¹⁹ μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου, το οποίο βασίστηκε στην ιδέα της εκτεταμένης αποτροπής. Εκτός αυτού, θα ακολουθήσει και μια πολιτική παροχής ωφελημάτων²⁰. Η προσέγγιση αυτή είχε διττό σκοπό: αφενός την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ και αφετέρου την μεταφορά του πολιτικού και διπλωματικού κόστους από την Ελλάδα σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, τα οποία ήταν αντίθετα με την ένταξη της Τουρκίας (εξωτερική εξισορρόπηση) (Τσιριγώτης, 2013: 743-744). Ωστόσο, η επιλογή αυτή δεν αποδείχτηκε ιδιαίτερα αποτελεσματική, αφού η επιθετικότητα της Άγκυρας δεν μετριάστηκε. Μάλιστα, στην συνέχεια υπήρξε μία από τις σημαντικότερες κρίσεις

---

¹⁹ Δηλαδή την στρατηγική σύζευξη Ελλάδος και Κύπρου, όπου η Ελλάδα δήλωνε εμπράκτως ότι στηρίζει την Κύπρο στην υπεράσπιση της ανεξαρτησίας και της ελευθερίας της, ενώ για την Ελλάδα η Κύπρος ήταν μια γέφυρα πολιτικής επιρροής προς την Μέση Ανατολή (Γιαλλουρίδης, 2016).

²⁰ Όπως η άρση του βέτο για την τελωνειακή σύνδεση Τουρκίας-ΕΕ.

ανάμεσα στα δύο κράτη, αυτή των Ιμίων (Ιγνατίου & Έλλις, 2009: 154-157), ενώ το 1995 είχε προηγηθεί τουρκικό *casus belli* σε περίπτωση που η Ελλάδα ήθελε να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992: 24).

Δυστυχώς, ούτε και ο στόχος της ενίσχυσης της θέσης της χώρας στο βαλκανικό υποσύστημα επετεύχθη. Η σκληρή και αδιάλλακτη στάση που κράτησε η χώρα στο ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ και μια σειρά ενεργειών (Κοφοσ, 1999: 378-384) όπως η διακοπή του, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, διαλόγου με τα Σκόπια και η επιβολή του οικονομικού εμπάργκο δημιούργησε προβλήματα στις σχέσεις της Ελλάδος με τα κράτη-μέλη της ΕΕ και τις ΗΠΑ (Ροζάκης, 1996). Επίσης, η πρόταξη του κομματικού έναντι του εθνικού συμφέροντος στο θέμα της ονομασίας, οδήγησε σε υποβάθμιση άλλων σημαντικών θεμάτων (ελληνοτουρκικά, κυπριακό, αναβάθμιση του ρόλου σε ΕΕ και Βαλκάνια), ενώ και μετά την Μεταβατική Συμφωνία της Νέας Υόρκης μεταξύ Ελλάδος και ΠΓΔΜ²¹, η πρώτη απέτυχε να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία που της έδινε η συνεπαγόμενη (από τα νέα δεδομένα που η συμφωνία δημιούργησε) οικονομική διείσδυση στην δεύτερη για άσκηση πολιτικοστρατηγικής επιρροής (Τσιριγώτης, 2013: 732-740). Τα λάθη της ελληνικής πλευράς και το κενό ισχύος εκμεταλλεύτηκε η Τουρκία, η οποία πέτυχε την αύξηση της επιρροής της στα Βαλκάνια, δημιουργώντας επιπλέον περιορισμούς στην ελληνική εξωτερική πολιτική, όπως θα φανεί και την επόμενη περίοδο.

1.5.2 Οι κυβερνήσεις του Κώστα Σημίτη (1996-2004)

Από τις πρώτες ημέρες ως πρωθυπουργός, ο Κώστας Σημίτης κλήθηκε να αντιμετωπίσει μία από τις μεγαλύτερες ελληνοτουρκικές κρίσεις κατά τη διάρκεια της μεταπολίτευσης. Η τουρκική ηγεσία, προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την πολιτική αστάθεια που παρουσιάστηκε στην Ελλάδα λόγω της αδυναμίας του Ανδρέα Παπανδρέου να επιτελέσει τα πρωθυπουργικά του καθήκοντα, δημιουργώντας κρίση μέσω της κατάληψης της δυτικής Ίμιας από ομάδα Τούρκων καταδρομέων (Ιγνατίου & Έλλις, 2009: 154-157). Η αδυναμία αποτελεσματικής διαχείρισης της κρίσης λόγω έλλειψης συντονισμού και συνοχής μεταξύ της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, καθώς και λόγω απουσίας σχεδίου διαχείρισης και επιλογών, οδήγησε σε αδράνεια

---

²¹ Σχετικά με Μεταβατική Συμφωνία βλ. Ροζάκης, 1986.

της ελληνικής πλευράς και στον αιφνιδιασμό της από την τουρκική (Τσιριγώτης, 2013: 747-748). Αποτέλεσμα της κρίσης ήταν το σημαντικό πλήγμα στην «στρατηγική φήμη της Ελλάδος» και η αναβάθμιση των τουρκικών αξιώσεων στην περιοχή του Αιγαίου (Τσιριγώτης, 2013: 748-749).

Η εξέλιξη αυτή ήταν καθοριστική για την διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής της χώρας από την κυβέρνηση Σημίτη, η οποία επέλεξε την οδό της αντιμετώπισης και επίλυσης των ελληνοτουρκικών διαφορών στα πλαίσια της ΕΕ με την ενεργή συμμετοχή αυτής, με σκοπό να μεταβληθούν οι διαφορές σε ευρωτουρκικές (εξωτερική εξισορρόπηση) (Σημίτης, 2005: 86). Η κυβέρνηση αποφάσισε να ταχθεί υπέρ της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας, εφόσον διασφαλιζόταν «η ενταξιακή πορεία της Κύπρου ανεξάρτητα από την επίλυση του πολιτικού προβλήματος καθώς και η κατοχύρωση μιας προοπτικής προσφυγής στο Διεθνές δικαστήριο²² για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας σε συγκεκριμένο ορατό χρονικό ορίζοντα» (Σημίτης, 2005: 92-93). Παράλληλα, θα χρησιμοποιηθεί και η διπλωματική τακτική για τη «βήμα προς βήμα» προσέγγιση μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, η οποία όμως αποδείχτηκε αναποτελεσματική λόγω της πάγιας τακτικής της δεύτερης για διμερή διάλογο εφ' όλης της ύλης, καθώς και λόγω απουσίας συνθηκών αμοιβαιότητας και ανταποδοτικότητας (Τσιριγώτης, 2013: 752-754).

Με βάση τα παραπάνω, είναι προφανές πως η σύνοδος κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι απέκτησε μεγάλη σημασία για την ελληνική πλευρά και τον στρατηγικό της σχεδιασμό (η μεταστροφή της ελληνικής στάσης απέναντι στην ενταξιακή προοπτική της Τουρκίας είχε φανεί νωρίτερα, στα πλαίσια της δήλωσης της Μαδρίτης και της Ατζέντα 2000). Το αποτέλεσμα της συνόδου χαρακτηρίζεται από εκατέρωθεν παραχωρήσεις, με την Ελλάδα να πετυχαίνει τους στόχους της «κοινοτικοποίησης» των ελληνοτουρκικών διαφορών και την διευθέτηση τους μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου βάσει συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος, καθώς και της αποδέσμευσης της ενταξιακής πορείας της Κύπρου από την επίλυση του Κυπριακού (εξέλιξη που θορύβησε ΗΠΑ και Βρετανία και οδήγησε στην άσκηση πιέσεων από αυτές για την γρήγορη επίλυση του Κυπριακού, αφού στο μέλλον η Κύπρος με την ιδιότητα του κράτους-μέλους της ΕΕ θα μπορούσε να εμποδίσει την ένταξη της Τουρκίας σε αυτήν), ενώ παράλληλα μετέφερε το πολιτικό βάρος ενός πιθανού

---

²² Εξαιρέθηκε από την αρμοδιότητα του δικαστηρίου οποιαδήποτε διαφορά συνδέεται με στρατιωτικά μέτρα αμυντικού χαρακτήρα που ελήφθησαν από την Ελλάδα για λόγους εθνικής άμυνας, δηλαδή, εξαιρέθηκε το θέμα της στρατιωτικοποιήσεων των νησιών του Αιγαίου (Συρίγος, 2016: 550).

μπλοκαρίσματος της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας, που άνοιξε υπό συγκεκριμένους όρους που (η Τουρκία) έπρεπε να τηρήσει, στα κράτη-μέλη της ΕΕ. Από την άλλη, η τουρκική πλευρά ικανοποίησε ένα συμφέρον «γοήτρου-κύρους» και εξασφάλισε σημαντικά πολιτικά και οικονομικά οφέλη (Τσιριγώτης, 2013: 756-758).

Ουσιαστικά την περίοδο αυτή διαμορφώθηκε ένα δόγμα σύμφωνα με το οποίο νομοτελειακά θα υπήρχαν θετικές αλλαγές από την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας στην ΕΕ. Η ένταξη της Τουρκίας στην ευρωπαϊκή οικογένεια θα είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή «εξημέρωση του θηρίου». Ταυτόχρονα, θα ξεκινούσε η συνολική διευθέτηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου σε ευρωπαϊκά πλαίσια. Αυτή τη λογική της «εξημερώσεως του θηρίου» υιοθέτησαν οι κυβερνήσεις Σημίτη και Παπανδρέου (Συρίγος, 2016: 533-542).

Σημαντικός στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής γι' αυτήν την περίοδο είναι και η ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ. Μέσω αυτής, η ελληνική κυβέρνηση θεωρούσε πως θα αναβαθμιστεί ο ρόλος και η θέση της χώρας στην Ευρώπη (αφού θα βρισκόταν στο κέντρο των εξελίξεων), ενώ παράλληλα θα εξυπηρετούνταν τα οικονομικά συμφέροντα της χώρας (Σημίτης, 2005: 169). Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε, επίσης, στην ευθυγράμμιση της χώρας με τις ανάγκες και τις απαιτήσεις του ΝΑΤΟ, καθώς και στη διατήρηση καλών σχέσεων με τις ΗΠΑ με τη δημιουργία κλίματος «αμοιβαίας κατανόησης και σύγκλισης απόψεων» (Σημίτης, 2005: 160-161). Από την πλευρά τους, εκείνη την περίοδο οι ΗΠΑ αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής αμυντικής πολιτικής και δη των ελληνοτουρκικών σχέσεων όπως φάνηκε και στην κρίση των Ιμίων²³. Επιχειρήθηκε, ακόμη, η ενίσχυση του ρόλου της Ελλάδος στα Βαλκάνια μέσω της εκμετάλλευσης των πολιτικοδιπλωματικών και οικονομικών πλεονεκτημάτων της χώρας, καθώς και μέσω των ενεργειών της για την αντιμετώπιση του ζητήματος της ονομασίας της ΠΓΔΜ (θέμα που αποτελούσε τροχοπέδη στην προσπάθεια επίτευξης του παραπάνω στόχου), που τελικά δεν είχαν κάποιο αποτέλεσμα λόγω της στάσης της γειτονικής χώρας (Τσιριγώτης, 2013: 788-791).

Δυστυχώς, κατά την πρώτη τετραετία της πρωθυπουργίας του Κώστα Σημίτη, η στρατηγική φήμη της χώρας ζημιώθηκε λόγω της ανεπιτυχούς διαχείρισης μιας σειράς κρίσεων, όπως των Ιμίων (1996) και των πυραύλων S-300 (1997-1998), καθώς

---

²³ Οι ΗΠΑ δεν ήθελαν να κλιμακωθεί η κρίση, οπότε ο ειδικός απεσταλμένος των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ έδωσε το ίδιο μήνυμα τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Τουρκία: *"No ships, no troops, no flags on those two islets"* για επιστροφή στο status quo ante. Και οι δύο χώρες το τηρήσαν και ο πόλεμος αποφεύχθηκε (Πολίτης, 2009).

και της υπόθεσης Οτσαλάν (1999). Παράλληλα, οι κυβερνήσεις της περιόδου απέτυχαν να προσδιορίσουν με ακρίβεια την σημασία που είχε για την Τουρκία η ένταξη στην ΕΕ, αφού προσέδωσαν στην πιθανή ένταξη μεγαλύτερη αξία από αυτήν που προσέδωσαν οι τουρκικές κυβερνήσεις (Τσιριγώτης, 2013: 759), ενώ υπερτίμησαν τον ρόλο που θα μπορούσε να παίξει η ΕΕ στην επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών, αφού αγνόησαν το γεγονός ότι αυτή είναι εντολοδόχος και όχι εντολέας των κρατών-μελών (Ηφαιστος, 2009: 252). Η πίστη ότι η ΕΕ θα μπορούσε να λύσει τα ελληνοτουρκικά προβλήματα οδήγησε στην παράβλεψη της βασικής αρχής της αυτοβοήθειας, που αποτελεί σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα της στρατηγικής συμπεριφοράς κάθε ορθολογικού κρατικού δρώντος, ενώ η υπόθεση ότι μια εξευρωπαϊσμένη Τουρκία θα ήταν πιο διαλλακτική και συνεργάσιμη σε διμερή θέματα οδήγησε σε λανθασμένο στρατηγικό σχεδιασμό (Τσιριγώτης, 2013: 783-784). Επίσης, τόσο στα θέματα των σχέσεων με ΝΑΤΟ και ΗΠΑ όσο και της αναβάθμισης του ρόλου της Ελλάδος στα Βαλκάνια, η κυβέρνηση απέτυχε να θέσει τις βάσεις δημιουργίας πελατειακών σχέσεων με τα άλλα κράτη, που θα μπορούσαν να αποφέρουν στη χώρα πολιτικά, στρατηγικά και διπλωματικά οφέλη (Τσιριγώτης, 2013: 785, 791).

1.6 Η περίοδος διακυβέρνησης του Κώστα Καραμανλή (2004-2009)

Η περίοδος των κυβερνήσεων της ΝΔ χαρακτηρίζεται από την παθητικότητα (Κοτζιάς, 2010: 232) της εξωτερικής πολιτικής της χώρας και από σπασμωδικές κινήσεις (Μαρκεζίνης, 2010: 291), που έρχονταν ως απάντηση στις προκλήσεις των αλλαγών ή των εξελίξεων στην παγκόσμια σκακιέρα. Βασικοί στόχοι της υψηλής στρατηγικής που διαμόρφωσαν οι κυβερνήσεις της περιόδου είναι η αντιμετώπιση της Τουρκίας μέσω του κατευνασμού, μια επιλογή που ο Νίκος Κοτζιάς χαρακτηρίζει «παθητική πολιτική ειρήνης» (Κοτζιάς, 2010: 265), καθώς και η αποτελεσματική διαχείριση του ζητήματος της ονομασίας της ΠΓΔΜ, ζήτημα που δημιούργησε τεράστια πίεση στην κυβέρνηση, λόγω της πολυαναμενόμενης συνόδου κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι, τον Απρίλιο του 2008, κατά την οποία θα εξεταζόταν και το ενδεχόμενο ένταξης της ΠΓΔΜ στην βορειοατλαντική συμμαχία.

Η κυβέρνηση Καραμανλή δεν διαφοροποιήθηκε αναφορικά με την αντιμετώπιση της Τουρκίας, δηλαδή, στη γραμμή ότι η είσοδος της Τουρκίας στην ΕΕ θα την ωθήσει σε αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς έναντι της Ελλάδος²⁴. Ωστόσο, παρέκλινε σημαντικά από την ακολουθούμενη από την προηγούμενη κυβέρνηση στρατηγική του Ελσίνκι, απαλλάσσοντας την Τουρκία από το χρονοδιάγραμμα με βάση το οποίο η έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξή της στην ΕΕ είχε ως προϋπόθεση την επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών μέσω δεσμευτικής προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, απολύοντας ένα ισχυρό διαπραγματευτικό όπλο (Κοτζιάς, 2010: 287). Η παθητική στάση της Ελλάδος, εκείνη την περίοδο, είναι χαρακτηριστική και στο κυπριακό ζήτημα, η διαχείριση του οποίου αφήνεται στην κυπριακή κυβέρνηση²⁵, η οποία επωμίζεται όλο το βάρος και την πίεση που δημιουργήσε η απόρριψη του σχεδίου Ανάν, με την ελληνική κυβέρνηση να επιλέγει τον ρόλο του υποστηρικτή των θέσεων της κυπριακής πλευράς.

Στο θέμα της ΠΓΔΜ και συγκεκριμένα στην σύνοδο κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι, η ελληνική κυβέρνηση κράτησε μια σταθερή θέση προβάλλοντας την απειλή χρήσης βέτο²⁶ ξεκαθαρίζοντας πως δεν θα δεχτεί την ένταξη της ΠΓΔΜ στο NATO, εάν δεν βρεθεί λύση στο όνομα της ονομασίας (Μαρκεζίνης, 2010: 291). Η ελληνική θέση υποστηρίχθηκε από την Γαλλία, την Ισπανία, την Ιταλία και την Γερμανία, ενώ κατανόηση σε αυτήν έδειξαν και οι πρωθυπουργοί του Βελγίου, του Λουξεμβούργου, της Βουλγαρίας, της Ισλανδίας, της Ουγγαρίας και του Καναδά, οι οποίοι επεσήμαναν παράλληλα πως το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ πρέπει να λυθεί το συντομότερο δυνατόν.

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται, επίσης, από το γεγονός της προσέγγισης της χώρας μας με την Ρωσία, κυρίως σε θέματα ενέργειας²⁷ (Μαρκεζίνης, 2010: 129), αν και οι σχέσεις της Αθήνας με την Μόσχα ουδέποτε υπήρξαν στρατηγικές (Φίλης, 2013), αφού ο στρατηγικός προσανατολισμός της πρώτης δεν άλλαξε και η ελληνική

---

²⁴ Ο Κώστας Καραμανλής ανέφερε τα εξής: «Έχουμε αποφασίσει να στηρίξουμε την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας. Νομίζω ότι αυτή είναι μια κεντρική στρατηγική απόφαση, εδραζόμενη σε μια βασική αρχή, που είναι το τι προτιμά κάποιος: Έναν γείτονα που ενημερεί, είναι δημοκρατικός και εξευρωπαϊσμένος [...] ή έναν γείτονα που είναι αποξενωμένος και αισθάνεται απόρριψη από την ευρωπαϊκή οικογένεια; Νομίζω ότι η απάντηση είναι προφανής» (Τσιριγώτης, 2013: 785).

²⁵ Ο κύπριος Πρόεδρος Παπαδόπουλος τάχθηκε κατά του σχεδίου Ανάν δηλώνοντας σε τηλεοπτική προβολή «Δεν παρέλαβα κράτος για να παραδώσω κοινότητα» (Ηρακλείδης, 2006: 369-371).

²⁶ Η Ελλάδα δεν χρειάστηκε να ασκήσει βέτο, καθώς η Γαλλία και η Γερμανία διαφώνησαν με την επέκταση του NATO λόγω αντίθεσης στην ένταξη σε αυτό της Γεωργίας και της Ουκρανίας (Κοτζιάς, 2010: 233).

²⁷ Όπως το σχέδιο δημιουργίας του αγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη.

πολιτική ηγεσία συνέχισε να επιδιώκει «πιο ειδικές σχέσεις με τις ΗΠΑ» (Κοτζιάς, 2010: 282). Στην πραγματικότητα, οι ενέργειες που έγιναν αρχικά από την κυβέρνηση δεν είχαν συνέχεια (Μαρκεζίνης, 2010: 233) και η χώρα κατέστη δέσμια ενός επικοινωνιακού τεχνάσματος που, κατά τον Κωνσταντίνο Φίλη, είχε ως αποτέλεσμα «από τη μία, η Μόσχα να θεωρεί (κακώς, όπως αποδείχθηκε λίγο αργότερα) ότι στο πρόσωπο της Αθήνας είχε βρει το ΝΑΤΟϊκό/ευρωπαϊκό εταίρο που θα μπορούσε να αποτελέσει το Δούρειο Ίππο της, σπάζοντας ταμπό δεκαετιών, και από την άλλη, η Ουάσιγκτον (χάρη και στη μανιχαϊστική αντίληψη της κυβέρνησης Μπους) να μας έχει βάλει στο στόχαστρο, θεωρώντας μας σχεδόν αμελητέα ποσότητα για να αμφισβητήσουμε την αμερικανική πρωτοκαθεδρία, και δη σε μια ιστορική συγκυρία υποχώρησης της υπερδύναμης» (Φίλης, 2013).

Παράλληλα, την περίοδο αυτή η Ελλάδα έχασε τα σημαντικά ερείσματα που είχε αποκτήσει την προηγούμενη δεκαετία στα Βαλκάνια, μέσω της οικονομικής και πολιτισμικής της επιρροής (Κοτζιάς, 2010: 211), ενώ εγκατέλειψε και τον ρόλο του διαμεσολαβητή σε θέματα που αφορούσαν διενέξεις (π.χ. Ισραήλ-Παλαιστίνιοι) ή ενταξιακές διαπραγματεύσεις των βαλκανικών χωρών σε ΕΕ και ΝΑΤΟ (Κοτζιάς, 2010: 181), διακόπτοντας την προσπάθεια επίτευξης του στόχου των προηγούμενων κυβερνήσεων για ανάληψη ηγετικού ρόλου της χώρας στην περιοχή των Βαλκανίων. Οι εξελίξεις αυτές άνοιξαν ένα παράθυρο για την τουρκική πολιτική, η οποία έσπευσε να υποκαταστήσει την Ελλάδα στο ρόλο του διαμεσολαβητή σε ζητήματα διαμάχης μεταξύ των βαλκανικών χωρών, βρίσκοντας ευκαιρία, με αυτόν τον τρόπο, να προωθήσει τις θέσεις της Τουρκίας στα Βαλκάνια και να υπονομεύσει τον ρόλο και την θέση της Ελλάδος, συμβάλλοντας στην πολιτική απομόνωσή της (Κοτζιάς, 2010: 235). Η παθητικότητα της ελληνικής κυβέρνησης έκανε πιο έντονη την τουρκική προκλητικότητα (Μαρκεζίνης, 2010: 261) και επέτρεψε στην Τουρκία να παρέμβει ακόμα και σε ζητήματα που αφορούσαν την σχέση της Ελλάδος με τρίτα κράτη.

Όσον αφορά τις τουρκικές παρεμβάσεις, ξεχωρίζει αυτή που είχε ως σκοπό την ακύρωση της συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας για την διευθέτηση των θαλασσίων συνόρων μεταξύ τους. Η συμφωνία, που ήταν μια σημαντική επιτυχία της ελληνικής κυβέρνησης, βασίστηκε στο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και σε ρυθμίσεις που αρνείται να αναγνωρίσει η Τουρκία στο Αιγαίο, όμως μερικές παραλείψεις της ελληνικής πλευράς σχετικά με την επικύρωσή της έδωσαν την ευκαιρία στην αλβανική αντιπολίτευση να προσφύγει στο συνταγματικό δικαστήριο της Αλβανίας

με αίτημα την ακύρωση της συμφωνίας. Η τελική απόφαση του δικαστηρίου υιοθέτησε, ουσιαστικά, θέσεις της Τουρκίας πάνω στο ζήτημα και οδήγησε στην ακύρωσή της, κάτι που δείχνει την ενεργή παρέμβαση της τουρκικής πλευράς στο θέμα (Κοτζιάς, 2010: 233-235). Για άλλη μία φορά, η παθητικότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έφερε την Ελλάδα αντιμέτωπη με αρνητικές γι' αυτήν εξελίξεις.

1.7 Η μνημονιακή περίοδος (2009-2018)

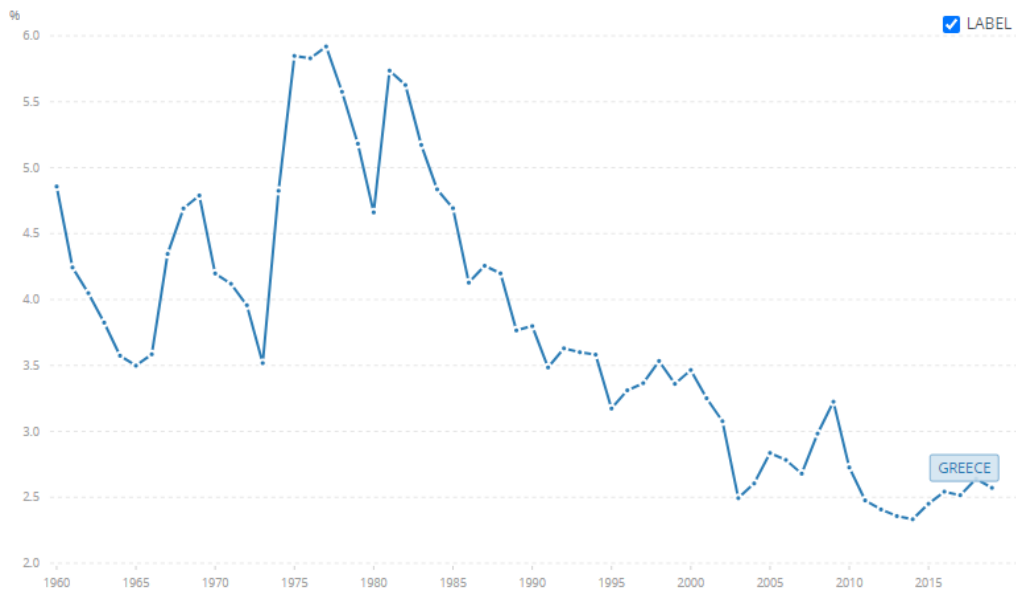
Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στο 2009 έφερε στην επιφάνεια τόσο τις παθογένειες του ελληνικού κράτους όσο και τις ευρωζώνης. Η Ελλάδα σε συνεργασία με την Τρόικα κατάφεραν να αποτρέψουν το απευκταίο σενάριο της άτακτης χρεοκοπίας, της φυγής των τραπεζών και μίας εξόδου της Ελλάδος από την ζώνη του ευρώ (GREXIT), τα οποία θα είχαν άμεσες, μακροχρόνιες και αρνητικές επιπτώσεις στο κράτος και τους πολίτες του. Βέβαια, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή του προγράμματος ακραίας λιτότητας είχε αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομία, την κοινωνία και το πολιτικό σύστημα (Gerodimos & Karyotis, 2015: 261-262), ειδικότερα στην αμυντική πολιτική της χώρας.

Αρχικά, όσον αφορά την περίοδο 2009-2012, παρά το γεγονός ότι η ελληνική κυβέρνηση θέσπισε μέτρα εξοικονόμησης στον στρατιωτικό και εξοπλιστικό τομέα συμβάλλοντας στη δημοσιονομική εξυγίανση, είναι φανερό ότι δεν προσδιόρισε εκ νέου τις πρακτικές της σε αυτόν τον τομέα. Οι συμφωνίες²⁸ μεταξύ Ελλάδας, ΕΕ και Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) δεν έθεσαν τέλος στις υψηλές στρατιωτικές δαπάνες. Αν και οι θεσμοί απαιτούσαν συγκεκριμένες αποταμιεύσεις και περικοπές για την κοινωνική πρόνοια, δεν υπήρχαν αντίστοιχες διατάξεις σχετικά με την αμυντική πολιτική (Grebe & Sommer, 2010: 1,6). Ενδεικτικά, οι αμυντικές δαπάνες μετά το 2009 και κατά τη διάρκεια του πρώτου μνημονίου απασχολούσαν ακόμα υψηλό ποσοστό του ΑΕΠ (περίπου 2.5%), αν και υπήρξε κάποια μείωση (Διάγραμμα 1) όντας ένα από τα λίγα μέλη της ΕΕ που αφιερώνουν περισσότερες από 2 μονάδες του ΑΕΠ στις ένοπλες δυνάμεις. Επίσης, οι αμυντικές δαπάνες σε ευρώ παρέμειναν σε υψηλά επίπεδα, πάρα τη μείωση που υπέστησαν²⁹ (Διάγραμμα 2).

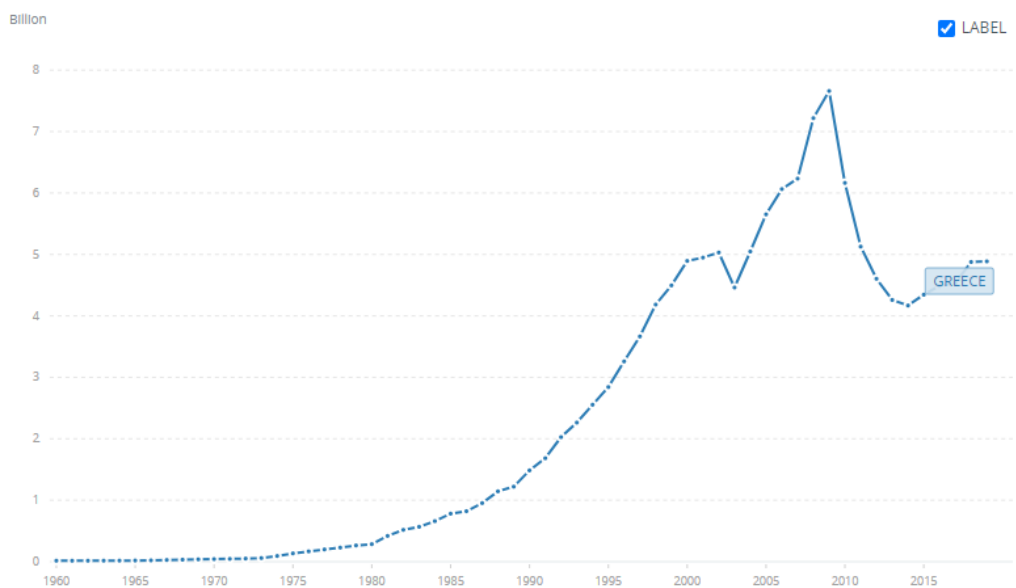
²⁸ Memorandum of Economic and Financial Policies και Memorandum of Understanding on Specific Economic Policy Conditionality 3 May 2010.

²⁹ Μετά τις περικοπές που συμφωνήθηκαν με την ΕΕ και το ΔΝΤ, ο ελληνικός προϋπολογισμός για το 2010 αφαιρεί 5.5 δις ευρώ για το στρατό (αυτές οι περικοπές έρχονται σε μεγάλο βαθμό από τις

Διάγραμμα 1: Στρατιωτικές δαπάνες (% του ΑΕΠ)

Πηγή: SIPRI, *Yearbook: Armaments, Disarmament and International Security*

Διάγραμμα 2: Στρατιωτικές δαπάνες (τρέχουσα LCU)

Πηγή: SIPRI, *Yearbook: Armaments, Disarmament and International Security*

Όσον αφορά στο δεύτερο πρόγραμμα διάσωσης της Ελλάδας για την περίοδο 2012-2015, Ελλάδα και θεσμοί κατέληξαν στη μείωση των αμυντικών δαπανών κατά 400

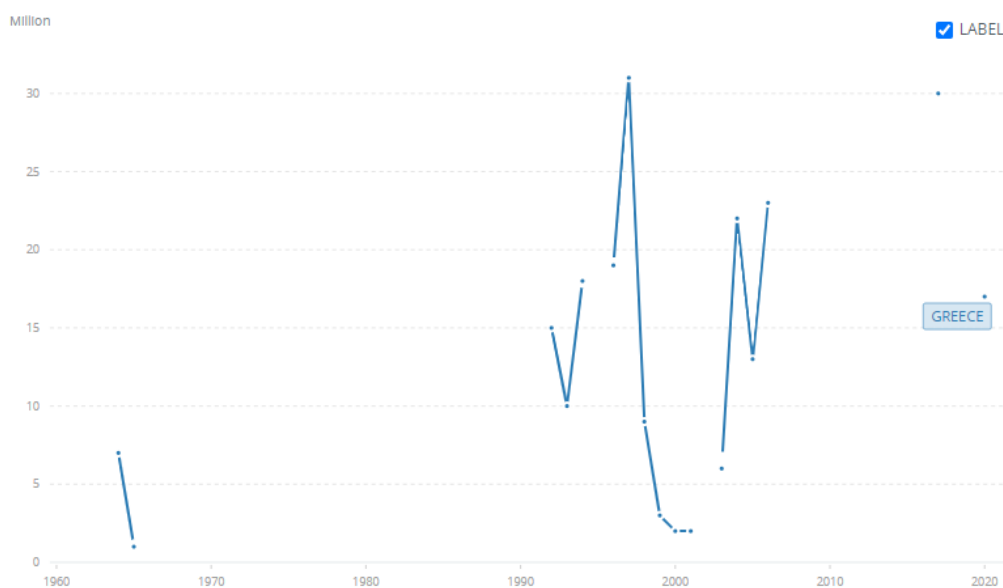

απότομες περικοπές στους μισθούς και τους μισθούς συντάξεις, οι οποίες πλήττουν όλους τους εργαζομένους του δημόσιου τομέα), ενώ έχουν διατεθεί 1,8 δις ευρώ για τις προμήθειες όπλων το 2010, δηλαδή, 400 εκατ. ευρώ λιγότερο από το 2009. Μέχρι τον Ιούλιο του 2010, μόνο 224 εκατ. ευρώ από αυτόν τον προϋπολογισμό προμηθειών έχει δαπανηθεί (Grebe & Sommer, 2010: 1).

εκατομμύρια (Smith, 2012). Η μείωση αυτή επιβεβαιώνεται και αποτυπώνεται τόσο ως ποσοστό επί του ΑΕΠ (Διάγραμμα 1) όσο και σε ευρώ (Διάγραμμα 2). Περικοπές στις αμυντικές δαπάνες αποφασίστηκαν και στο τρίτο πρόγραμμα (2015-2018) και συγκεκριμένα προβλέφθηκε η μείωση της αμυντικής δαπάνης για το 2016, η οποία θα πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ 100 και 150 εκατ. ευρώ (Marrone et al., 2016: 15). Γίνεται, έτσι, αντιληπτό ότι για την περίοδο του τρίτου προγράμματος η μείωση θα είναι συγκριτικά μικρότερη με την αντίστοιχη του δεύτερου προγράμματος, άρα οι δαπάνες για την άμυνα σε ευρώ και επί του ΑΕΠ θα αυξηθούν ελάχιστα.

1.7.1 Ελληνική αμυντική βιομηχανία

Η αμυντική βιομηχανία της Ελλάδας είναι διαχρονικά αναποτελεσματική (μέχρι και σήμερα), έχει ζημιές και αντιμετωπίζει προβλήματα ρευστότητας (Διάγραμμα 3). Η ελληνική αμυντική βιομηχανία βρίσκεται σχεδόν ακριβώς εκεί που έχει ξεκινήσει (αν όχι σε χειρότερη κατάσταση): αγωνίζεται να επιβιώσει (Sljiper, 2013: 13).

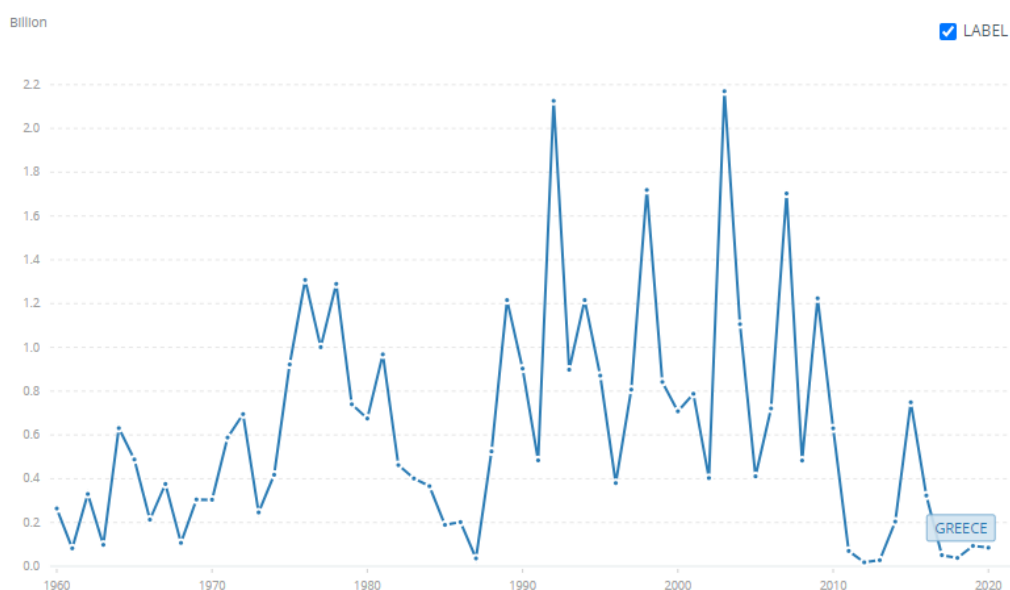
Διάγραμμα 3: Εξαγωγές όπλων

Πηγή: SIPRI, Arms Transfers Programme

Οι λόγοι που οι αμυντικές δαπάνες, αν και έχουν μειωθεί, παραμένουν πολύ υψηλές ποικίλουν. Αρχικά, το κλείσιμο κάποιων από τις 500 στρατιωτικές βάσεις και 17 κέντρων/στρατοπέδων θα σήμαινε την αποστολή δεκάδων χιλιάδων στρατιωτών στις τάξεις των ανέργων, προσθέτοντας μια επικίνδυνη συνιστώσα στην κοινωνική

αναταραχή (Dempsey, 2013). Δευτερευόντως, οι υψηλές δαπάνες αιτιολογούνται από τις μακρόχρονες ελληνοτουρκικές εντάσεις πάνω από το Αιγαίο αλλά και το Κυπριακό ζήτημα. Επίσης, το Βερολίνο και το Παρίσι δεν ήθελαν η Ελλάδα να περικόψει τις στρατιωτικές δαπάνες, καθώς κάτι τέτοιο θα έβλαπτε τις συμβάσεις με τη γαλλική και γερμανική αμυντική βιομηχανία. Αυτές οι χώρες επέμειναν, επίσης, ότι η Ελλάδα θα πρέπει να χρησιμοποιήσει μέρος της πρώτης δόσης οικονομικής βοήθειας από την ΕΕ για την αποπληρωμή των συμβάσεων όπλων μεταξύ Ελλάδας-Γαλλίας και Ελλάδας-Γερμανίας. Γενικότερα, οι ΗΠΑ και η Γερμανία έχουν επωφεληθεί ιδιαίτερα από τις μακροχρόνιες υπερβολικές στρατιωτικές δαπάνες της Ελλάδας μαζί με τη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες και τη Ρωσία (Slijper, 2013: 12). Ενδεικτικό αυτής της κατάστασης είναι το γεγονός ότι ανά τακτά χρονικά διαστήματα τόσο προ κρίσης όσο και μετά, η Ελλάδα προχωρά σε μεγάλες δαπάνες για εισαγωγές όπλων ανανεώνοντας τακτικά το οπλοστάσιό της (Διάγραμμα 4).

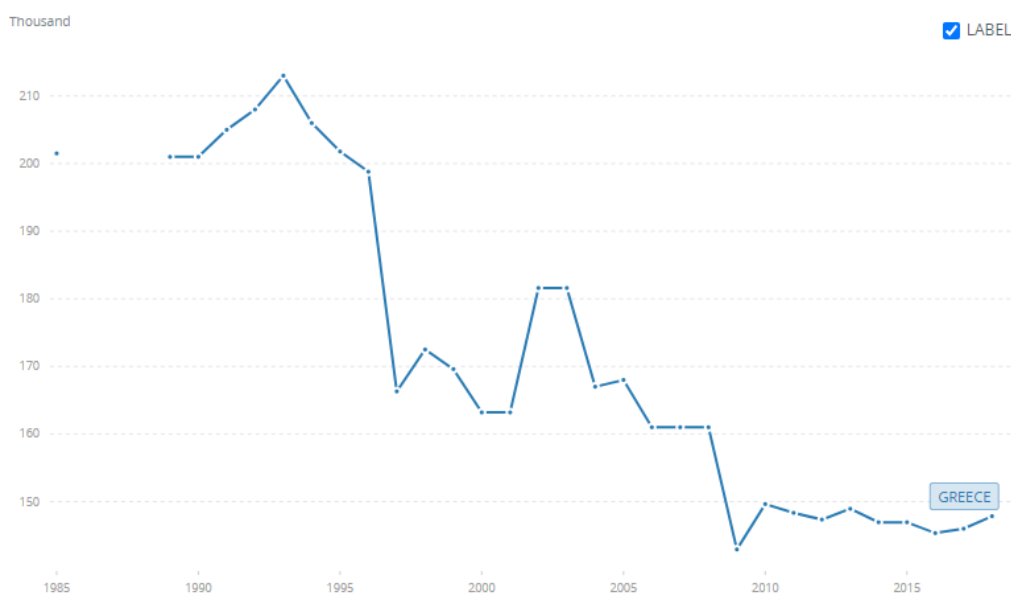
Διάγραμμα 4: Εισαγωγές όπλων

Πηγή: SIPRI, *Arms Transfers Programme*

Σχετικά με το ανθρώπινο δυναμικό, οι ένοπλες δυνάμεις έχουν μειωθεί σημαντικά και εξαρτώνται όλο και περισσότερο από επαγγελματίες στρατιώτες. Οι θέσεις που απελευθερώθηκαν λόγω συνταξιοδότησης δεν έχουν αναπληρωθεί στις περισσότερες περιπτώσεις (Policy Department DG External Policies, 2011: 51), ενώ αρνητικά επηρέασαν οι εκατοντάδες αποχωρήσεις μόνιμων στρατιωτικών τα τελευταία χρόνια

εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, το πάγωμα των προσλήψεων ΕΠΟΠ και η μείωση του αριθμού των εισακτέων στις στρατιωτικές σχολές (Χαραλαμπίκης, 2018). Επίσης, ως συνέπεια των περικοπών, εφαρμόστηκαν μειώσεις στην εκπαίδευση και τις ασκήσεις. Στο Διάγραμμα 5 αποτυπώνεται χαρακτηριστικά η εμφατική μείωση στο προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων στην αρχή της κρίσης, όντας σταθερά στην μικρότερη τιμή του τα τελευταία χρόνια της κρίσης.

Συνεπώς, μπορεί να ειπωθεί ότι η εσωτερική εξισορρόπηση έχει πληγεί μερικώς από την κρίση, αλλά ακόμα παραμένει σημαντικός πυλώνας της αποτρεπτικής στρατηγικής αναλογίζοντας τους περιορισμούς των παρόντων συνθηκών και τις παθογένειες του ελληνικού συστήματος.

Διάγραμμα 5: Συνολικό προσωπικό ενόπλων δυνάμεων

Πηγή: International Institute for Strategic Studies, The Military Balance

Ταυτόχρονα, αρνητικά επηρεάστηκε και η εξωτερική εξισορρόπηση. Αναλυτικά, η Ελλάδα βιώνει μία κρίση κύρους, εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας. Κατά το Νίκο Δασκαλάκη, διπλωματία σημαίνει αξιοπιστία, συνεπώς όταν η Ελλάδα αντιμετωπίζεται, εξαιτίας της κρίσης, ως ένας αναξιόπιστος εταίρος, τότε ο ρόλος της στην ΕΕ και στο διεθνές σύστημα περιορίζεται τόσο ώστε να υποβαθμιστεί η χώρα γεωπολιτικά. Συγκεκριμένα, η υποβάθμιση του διεθνούς κύρους της ελληνικής διπλωματίας έγκειται στην απώλεια του ρόλου της Ελλάδας στα Βαλκάνια ως

«κράτους-οδηγού» των βαλκάνιων προς τον εξευρωπαϊσμό τους, στην αδράνεια της Ελλάδας σε σχέση με τις εξελίξεις στην Μέση Ανατολή, στην απουσία και απόσυρση ελληνικών δυνάμεων από διεθνείς ειρηνευτικές αποστολές³⁰, στις περικοπές δαπανών των διπλωματικών αποστολών³¹, στην στρατηγική ανισορροπία σε σχέση με την γεωστρατηγική αναβάθμιση της Τουρκίας, στην στασιμότητα στον τομέα της ενεργειακής και οικονομικής διπλωματίας, στην εγκατάλειψη της «Ατζέντας 2014» για τους στόχους της επερχόμενης ελληνικής προεδρίας. Η οικονομική κρίση έχει αναδείξει το Υπουργείο Οικονομικών ως πιο σημαντικό Υπουργείο από αυτό των Εξωτερικών. Η πολιτική της ενασχόλησης με τα «εν οίκω» και η απομόνωση από τα «εν δήμω» έπληξε σοβαρά την ελληνική δημόσια διπλωματία (Δασκαλάκης, 2013: 6-7).

Η αδράνεια στην ελληνική δημόσια διπλωματία έπαψε να υπάρχει μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015. Από την αρχή της κρίσης μέχρι τότε υπήρχε συνεχής εναλλαγή ηγεσιών³² στο Υπουργείο Εξωτερικών. Πλέον, το Υπουργείο Εξωτερικών έχει συγκεκριμένη κατεύθυνση και προσανατολισμό. Σύμφωνα με το Νίκο Κοτζιά, η ελληνική εξωτερική πολιτική χαρακτηρίζεται από την ειρήνη, την έξυπνη ισχύ και το διάλογο, τα οποία καθρεπτίζονται στις δώδεκα αρχές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής που συνδέονται με δεκαέξι πρωτοβουλίες και εννέα διεθνείς σχηματισμούς που δημιουργήθηκαν στη διάρκεια της μέχρι τώρα θητείας του στο υπουργείο Εξωτερικών (Κοτζιάς, 2018).

---

³⁰ Η Ελλάδα συμμετείχε στην ναυτική επιχείρηση «EU NAVFOR-Atalanta», την οποία οργάνωσε η ΕΕ με συμμετοχή των περισσότερων παράκτιων ευρωπαϊκών κρατών, με σκοπό την καταπολέμηση της πειρατείας στα ανοιχτά της Σομαλίας και την προστασία των εμπορικών πλοίων. Η συνεισφορά της Ελλάδος συνίστατο σε μία φρεγάτα του Πολεμικού Ναυτικού, η οποία όμως αποσύρθηκε εσπευσμένα στις 28 Αυγούστου του 2011 ενώ η επιχείρηση προβλέπεται να διαρκέσει μέχρι το τέλος του 2012 (Grigoriadis, 2012: 3).

³¹ Το 2011, ο προϋπολογισμός του Υπουργείου Εξωτερικών περικόπηκε κατά 22%, οι μισθοί μειώθηκαν κατά 35%, ενώ τα έξοδα λειτουργίας των αντιπροσωπειών και των πρεσβειών στο εξωτερικό έχουν επίσης μειωθεί αισθητά. Επιπλέον, επτά Γενικά Προξενία σε Γαλλία, Βρετανία, Γερμανία, Ιταλία και η μόνιμη αντιπροσωπεία της Ελλάδος στην Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση έκλεισαν οριστικά (Anastasakis, 2012: 62).

³² Από το 2009 μέχρι το 2015 η Ελλάδα βρέθηκε να εκπροσωπείται στις διεθνείς διασκέψεις από επτά διαφορετικούς υπουργούς, ώσπου το 2015 ανέλαβε σταθερά το χαρτοφυλάκιο του Υπουργείο Εξωτερικών ο Νικόλαος Κοτζιάς.

1.7.2 Ευρωπαϊκή αμυντική και περιφερειακή πολιτική

Με την Συνθήκη της Λισαβόνας θεσπίστηκαν νέες διατάξεις οι οποίες ενισχύουν την δυνατότητα συνεργασίας των κρατών-μελών στον αμυντικό τομέα και την εξωτερική πολιτική. Ειδικότερα, θεσμοθετήθηκε η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (EYED – European External Action Service/EEAS), η οποία αποτελεί μία αυτοτελής ευρωπαϊκή διπλωματική υπηρεσία που διαχειρίζεται τις κοινές διπλωματικές και αμυντικές πολιτικές της Ένωσης. Τα «εργαλεία» που έχει στη διάθεσή της ποικίλουν, ενώ συμπεριλαμβάνει Υπηρεσίες (Agencies) όπως τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας (EDA), το Ευρωπαϊκό Κολλέγιο Ασφάλειας και Άμυνας (ESDC), το Ινστιτούτο Μελετών της ΕΕ για Θέματα Ασφάλειας (EUISS) και το Δορυφορικό Κέντρο της ΕΕ (EU SatCen).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έθεσε Δέκα Προτεραιότητες³³ για την ενίσχυση του γεωπολιτικού προφίλ της ΕΕ. Αυτές θα πραγματοποιηθούν μέσω της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ (ΠΣΕΕ - European Union Global Strategy/EUGS). Σημαντική αλλαγή αποτελεί η προσέγγιση ότι η ΕΕ δεν μπορεί να συνεργάζεται, σε βάθος, αποκλειστικά και μόνο με κράτη και οργανισμούς του ίδιου ιδεολογικού και πολιτικού φάσματος. Για την άμυνα, η Στρατηγική προβλέπει ένα Σχέδιο Εφαρμογής για την Άμυνα και την Ασφάλεια (Implementation Plan on Security and Defence), το Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης στον Τομέα της Άμυνας (European Defence Action Plan/EDAP) και την εμβάθυνση των σχέσεων ΕΕ-NATO (EU Foreign and Defence ministers, 2016).

Μέσω της αναθεωρημένης Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (2015) η ΕΕ συνεργάζεται με τους γείτονες της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης για την προώθηση της σταθεροποίησης, της ασφάλειας και της ευημερίας, σύμφωνα με την Παγκόσμια Στρατηγική για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας της ΕΕ (EEAS, 2018).

1.7.3 Τουρκία, ΗΠΑ και NATO

Η Τουρκία τα χρόνια πριν την κρίση είχε επικεντρωθεί σε δύο σημεία: στην εξωτερική πολιτική με την Ελλάδα και με τους Κούρδους και το κίνημα του Γκιουλέν στο εσωτερικό της. Πλέον, οι προτεραιότητες έχουν αλλάξει. Στο πλαίσιο αυτό

---

³³ Σχετικά με τις Δέκα Προτεραιότητες βλ. Commission, 2014.

προτεραιότητα για την Τουρκία είναι οι έρευνες για υδρογονάνθρακες στην κυπριακή ΑΟΖ. Νέα κοιτάσματα θα ενισχύσουν την διεθνή θέση της Κύπρου, απειλώντας την de facto ηγεμονία της Τουρκίας που αποκτήθηκε με την εισβολή στο νησί το 1974. Αξίζει να σημειωθεί ότι η στρατηγική επιλογή της Αγκύρας να είναι η μοναδική οδός μεταφοράς φυσικού αερίου από την Ανατολή προς την Ευρώπη θα πάψει να ισχύει, εφόσον γίνει εφικτή η δημιουργία αγωγού από την Ανατολική Μεσόγειο προς την ΕΕ μέσω Κρήτης (EastMed pipeline). Στις ευρωτουρκικές σχέσεις κυριαρχεί το μεταναστευτικό. Πρόκειται για ζήτημα κομβικό στην Ευρώπη, που πλέον ανεβάζει και ρίχνει κυβερνήσεις, και ο Ερντογάν θα το χρησιμοποιήσει για να εκβιάσει ανταλλάγματα³⁴. Σχετικά με το Αιγαίο και την ελληνική μουσουλμανική μειονότητα, αυτά αποτελούν δευτερεύοντα μέτωπα σε σχέση με το Κυπριακό, το οποίο η Τουρκία θα το κρατά ανοικτό για να διασπά την προσοχή της Ελλάδος από τα τεκταινόμενα στην Ανατολική Μεσόγειο (Συρίγος, 2018). Επίσης, πρέπει να αναφερθεί η οικονομική και θρησκευτικοπολιτιστική διείσδυση της Τουρκίας στα Βαλκάνια. Αυτή, ακριβώς, η διείσδυση δημιουργεί μακροχρονίους συμπαγείς δεσμούς εκμεταλλεζόμενα το στοιχείο των Βαλκάνιων Μουσουλμάνων (Μπαμιατζής, 2018) γεμίζοντας έτσι το κενό ισχύος που άφησε η Ελλάδα.

Στα θέματα των σχέσεων με τις ΗΠΑ, από την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία και μετά παρατηρείται βελτίωση στις ελληνοαμερικάνικες σχέσεις ως απόρροια της συνταύτισης απόψεων των δύο κρατών στα Βαλκάνια (είσοδος ΠΓΔΜ και Αλβανίας στους ευρωατλαντικούς δεσμούς), στην ενεργειακή ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο (κοιτάσματα από την Ανατολική Μεσόγειο θα μειώσουν την ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ από την Ρωσία) και στη Μέση Ανατολή (οι ΗΠΑ προετοιμάζονται για το σενάριο να χαθεί η Τουρκία από το σύστημα ασφαλείας της Δύσης, κενό που θα καλύψει η Αίγυπτος και το Ισραήλ, κράτη με τα οποία η Ελλάδα έχει καλές σχέσεις). Όσον αφορά στο ΝΑΤΟ, η Ελλάδα παραμένει πιστή και αποτελεί μία από τις πέντε χώρες από τα 28 μέλη του ΝΑΤΟ που δαπανούν πάνω από το στόχο του 2% του ΑΕΠ στον οργανισμό αυτό (Καπούτσης, 2017).

---

³⁴ Όπως η απαλλαγή Τούρκων πολιτών από θεώρηση (βίζα) για την είσοδό τους στην ΕΕ, η χρηματική βοήθεια για τους πρόσφυγες που βρίσκονται στη χώρα και μια νέα τελωνειακή συμφωνία, η οποία συνδέεται με το οριστικό καθεστώς που θα έχει η Τουρκία με την ΕΕ.

1.8 Η μεταμνημονιακή περίοδος (2019 -)

Η τελευταία διετία ήταν μια δύσκολη περίοδος για την ελληνική εθνική ασφάλεια και τη χώρα γενικότερα, αφενός εξαιτίας των τουρκικών ενεργειών και αφετέρου λόγω της πανδημίας COVID-19, μιας πρωτόγνωρης κρίσης που επηρέασε βαθιά το σύνολο του κρατικού μηχανισμού και της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, αλλά και ολόκληρο τον πλανήτη. Η διαχείριση της τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής αποτέλεσε –και συνεχίζει να αποτελεί– την κεντρική ενασχόληση της ελληνικής αμυντικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό η χώρα επικέντρωσε τις προσπάθειές της σε μια πολιτική «έξυπνης ισχύος», με δύο βασικούς άξονες: α) εσωτερική ενδυνάμωση, αποσκοπώντας στην αύξηση της αποτρεπτικής της ικανότητας και β) εξωτερική εξισορρόπηση, λαμβάνοντας υπόψη τα συμφέροντα των σημαντικών δρώντων. Η ιστορική εμπειρία έχει δείξει ότι η αποτελεσματική διαχείριση των διμερών σχέσεων με την Τουρκία προϋποθέτει τη διατήρηση μιας ικανοποιητικής ισορροπίας στρατιωτικών δυνάμεων. Μολονότι η Ελλάδα θα ήθελε να αποφύγει πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση από νέα εξοπλιστικά προγράμματα, αισθάνεται υποχρεωμένη να το κάνει και θα το πράξει με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο (Ντόκος, 2021).

Την τρέχουσα περίοδο η χώρα εξακολουθεί να πρωταγωνιστεί στις αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό (%) των δαπανών της Γενικής Κυβέρνησης. Ενδεικτικά, η Ελλάδα εμφανίζει το δεύτερο υψηλότερο επίπεδο δαπανών για την άμυνα ως ποσοστό του ΑΕΠ μεταξύ των μελών του NATO. Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας για τις αμυντικές δαπάνες των μελών της την περίοδο 2013-2020, η Ελλάδα με 2.68% του ΑΕΠ (έναντι 2.23% του ΑΕΠ το 2013), είναι μία από τις 11 χώρες που υπερέβησαν πέρυσι τον στόχο του 2% του ΑΕΠ. Μόνο οι ΗΠΑ δαπανούν περισσότερο (3.73% του ΑΕΠ το 2020), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό της Τουρκίας ήταν 1.86% του ΑΕΠ έναντι 1.51% του ΑΕΠ το 2013. Ωστόσο, η χώρα μας έχει το πέμπτο χαμηλότερο ποσοστό δαπανών για εξοπλισμούς – μόλις 12.1% των συνολικών αμυντικών δαπανών έναντι στόχου 20% που έχει τεθεί για όλα τα μέλη του NATO (μόνο δέκα άλλες χώρες δεν πέτυχαν τον στόχο αυτό το 2020). Το 75.6% των συνολικών δαπανών της Ελλάδας το 2020 αφορούσε το προσωπικό των Ενόπλων Δυνάμεων, το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των 30 μελών της Συμμαχίας (Παλαιολόγος, 2021).

Η κυβέρνηση του Κυριάκου Μητσοτάκη έκανε μια συστηματική προσπάθεια αντιμετώπισης των συνεπειών της μακρόχρονης παραμέλησης των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, χωρίς ταυτόχρονα να προκληθεί ανήκεστος βλάβη στην ελληνική οικονομία. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα προγράμματα: α) αγορά 18 μαχητικών αεροσκαφών Rafale, που θα δώσουν ένα σημαντικό ποιοτικό πλεονέκτημα στην Πολεμική Αεροπορία, β) προμήθεια 4 ελικοπτέρων MH-60 ROMEO (και επιπλέον τριών στο εγγύς μέλλον), του κορυφαίου ελικοπτέρου ανθυποβρυχιακού πολέμου, γ) απόκτηση ικανού αριθμού τορπιλών για τα υποβρύχια Τύπου 214, δ) αναβάθμιση αεροπλάνων F-16 block 50, ε) απόκτηση σημαντικού αριθμού τροχοφόρων τεθωρακισμένων οχημάτων M1117, στ) μίσθωση UAVs τύπου Heron από το Ισραήλ, ζ) ενεργοποίηση πολλών τύπων αεροσκαφών, που ήταν καθηλωμένα για πολλά χρόνια λόγω έλλειψης ανταλλακτικών και υποστήριξης (Ντόκος, 2021).

Όσον αφορά στο Πολεμικό Ναυτικό, στόχος είναι –ιδανικά υπό μορφή «πακέτου»– η απόκτηση τεσσάρων νέων Φρεγατών Πολλαπλού Ρόλου, η αναβάθμιση των τεσσάρων Φ/Γ ΜΕΚΟ, μια ενδιάμεση λύση με παραχώρηση δύο Φ/Γ, ενώ στα κριτήρια επιλογής περιλαμβάνεται το κόστος, τα τεχνικά χαρακτηριστικά, η εγχώρια προστιθέμενη αξία και η ναυπήγηση πλοίων σε ελληνικό ναυπηγείο (εφόσον λειτουργεί). Επιθυμητή είναι η ομοιοτυπία συστημάτων νέων Φ/Γ και Φ/Γ ΜΕΚΟ. Η διαφαινόμενη μείωση του κόστους και η εν γένει βελτίωση των προσφορών δικαιώνουν την απόφαση για μικρή καθυστέρηση στην υλοποίηση αυτού του κομβικής σημασίας προγράμματος. Σημειώνεται ακόμη η αύξηση του αριθμού εισακτέων κατά 60% το 2020 σε σχέση με το 2019 στις παραγωγικές σχολές των Ενόπλων Δυνάμεων, η αναγγελία πρόσληψης σημαντικού αριθμού επαγγελματιών οπλιτών, η δημιουργία διεθνούς εκπαιδευτικού κέντρου πτήσεων στην Καλαμάτα μέσω χρηματοδοτικής μίσθωσης, η ιδιωτικοποίηση της Ελληνικής Βιομηχανίας Οχημάτων (ΕΛΒΟ), στο πλαίσιο της προσπάθειας εξυγίανσης της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας, καθώς και η αύξηση της διάρκειας της στρατιωτικής θητείας.

Όσον αφορά στην εξωτερική εξισορρόπηση, κεντρική επιδίωξη αποτέλεσε η ενίσχυση της διεθνούς εικόνας της χώρας, καθώς και η αύξηση του ειδικού βάρους εντός της ΕΕ. Στόχος ήταν η Ελλάδα να είναι ενεργός παίκτης σε όλα τα επίπεδα εντός της ΕΕ και να αξιοποιήσει διάφορα εργαλεία και πολιτικές, προσπάθεια που στέφθηκε από ιδιαίτερη επιτυχία αν ανατρέξει κανείς στην εξασφάλιση συνολικού ποσού 72 δις ευρώ από τα Ταμεία Συνοχής και Ανάκαμψης και στην ελληνική συμμετοχή σε

προσπάθειες για αύξηση του περιφερειακού και παγκόσμιου ρόλου της ΕΕ, στη διαχείριση της κλιματικής αλλαγής και την προώθηση της πράσινης οικονομίας, καθώς και στην ευρωπαϊκή διαχείριση της πανδημίας COVID-19. Επίσης, επετεύχθη ο επιμέρους στόχος της ένταξης των ελληνοτουρκικών σχέσεων στο ευρύτερο πλαίσιο των ευρωτουρκικών σχέσεων, όπως καταγράφεται και στις σχετικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Ωστόσο, εύκολα λησμονείται το γεγονός ότι η χώρα μας διατηρεί και άλλα σημαντικά ανοικτά «μέτωπα» εντός ΕΕ (οικονομική ανάκαμψη και διαχείριση προσφυγικού/μεταναστευτικού), τα οποία περιορίζουν το εύρος επιλογών και κινήσεων σε άλλους τομείς. Παρατηρείται και μια συστηματική δυσκολία κατανόησης του τρόπου λειτουργίας της ΕΕ με αποτέλεσμα τη δημιουργία υπερβολικά υψηλών προσδοκιών, δεδομένου ότι τα κράτη αποφασίζουν με γνώμονα τα εθνικά τους συμφέροντα (Ντόκος, 2021).

Επιδιώχθηκε η περαιτέρω εμβάθυνση περιφερειακών συμμαχιών, ενώ κατεγράφησαν σημαντικές επιτυχίες στον τομέα της οριοθέτησης ΑΟΖ με την υπογραφή συμφωνιών με την Ιταλία και την Αίγυπτο, καθώς και επί της αρχής συμφωνία με την Αλβανία για προσφυγή στη Χάγη, με στόχο την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών μεταξύ των δύο χωρών. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα προχώρησε στο κλείσιμο κόλπων και στην επέκταση των χωρικών υδάτων στα 12 ν.μ. στο Ιόνιο, μέχρι το Ακρωτήριο Ταίναρο, εξασκώντας το δικαίωμα που της αναγνωρίζεται από το διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και διατηρώντας την επιλογή χρόνου και τρόπου για άλλες κινήσεις.

Στο πλαίσιο της –ιδιαίτερα επιθυμητής– συνέχειας στην εξωτερική πολιτική, δόθηκε έμφαση στην περαιτέρω εμβάθυνση της στρατηγικής συνεργασίας με τις ΗΠΑ, το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Έγιναν, επίσης, σημαντικά ανοίγματα προς τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, με τα οποία υπογράφηκε Κοινή Διακήρυξη Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης και Συμφωνία Κοινής Συνεργασίας στην Εξωτερική Πολιτική και Άμυνα, και τη Σαουδική Αραβία. Πρόθεση της χώρας μας είναι η διεύρυνση των τριμερών συνεργασιών με την συμπερίληψη μιας σημαντικής μεγάλης δύναμης, της Ινδίας, και η δημιουργία στην Ανατολική Μεσόγειο και στην ευρύτερη περιοχή ενός δικτύου συνεργαζόμενων κρατών με κοινό στόχο την αύξηση της περιφερειακής σταθερότητας. Τέλος, με την επίσκεψη του Ρώσου Υπουργού Εξωτερικού Σεργκέι Λαβρόφ έγινε μια προσπάθεια βελτίωσης των ελληνορωσικών σχέσεων, η οποία αναμένεται να συνεχιστεί, καθώς η Ελλάδα επιθυμεί να διατηρεί καλές σχέσεις με όλες τις σημαντικές δυνάμεις στην παγκόσμια σκακιέρα.

Όσον αφορά στην επιτήρηση των χερσαίων συνόρων, μετά την ολιστική αντιμετώπιση των τουρκικών κινήσεων στον Έβρο και τη μετατροπή του προβλήματος από διμερές σε ζήτημα ΕΕ-Τουρκίας, κατασκευάστηκε νέος φράχτης στην περιοχή του Έβρου, συνολικού μήκους 25 χλμ., επιπλέον του ήδη υφισταμένου, ο οποίος και αυτός ενισχύθηκε όπου κρίθηκε απαραίτητο. Η ολοκλήρωση των εργασιών του συνόλου του έργου ολοκληρώθηκε εντός του πρώτου τετραμήνου του 2021. Σχετικά με τα θαλάσσια σύνορα, διενεργήθηκε διαγωνισμός για την ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Επιτήρησης, με την τοποθέτηση των πρώτων σταθμών επιτήρησης να αναμένεται εντός του 2023. Επιπλέον, για τις ανάγκες του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής δρομολογήθηκε η προμήθεια σημαντικού αριθμού περιπολικών πλοίων και σκαφών. Ως αποτέλεσμα των μέτρων φύλαξης θαλασσιών και χερσαίων συνόρων, παρατηρήθηκε το 2020 μείωση των μεταναστευτικών ροών κατά 84%.

Στον τομέα της εσωτερικής ασφάλειας, αναφορά θα πρέπει να γίνει -μεταξύ άλλων- στα εξής: νέος σχεδιασμός εμφανούς αστυνόμευσης και ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας, εξοπλιστικό πρόγραμμα (έπειτα από χρόνια) για την ΕΛΑΣ, πρόγραμμα ήπιας αστυνόμευσης με έμφαση στις πεζές περιπολίες και στη συνεργασία με άλλους φορείς, όπως η Τοπική Αυτοδιοίκηση, για την πρόληψη και αντιμετώπιση της παραβατικότητας, προσλήψεις συνοριοφυλάκων, αναδιάρθρωση της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση συστήματος εθελοντισμού πολιτικής προστασίας, αναδιοργάνωση του Πυροσβεστικού Σώματος και πλήρης ενεργοποίηση του Ευρωπαϊκού Αριθμού Έκτακτης Ανάγκης «112», αλλαγές στο σωφρονιστικό σύστημα και δημιουργία νέων Καταστημάτων Κράτησης.

Στην Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ), κομβικού τμήματος της αρχιτεκτονικής εθνικής ασφαλείας κάθε οργανωμένου κράτους, προωθήθηκε ένας ευρύς θεσμικός και τεχνολογικός εκσυγχρονισμός, με έμφαση στην ανασυγκρότηση των επιχειρησιακών διευθύνσεων της Υπηρεσίας, καθώς και στη συμβολή στην αντιμετώπιση απειλών στον τομέα της κυβερνοασφάλειας. Τέλος, προχωρά η ετοιμασία θεσμικών κειμένων, καθώς έχει ολοκληρωθεί η εθνική στρατηγική κυβερνοασφάλειας και βρίσκονται στο στάδιο της ετοιμασίας η στρατηγική εθνικής ασφαλείας και η στρατηγική εσωτερικής ασφαλείας. Παράλληλα, προχώρησε η υλοποίηση του οδικού χάρτη για τη θεσμοθέτηση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (Ντόκος, 2021).

2 Ελληνικό Κοινοβούλιο

2.1 Ο θεσμός

Η Βουλή είναι ένα άμεσο κρατικό, συλλογικό, πολυμελές και αντιπροσωπευτικό όργανο. Το Κοινοβούλιο –που μπορεί να συνίσταται σε μία (μονοκαμεραλισμός) ή δύο (δικαμεραλισμός) Βουλές– θα πρέπει να προκύπτει από εκλογές και μάλιστα περιοδικές. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η εντολή που λαμβάνουν οι βουλευτές είναι χρονικά περιορισμένη. Οι γενικές βουλευτικές εκλογές από τις οποίες αναδεικνύεται η Βουλή αποτελούν τη βασική εκδήλωση της δημοκρατικής αρχής και το θεμέλιο του αντιπροσωπευτικού χαρακτήρα του πολιτεύματος, ενώ η συμμετοχή σε αυτές συνιστά την κύρια αρμοδιότητα του ανώτατου οργάνου του κράτους, δηλαδή του εκλογικού σώματος (λαός με την στενή έννοια).

Η Βουλή είναι ο θεσμός που κυρίως και πρωτίστως εκφράζει τη λαϊκή κυριαρχία, αφού ουσιαστικά αποφασίζει και δρα εξ ονόματος του εκλογικού σώματος, με την ψήφο του οποίου αναδεικνύεται. Στην άμεση δημοκρατική νομιμοποίηση που διαθέτει οφείλει και την πρωταρχικότητά της έναντι των υπόλοιπων οργάνων του κράτους (εκτός του λαού), με άλλα λόγια είναι η πρώτη στην ιεραρχία μετά από αυτό. Οι λειτουργικές της δυνατότητες (δηλαδή το τι μπορεί να κάνει στην πραγματικότητα) εξαρτώνται φυσικά και από το πώς συλλαμβάνουν τον θεσμό οι πολιτικές δυνάμεις που υλοποιούν το καθημερινό πολιτικό γίγνεσθαι. Εξάλλου, όλοι οι θεσμοί βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τον τρόπο μεταχείρισής τους από τις πολιτικές δυνάμεις (Παπαδοπούλου, 2015).

Στην Ελλάδα έχουμε μονοκαμεραλισμό, δηλαδή μία και μοναδική Βουλή, τα μέλη της οποίας εκλέγονται με άμεσες και καθολικές εκλογές. Ο μονοκαμεραλισμός επιτρέπει μια πιο απρόσκοπτη νομοθετική λειτουργία, καθώς αποτρέπονται τριβές και εντάσεις μεταξύ των δύο σωμάτων. Στο παρελθόν είχε συσταθεί Γερουσία με το Σύνταγμα του 1844, η οποία, ωστόσο, δεν εκλεγόταν, αλλά διοριζόταν από τον μονάρχη (Όθωνα), και με το Σύνταγμα του 1927. Ο δικαμεραλισμός εμφανίζεται συνήθως σε ομοσπονδιακά κράτη, στα οποία η μία Βουλή αντιπροσωπεύει τον λαό του ομόσπονδου κράτους και η άλλη Βουλή τους επιμέρους λαούς των ομόσπονδων κρατιδίων (Πολιτείες). Έτσι, για παράδειγμα, η Γερμανία διαθέτει Ομοσπονδιακή Βουλή (Bundestag) και Ομοσπονδιακό Συμβούλιο ή Κάτω Βουλή (Bundesrat), που

αντιπροσωπεύει τα κρατίδια. Ωστόσο, δικαμεραλισμός παρατηρείται και σε κάποια κράτη λόγω ιστορικής παράδοσης, όπως π.χ. στη Γαλλία όπου υπάρχει Βουλή και Γερουσία (Παπαδοπούλου, 2015).

2.2 Βουλή των Ελλήνων

Η Βουλή των Ελλήνων (ΒτΕ) είναι το άμεσο και συλλογικό όργανο του κράτους και αποτελεί το θεμέλιο του αντιπροσωπευτικού συστήματος (Μαυριάς, 2014: 635). Λειτουργεί σύμφωνα με τον Κανονισμό της (Κανονισμός της Βουλής - ΚτΒ), που αποτελεί ουσιαστικό Σύνταγμα, καθώς η ισχύς του πηγάζει κατευθείαν από τα άρθρα 51-80 του Συντάγματος. Το Σύνταγμα της Ελλάδας, στο Γ' Τμήμα του, αφιερώνει το πρώτο κεφάλαιο στην ανάδειξη και συγκρότησή της, το δεύτερο κεφάλαιο στα κωλύματα και ασυμβίβαστα των βουλευτών, το τρίτο κεφάλαιο στα καθήκοντα και δικαιώματα των βουλευτών, το τέταρτο κεφάλαιο στην οργάνωση και λειτουργία της, το πέμπτο κεφάλαιο στη νομοθετική λειτουργία της και το έκτο κεφάλαιο στη φορολογία και δημοσιονομική μεταχείριση.

Ως δημοκρατικός θεσμός, μέσω του οποίου αντιπροσωπεύεται ο λαός δια των βουλευτών, πρόκειται για νομοθετικό Σώμα που ασκεί νομοθετικό έργο και κοινοβουλευτικό έλεγχο. Σύμφωνα με το άρθρο 51 §1 του Συντάγματος, ο αριθμός των βουλευτών ορίζεται από νόμο, όπου δεν μπορεί να είναι μικρότερος από 200 και μεγαλύτερος από 300. Σήμερα η Ολομέλεια της Βουλής συγκροτείται από 300 βουλευτές. Επίσης, το ίδιο άρθρο (51 §3) αναφέρει ένα ιδιαίτερα δημοκρατικό στοιχείο, πως οι βουλευτές εκλέγονται από τον λαό μέσω των βουλευτικών εκλογών, εκτός των βουλευτών Επικρατείας που τους ορίζει το άρθρο 54 §3 του Συντάγματος. Οι βουλευτικές εκλογές διεξάγονται κάθε τέσσερα (4) χρόνια, εκτός εάν προκηρυχθεί νωρίτερα διάλυση της Βουλής. Το χρονικό διάστημα το οποίο μεσολαβεί από την μια εκλογική αναμέτρηση στην άλλη ονομάζεται βουλευτική περίοδος. Η αρίθμησή της είναι ελληνική και συνεχής από το 1974 και σήμερα διανύουμε την ΙΗ' Περίοδο Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας.

Κατά τη διάρκεια της κάθε βουλευτικής περιόδου, η Ολομέλεια της Βουλής συνέρχεται σε τακτικές, έκτακτες και ειδικές Συνόδους, στο πλαίσιο άσκησης του νομοθετικού έργου και του κοινοβουλευτικού ελέγχου. Όσον αφορά στην οργάνωσή της περιλαμβάνει τα ακόλουθα τμήματα:

- Τις Κοινοβουλευτικές Ομάδες (άρθρα 15-20 του ΚτΒ)
- Το Προεδρείο της Βουλής (άρθρα 6-12 του ΚτΒ)
- Την Ολομέλεια της Βουλής (άρθρα 21-24 του ΚτΒ)
- Το Τμήμα Διακοπής Εργασιών (άρθρα 29-30 του ΚτΒ)
- Τις Κοινοβουλευτικές Επιτροπές (άρθρο 68 του Συντάγματος – άρθρα 31-48, 49Α & 89-91 του ΚτΒ)
- Τη Διάσκεψη των Προέδρων (άρθρα 13 & 14 του ΚτΒ)
- Την Επιτροπή Ελέγχου των Οικονομικών των Κομμάτων και των Βουλευτών

2.3 Νομοθετικό έργο

Η νομοθεσία αποτελεί την παλαιότερη ιστορικά αλλά και σημαντικότερη αρμοδιότητα της Βουλής και αφορά τη θέσπιση γενικών και απρόσωπων κανόνων δικαίου. Η νομοθετική πρωτοβουλία ασκείται είτε από την Κυβέρνηση (με νομοσχέδια) είτε από την ίδια τη Βουλή των Ελλήνων (με προτάσεις νόμων)³⁵. Ειδικότερα, προτάσεις για νόμους μπορούν να καταθέσουν οι υπουργοί (εκτελεστική εξουσία) και οι βουλευτές (νομοθετική εξουσία). Οι υπουργοί καταθέτουν στη Βουλή νομοσχέδια, τροπολογίες και τυχόν προσθήκες. Αντίστοιχα, οι βουλευτές καταθέτουν στη Βουλή προτάσεις νόμων, τροπολογίες και προσθήκες.

Βήμα 1. Δημόσια Διαβούλευση

Το σχέδιο νόμου ή η πρόταση νόμου κατατίθεται προς ανοικτή Δημόσια Διαβούλευση (open.gov.gr): κατάθεση της γνώμης των πολιτών και των φορέων με δική τους πρωτοβουλία.

---

³⁵ Άρθρο 84 του ΚτΒ.

Βήμα 2. Κατάθεση στη Βουλή - Μορφή Σχεδίου Νόμου / Πρότασης Νόμου

Τα νομοσχέδια και οι προτάσεις νόμων συνοδεύονται υποχρεωτικά από:

- Αιτιολογική Έκθεση, η οποία εξηγεί τους σκοπούς όσων προτείνονται
- Πίνακα διατάξεων
- Άρθρα
- Έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, η οποία καθορίζει το σχετικό κόστος, εφόσον επιβαρύνεται ο προϋπολογισμός
- Έκθεση συνεπειών ρύθμισης
- Έκθεση τροποποιούμενων ή καταργούμενων διατάξεων
- Έκθεση δημόσιας διαβούλευσης που έχει προηγηθεί της κατάθεσής τους

Τα νομοσχέδια ή οι προτάσεις νόμων αποστέλλονται στη διεύθυνση επιστημονικών μελετών της επιστημονικής υπηρεσίας της Βουλής, η οποία υποβάλλει έκθεση με τις νομικές παρατηρήσεις της.

Βήμα 3. Συζήτηση στην Επιτροπή ή την Ολομέλεια της Βουλής

Στη συνέχεια, τα νομοσχέδια και οι προτάσεις νόμων κατατίθενται στη διεύθυνση νομοθετικού έργου της Βουλής. Αφού ανακοινωθούν στους βουλευτές, παραπέμπονται στην αρμόδια διαρκή επιτροπή της Βουλής, όπου αποφασίζεται αν θα ψηφιστούν από την Ολομέλεια ή από Επιτροπή.

Την κατάθεση ακολουθεί η συζήτηση στην αρμόδια κοινοβουλευτική επιτροπή. Οι βουλευτές-μέλη της αρμόδιας επιτροπής (περίπου 40 σε κάθε επιτροπή) επεξεργάζονται το νομοσχέδιο με τη μορφή συζήτησης:

- α) Κάθε κοινοβουλευτική ομάδα ορίζει ένα βουλευτή-εισηγητή, ο οποίος τοποθετείται στη συζήτηση που προηγείται της ψήφισης
- β) Μετά από πρόταση των εισηγητών, ακρόαση των σχετικών φορέων (π.χ. εταιρείες, πιστωτικά ιδρύματα, οργανισμοί, συνδικαλιστικοί φορείς, επιμελητήρια, ΜΚΟ κ.λπ.)
- γ) Συζήτηση επί των άρθρων

Βήμα 4. Ψηφοφορία

Την συζήτηση ακολουθεί ψηφοφορία επί της αρχής, κατ' άρθρο και στο σύνολο του νομοσχεδίου. Η ψηφοφορία μπορεί να είναι ονομαστική ή μη. Εφόσον τα νομοσχέδια εγκριθούν από την πλειοψηφία των βουλευτών, τα έγγραφα παραπέμπονται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (ΠτΔ).

Βήμα 5. Έλεγχος Συνταγματικότητας

Μέσα στο διάστημα ενός μήνα, ο ΠτΔ εκδίδει τον νόμο, ελέγχοντας:

- α) ότι όντως αυτό είναι το κείμενο που ψήφισε η Βουλή και
- β) ότι τηρήθηκε η προβλεπόμενη από το Σύνταγμα διαδικασία.

Βήμα 6. Δημοσίευση στο ΦΕΚ

Με την έκδοση, ο νόμος αποκτά ισχύ. Εκτελείται, όμως, μόνον αφού δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (Τεύχος Α'). Η έναρξη ισχύος του ορίζεται κάθε φορά στο τελευταίο άρθρο του νόμου και έπεται της δημοσίευσης.

2.4 Κοινοβουλευτικός έλεγχος

Η άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου των πράξεων και παραλείψεων της Κυβέρνησης, δηλαδή των πεπραγμένων της Κυβέρνησης, αποτελεί μία εξίσου σημαντική αρμοδιότητα της Βουλής. Συνοπτικά, τα μέσα κοινοβουλευτικού ελέγχου είναι τα ακόλουθα³⁶:

- α) Πρόταση δυσπιστίας (άρθρο 142 του ΚτΒ): Η Βουλή μπορεί με απόφασή της να αποσύρει την εμπιστοσύνη της από την Κυβέρνηση. Τουλάχιστον το 1/6 των βουλευτών πρέπει να υπογράψει την πρόταση δυσπιστίας. Η πρόταση πρέπει να αναφέρει τα θέματα, για τα οποία θα διεξαχθεί η συζήτηση. Αν η πρόταση ψηφιστεί από 151 και περισσότερους βουλευτές, τότε η κυβέρνηση χάνει την εμπιστοσύνη της Βουλής, χάνει την «δεδηλωμένη» και μπορεί να προκηρύξει εκλογές.

---

³⁶ Αναλυτικότερα για τον κοινοβουλευτικό έλεγχο (Σπυρόπουλου, 2006: 270-276).

- β) Αναφορές (άρθρο 125 του ΚτΒ): Οι πολίτες μπορούν να απευθύνουν γραπτά και επώνυμα παράπονα ή αιτήματα στη Βουλή. Οι βουλευτές μπορούν, εάν το επιθυμούν, να υιοθετήσουν τις αναφορές αυτές. Ο υπουργός πρέπει μέσα σε 25 ημέρες να απαντήσουν στις αναφορές που έχουν υποβάλει βουλευτές.
- γ) Ερωτήσεις (άρθρα 126-128 του ΚτΒ): Οι βουλευτές μπορούν να απευθύνουν γραπτά στους υπουργούς ερωτήσεις για οποιοδήποτε δημόσιο ζήτημα, γενικό ή ειδικότερο της περιφέρειάς τους. Έτσι, οι βουλευτές μπορούν να ενημερώνονται για την υπόθεση αυτή. Οι υπουργοί πρέπει να απαντήσουν γραπτά στους βουλευτές που έθεσαν τις ερωτήσεις εντός 25 ημερών, προθεσμία που συχνά παραβιάζεται.
- δ) Επίκαιρες ερωτήσεις (άρθρα 129-132 του ΚτΒ): Κάθε βουλευτής μπορεί, για θέματα που έχουν να κάνουν με την άμεση επικαιρότητα, να υποβάλλει γραπτές επίκαιρες ερωτήσεις προς τον Πρωθυπουργό ή τους υπουργούς, οι οποίοι απαντούν προφορικά. Επίκαιρες ερωτήσεις συζητούνται στην Ολομέλεια της Βουλής αλλά και στο Τμήμα Διακοπής των Εργασιών.
- ε) Αιτήσεις κατάθεσης εγγράφων (άρθρο 133 του ΚτΒ): Οι βουλευτές μπορούν να ζητούν γραπτά από τους υπουργούς την κατάθεση εγγράφων που σχετίζονται με κάποια δημόσια υπόθεση. Ο υπουργός οφείλει να καταθέσει μέσα σε 30 ημέρες τα ζητούμενα έγγραφα. Έγγραφα που έχουν να κάνουν με διπλωματικό ή στρατιωτικό ή σχετικό με την ασφάλεια του Κράτους μυστικό δεν επιτρέπεται να κατατεθούν.
- στ) Επερωτήσεις (άρθρα 134-137): Οι επερωτήσεις στοχεύουν στον έλεγχο της κυβέρνησης για πράξεις ή παραλείψεις της. Οι βουλευτές που έχουν καταθέσει ερωτήσεις ή αίτηση κατάθεσης εγγράφων μπορούν να τις μετατρέψουν σε επερωτήσεις, αν αξιολογήσουν ως ανεπαρκή την απάντηση του υπουργού. Οι επερωτήσεις συζητούνται στην Ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων.
- ζ) Επίκαιρες επερωτήσεις (άρθρο 138 του ΚτΒ): Για θέματα που σχετίζονται με την άμεση επικαιρότητα οι βουλευτές μπορούν να υποβάλλουν επίκαιρες επερωτήσεις. Οι επίκαιρες επερωτήσεις συζητούνται κάθε Δευτέρα στην Ολομέλεια αλλά και σε ορισμένες συνεδριάσεις του Τμήματος Διακοπής των Εργασιών.
- η) Σύσταση εξεταστικών επιτροπών (άρθρο 144-149 του ΚτΒ): Η Βουλή προχωρά σε σύσταση εξεταστικής επιτροπής για να διευκρινίσει ένα θέμα που την απασχολεί είτε αυτό αφορά σε αυθαιρεσίες μελών της κυβέρνησης είτε όχι. Οι εξεταστικές

επιτροπές αποτελούν το βοηθητικό όργανο της Βουλής. Αν δεν δοθεί εντολή από την ίδια την Βουλή για τη σύστασή τους, οι επιτροπές αυτές δεν μπορούν να διεξάγουν καμία έρευνα και κανέναν έλεγχο.

2.5 Κανονισμός της Βουλής

Ο Κανονισμός της Βουλής (ΚτΒ) αποτελεί τον οδηγό των κοινοβουλευτικών διαδικασιών. Σύμφωνα με το άρθρο 65 §1 του Συντάγματος: «Η Βουλή ορίζει τον τρόπο της ελεύθερης και δημοκρατικής λειτουργίας της με Κανονισμό, που ψηφίζεται από την Ολομέλεια κατά το άρθρο 76 και δημοσιεύεται με παραγγελία του Προέδρου της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως».

Η κατάρτιση του Κανονισμού από μόνη τη Βουλή βρίσκεται σε πλήρη αρμονία και αποτελεί έκφραση της αρχής της αυτονομίας της Βουλής, κατά την οποία αποκλειστικά και μόνο αυτή είναι αρμόδια για τη ρύθμιση των οργάνων και τη λειτουργία της (Δημητρόπουλος, 2009). Ο κανονισμός στηρίζεται στην αρχή αυτή, αλλά και στην ανεξαρτησία της Βουλής και ρυθμίζει την εσωτερική οργάνωσή της και το τρόπο διεξαγωγής των εργασιών της μέσα στα πλαίσια που προβλέπει το Σύνταγμα.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ΚτΒ είναι ότι:

- Ψηφίζεται από την Ολομέλεια της Βουλής και όχι από τμήμα αυτής, είτε αναφέρεται στον τρόπο εργασίας της Ολομέλειας, είτε σε αυτόν του τμήματος, είτε των επιτροπών.
- Ψηφίζεται όπως και οι νόμοι κατά το άρθρο 76 του Συντάγματος, δηλαδή εφάπαξ κατ' αρχήν, άρθρο και σύνολο.
- Δημοσιεύεται στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως όπως οι νόμοι με παραγγελία του Προέδρου της Βουλής (ΠτΒ) και όχι του ΠτΔ.
- Καταρτίζεται μόνο από τη Βουλή και τροποποιείται με νέο κανονισμό και όχι με νόμο.
- Στη διαδικασία θέσπισής του δεν μετέχουν όργανα της εκτελεστικής εξουσίας και δεν έχει την σχετική πρωτοβουλία η Κυβέρνηση όπως ισχύει για τους νόμους. Για τον Κανονισμό την πρωτοβουλία έχουν μόνο οι βουλευτές, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και οι υπουργοί με βουλευτική ιδιότητα.

Ο ΚτΒ αποτελείται από δύο (2) μέρη:

Το Α' Μέρος (Κοινοβουλευτικό), το οποίο περιγράφει την οργάνωση και λειτουργία της Βουλής, τις διαδικασίες νομοθετικού έργου, τις διαδικασίες κοινοβουλευτικού ελέγχου, τις ειδικές διαδικασίες και τη λειτουργία της επιστημονικής υπηρεσίας της Βουλής.

Το Β' Μέρος (Κώδικας οργάνωσης των υπηρεσιών της Βουλής, καταστάσεως του προσωπικού της και άλλες διατάξεις), περιγράφει την οργανωτική διάρθρωση και αποστολή των υπηρεσιών της Βουλής, το καθεστώς εργασίας των υπαλλήλων της Βουλής ανά εργασιακή σχέση, κατηγορία και κλάδο, τη διάθεση πιστώσεων από τον προϋπολογισμό της Βουλής, τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων-διαγωνισμών, καθώς και την εκτέλεση έργων.

Ο ΚτΒ, κατά τη διάρκεια της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας (από τη Μεταπολίτευση μέχρι σήμερα), τέθηκε σε ισχύ το 1975. Σημαντικές τροποποιήσεις/καινοτομίες έγιναν το 1987 (Κώδικας κανονισμού εργασιών της Βουλής - μέρος Κοινοβουλευτικό ΦΕΚ Α' 106/1987) καθώς και μετά τη Συνταγματική αναθεώρηση του 2001 (ΦΕΚ Α' 85/2001). Νέες ρυθμίσεις ενσωματώθηκαν το 2010 (ΦΕΚ Α' 57/2010 και ΦΕΚ Α' 139/2010) και το 2011 (ΦΕΚ Α' 199/2011 και ΦΕΚ Α' 272/2011).

3 Κοινοβουλευτικές επιτροπές

3.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με το άρθρο 68 του Συντάγματος, οι κοινοβουλευτικές επιτροπές επιλαμβάνονται του νομοθετικού έργου ή του κοινοβουλευτικού ελέγχου ή ειδικών θεμάτων όπως ορίζει ο ΚτΒ. Το άρθρο 31 του ΚτΒ ορίζει ότι για την επεξεργασία και εξέταση νόμων που υποβάλλονται στη Βουλή συνιστώνται από τον ΠτΒ κοινοβουλευτικές επιτροπές που συγκροτούνται από βουλευτές, ανάλογα με τη δύναμη των κοινοβουλευτικών ομάδων και των ανεξάρτητων βουλευτών. Επιπλέον, κατά το άρθρο 37 §1 του ΚτΒ οι βουλευτές έχουν υποχρέωση να παρευρίσκονται στις συνεδριάσεις στην οριζόμενη αίθουσα του Μεγάρου της Βουλής της οποίας είναι τακτικά μέλη ή στην οποία ορίζονται αναπληρωτές.

Τα άρθρα 31-48, 49Α & 89-91 του ΚτΒ ορίζουν τις κοινοβουλευτικές επιτροπές που λειτουργούν κατά τη διάρκεια των εργασιών της Ολομέλειας της Βουλής, στην αρχή κάθε τακτικής Συνόδου και για τις επιτροπές του Τμήματος Διακοπής των Εργασιών της Βουλής, κατά την έναρξη της λειτουργίας του Τμήματος και για όλες τις συνθέσεις του (άρθρο 31 §2). Επομένως, ο ΠτΒ κατά την εφαρμογή του άρθρου 31 §3 & §5 σε συνδυασμό με το άρθρο 29 §5 συγκροτεί τις επιτροπές και ζητεί με γραπτό αίτημα από τους προέδρους των κοινοβουλευτικών ομάδων καθώς και των ανεξάρτητων βουλευτών να δηλώσουν τα μέλη τα οποία θα εκπροσωπούν.

3.2 Κατηγορίες

Το Σύνταγμα και ο ΚτΒ προβλέπουν τις ακόλουθες επιτροπές (ενεργές επιτροπές τρέχουσας συνόδου):

Διαρκείς επιτροπές

Συνιστώνται και συγκροτούνται στην αρχή κάθε τακτικής συνόδου της Βουλής με απόφαση του ΠτΒ, προκειμένου να επεξεργάζονται και να εξετάζουν σχέδια νόμων ή προτάσεις νόμων. Μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 και την αντίστοιχη τροποποίηση του ΚτΒ, μπορούν να ασκούν και νομοθετικό έργο και κοινοβουλευτικό έλεγχο. Επίσης μπορούν να συζητούν θέματα συναφή με την

αρμοδιότητά τους, καθώς και να διατυπώνουν γνώμη για τους προτεινόμενους προς διορισμό σε ορισμένες θέσεις, εφόσον αυτό προβλέπεται από τον Κανονισμό ή νόμο. Επιπλέον τις διαρκείς επιτροπές ενημερώνουν ο αρμόδιος υπουργός, ή ο εκπρόσωπος φορέα μαζί με τον εποπτεύοντα υπουργό, πριν από τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων μεγάλης αξίας.

Προβλέπονται έξι (6) διαρκείς επιτροπές:

- Επιτροπή μορφωτικών υποθέσεων
- **Επιτροπή εθνικής άμυνας και εξωτερικών υποθέσεων**
- Επιτροπή οικονομικών υποθέσεων
- Επιτροπή κοινωνικών υποθέσεων
- Επιτροπή δημόσιας διοίκησης, δημόσιας τάξης και δικαιοσύνης
- Επιτροπή παραγωγής και εμπορίου

Σε κάθε διαρκή επιτροπή μπορεί να συσταθούν υποεπιτροπές, κατά υπουργεία.

Κάθε διαρκής επιτροπή μπορεί να συνέρχεται και να συζητεί και για θέματα συναφή με την αρμοδιότητά της, μετά πρόταση του Προέδρου της ή του ενός τρίτου (1/3) των μελών της και σύμφωνη γνώμη του ΠτΒ. Η επιτροπή μετά τη συζήτηση του θέματος μπορεί να υποβάλει σχετική έκθεση στη Βουλή, επί της οποίας μπορεί να γίνει συζήτηση σε μία συνεδρίαση, με ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 137, χωρίς τη διεξαγωγή ψηφοφορίας.

Ειδικές διαρκείς επιτροπές

Προβλέπονται τέσσερις (4) ειδικές διαρκείς επιτροπές, στις οποίες εφαρμόζονται οι διατάξεις περί διαρκών επιτροπών. Αυτές είναι:

- Επιτροπή του απολογισμού και του γενικού ισολογισμού του Κράτους και ελέγχου της εκτέλεσης του προϋπολογισμού του Κράτους
- Επιτροπή ευρωπαϊκών υποθέσεων
- **Επιτροπή εξοπλιστικών προγραμμάτων και συμβάσεων**
- Επιτροπή παρακολούθησης του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης

Ειδικές επιτροπές

Συνιστώνται από τον ΠτΒ, κατόπιν πρότασης της Κυβέρνησης, με σκοπό την επεξεργασία και την εξέταση συγκεκριμένων σχεδίων νόμων ή προτάσεων νόμων. Η λειτουργία τους διαρκεί έως ότου πάρουν οριστική απόφαση σχετικά με την επεξεργασία και εξέταση των νομοσχεδίων και των προτάσεων νόμων για τα οποία συστάθηκαν.

Ειδικές μόνιμες επιτροπές

Συνιστώνται στην αρχή κάθε τακτικής συνόδου της Βουλής, με απόφαση του ΠτΒ, πλην των Ειδικών Μονίμων Επιτροπών Θεσμών και Διαφάνειας και Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας, οι οποίες συνιστώνται στην αρχή κάθε βουλευτικής περιόδου και λειτουργούν καθ' όλη τη διάρκειά της.

Οι ειδικές μόνιμες επιτροπές είναι οι εξής δέκα (10):

- Ειδική μόνιμη επιτροπή θεσμών και διαφάνειας
- Ειδική μόνιμη επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς
- Ειδική μόνιμη επιτροπή προστασίας περιβάλλοντος
- Ειδική μόνιμη επιτροπή έρευνας και τεχνολογίας
- Ειδική μόνιμη επιτροπή ισότητας, νεολαίας και δικαιωμάτων του ανθρώπου
- Ειδική μόνιμη επιτροπή περιφερειών
- Ειδική μόνιμη επιτροπή οδικής ασφάλειας
- Ειδική μόνιμη επιτροπή κοινοβουλευτικής δεοντολογίας
- Ειδική μόνιμη επιτροπή σωφρονιστικού συστήματος
- Ειδική Μόνιμη Επιτροπή παρακολούθησης των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Επίσης, συνιστώνται υποεπιτροπές ειδικών μόνιμων επιτροπών, ως ακολούθως:

- Στην ειδική μόνιμη επιτροπή προστασίας περιβάλλοντος συνιστάται υποεπιτροπή υδατικών πόρων
- Στην ειδική μόνιμη επιτροπή ισότητας, νεολαίας και δικαιωμάτων του ανθρώπου συνιστάται υποεπιτροπή για τα θέματα των ατόμων με αναπηρία

- Στην ειδική μόνιμη επιτροπή περιφερειών συνιστάται υποεπιτροπή νησιωτικών και ορεινών περιοχών

Επιτροπές εσωτερικών θεμάτων της Βουλής

Οι επιτροπές αυτές είναι:

- Επιτροπή Κανονισμού της Βουλής
- Επιτροπή Οικονομικών της Βουλής
- Επιτροπή Βιβλιοθήκης της Βουλής

Συνιστώνται η μεν Επιτροπή Κανονισμού της Βουλής στην αρχή κάθε βουλευτικής περιόδου, οι δε Επιτροπές Οικονομικών της Βουλής και Βιβλιοθήκης της Βουλής στην αρχή κάθε τακτικής συνόδου της Βουλής και ασχολούνται με θέματα εσωτερικής λειτουργίας της Βουλής.

Επιτροπή δημοσίων επιχειρήσεων, τραπεζών, οργανισμών κοινής ωφελείας και φορέων κοινωνικής ασφάλισης

Συνιστάται με απόφαση του ΠτΒ στην αρχή κάθε βουλευτικής περιόδου και λειτουργεί καθ' όλη τη διάρκεια αυτής, περιλαμβανομένου και του μεταξύ των συνόδων χρόνου. Διατυπώνει γνώμη για την καταλληλότητα των προτεινομένων προς διορισμό ή επαναδιορισμό ή ανανέωση θητείας σε θέσεις προέδρου ή διευθύνοντος συμβούλου δημοσίων επιχειρήσεων, τραπεζών, οργανισμών κοινής ωφελείας και φορέων κοινωνικής ασφάλισης. Μπορεί να καλεί σε ακρόαση οποιοδήποτε από τα προηγούμενα πρόσωπα μετά την πάροδο έξι μηνών από το διορισμό του ή από την προηγούμενη ακρόασή του.

Επιτροπές για εθνικά ή γενικότερου ενδιαφέροντος ζητήματα

Συνιστώνται με απόφαση της Βουλής, μετά από πρόταση της Κυβέρνησης ή του ΠτΒ ή των Προέδρων των κοινοβουλευτικών ομάδων, με σκοπό τη μελέτη εθνικών ή γενικότερου ενδιαφέροντος ζητημάτων. Με την απόφαση της σύστασης της επιτροπής η Βουλή προσδιορίζει το αντικείμενο με το οποίο θα ασχοληθεί η επιτροπή και καθορίζει την προθεσμία υποβολής της σχετικής έκθεσης.

Εξεταστικές επιτροπές

Οι εξεταστικές επιτροπές συνιστώνται για την εξέταση ειδικών ζητημάτων δημόσιου ενδιαφέροντος, μετά από πρόταση του ενός πέμπτου του όλου αριθμού των βουλευτών (60 βουλευτές) και απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής, που λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων, η οποία δεν μπορεί να είναι μικρότερη από τα δύο πέμπτα του όλου αριθμού των βουλευτών (120 ψήφοι). Αν το θέμα αφορά στην εξωτερική πολιτική ή την εθνική άμυνα, απαιτείται η απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών (151 βουλευτές). Η απόφαση της Βουλής καθορίζει την προθεσμία υποβολής του πορίσματος της επιτροπής. Οι εξεταστικές επιτροπές έχουν όλες τις αρμοδιότητες των ανακριτικών αρχών και του εισαγγελέα πλημμελειοδικών.

Ειδικές κοινοβουλευτικές επιτροπές για τη διεξαγωγή προκαταρκτικής εξέτασης

Αν η Βουλή αποφασίσει προκαταρκτική εξέταση, ορίζει από τα μέλη της δωδεκαμελή επιτροπή για τη διενέργειά της. Συγχρόνως ορίζει και την προθεσμία μέσα στην οποία η επιτροπή οφείλει να υποβάλει το πόρισμά της και το σχετικό αποδεικτικό υλικό. Η επιτροπή έχει όλες τις αρμοδιότητες εισαγγελέα πλημμελειοδικών, όταν αυτός διενεργεί προκαταρκτική εξέταση. Το πόρισμα της επιτροπής πρέπει να είναι αιτιολογημένο και να περιέχει σαφή πρόταση για την άσκηση δίωξης.

Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος

Συνιστάται από τον ΠτΒ μετά την υποβολή, από 50 τουλάχιστον βουλευτές, προτάσεων για την αναθεώρηση του Συντάγματος, οι οποίες παραπέμπονται σε αυτήν για εξέταση. Η Βουλή, με απόφασή της, που λαμβάνεται μετά από πρόταση του Προέδρου της, ορίζει προθεσμία για την υποβολή της έκθεσης της επιτροπής, η οποία μπορεί να παρατείνεται με νεότερες αποφάσεις της Βουλής.

3.3 Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων

Η Διαρκής Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων ορίζεται αρμόδια επί θεμάτων (επεξεργασία, εξέταση και ψήφιση νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων) του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και του Υπουργείου Εξωτερικών.

Η Επιτροπή μπορεί να καλεί δια του Υπουργού Εξωτερικών σε ακρόαση πρέσβεις της χώρας, μετά από έκδοση Προεδρικού Διατάγματος για τη μετάθεσή τους σε πρεσβείες του εξωτερικού ή σε διεθνείς οργανισμούς, για την ενημέρωση των μελών της επί θεμάτων της νέας αρμοδιότητας και αποστολής τους. Παράλληλα, μπορεί να καλεί, δια του Υπουργού Εξωτερικών, σε ακρόαση πρέσβεις της χώρας μία φορά ανά έτος κατά τη διάρκεια της θητείας τους, για την ενημέρωση των μελών της επί θεμάτων που αφορούν στην προώθηση της ανάπτυξης των διμερών σχέσεων της χώρας με τις χώρες στις οποίες είναι διαπιστευμένοι ή επί θεμάτων που αφορούν στις σχέσεις με τους οργανισμούς στους οποίους είναι διαπιστευμένοι.

Οι συνεδριάσεις της Επιτροπής είναι δημόσιες, με την επιφύλαξη του άρθρου 57 §6. Κατά τις ενώπιον της Επιτροπής ακροάσεις εφαρμόζεται αναλόγως η παράγραφος 6 του άρθρου 41 Α, πλην του τελευταίου εδαφίου της.

Ο ρόλος της Επιτροπής είναι κρίσιμος, καθώς η κυβέρνηση έχει επενδύσει και στην κοινοβουλευτική διπλωματία, ενώ ενήμεροι για το έργο της είναι οι αρμόδιοι υπουργοί, όπως και ο πρωθυπουργός.

3.3.1 Ιστορικό συνεδριάσεων

ΙΗ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Α' Σύνοδος (17/07/2019 – 02/10/2020)

Πίνακας 1: Συνεδριάσεις Επιτροπής Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
1	23/07/2019	11:00	Εκλογή Προεδρείου
2	07/08/2019	12:30	Προγραμματισμός των εργασιών της Επιτροπής
3	12/09/2019	12:00	Ενημέρωση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, από τον Υπουργό Εξωτερικών, κ. Νικόλαο Γεώργιο Δένδια, για θέματα αρμοδιότητάς του
4	19/09/2019	11:00	Ενημέρωση, σύμφωνα με το άρθρο 36 παρ. §5 του ΚτΒ, από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
			αρμοδιότητάς του
5	20/09/2019	10:30	Ενημέρωση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα αρμοδιότητάς του
6	26/09/2019	11:00	Ακρόαση, σύμφωνα με το άρθρο 32 §7 του ΚτΒ, του Πρέσβη, κ. Μιχαήλ Χρήστου Διάμεση, που τοποθετείται στην Άγκυρα της Τουρκίας
7	02/10/2019	10:30	Ενημέρωση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, από τον Αναπληρωτή Υπουργό Προστασίας του Πολίτη, κ. Γεώργιο Κουμουτσάκο, για τη διεθνή πτυχή και τις λοιπές εξελίξεις της μεταναστευτικής πρόκλησης, που αντιμετωπίζει η Ελλάδα
8	09/10/2019	09:30	Ενημέρωση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, από τον Αναπληρωτή Υπουργό Εξωτερικών αρμόδιο για τα ευρωπαϊκά θέματα, κ. Μιλτιάδη Βαρβιτσιώτη, για θέματα αρμοδιότητάς του
9	30/10/2019	11:00	Ενημέρωση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, από τον Υπουργό Εξωτερικών, κ. Νικόλαο Γεώργιο Δένδια, για θέματα αρμοδιότητάς του
10	07/11/2019	13:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα αρμοδιότητάς του
11	12/11/2019	18:00	Ενημέρωση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, από τον Υφυπουργό Εξωτερικών, υπεύθυνο για την Οικονομική Διπλωματία και την Εξωστρέφεια, κ. Κωνσταντίνο Φραγκογιάννη, για θέματα αρμοδιότητάς του
12	13/11/2019	12:00	Ενημέρωση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, από τον Υφυπουργό Εξωτερικών, αρμόδιο για τον Απόδημο Ελληνισμό, κ. Αντώνιο Διαματάρη, για θέματα αρμοδιότητάς του
13	28/11/2019	10:30	Το Προσφυγικό Ζήτημα σε διεθνές επίπεδο ³⁷
14	06/12/2019	14:00	Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας «Ρυθμίσεις θεμάτων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας»
15	09/12/2019	15:00	
16	09/12/2019	18:00	
17	11/12/2019	12:00	
18	08/01/2020	11:00	Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών «Ρυθμίσεις για την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ» ³⁸
19	09/01/2020	11:00	
20	09/01/2020	16:00	
21	14/01/2020	10:00	
22	15/01/2020	11:00	Ακρόαση, σύμφωνα με το άρθρο 32 §7 του ΚτΒ, της Πρέσβευς, κυρίας Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου, που τοποθετείται στην Ουάσιγκτον των ΗΠΑ
23	16/01/2020	11:00	Ενημέρωση από τον Αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αρμόδιο για την Προώθηση του Ευρωπαϊκού Τρόπου Ζωής μας,

³⁷ Κοινή συνεδρίαση με τη Διαρκής Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης.

³⁸ Κοινή συνεδρίαση με τη Διαρκής Επιτροπή Οικονομικών Υποθέσεων.

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
			κύριο Μαργαρίτη Σχοινά ³⁹
24	21/01/2020	09:30	Επεξεργασία και εξέταση των σχεδίων νόμων του Υπουργείου Εξωτερικών: Α. «Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης των ΗΠΑ σχετικά με τα προξενικά προνόμια και ασυλίες». Β. «Κύρωση του Πρωτοκόλλου Τροποποίησης της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης των ΗΠΑ».
25	29/01/2020	13:00	Ακρόαση, σύμφωνα με το άρθρο 32 §7 του ΚτΒ, του Πρέσβη, κ. Παναγιώτη Σαρρή, που τοποθετείται στο Τελ Αβίβ του Ισραήλ
26	31/01/2020	10:15	Οι προτεραιότητες της Κροατικής Προεδρίας ⁴⁰
27	19/02/2020	11:00	Ενημέρωση των σπουδαστών της Σχολής Εθνικής Άμυνας για εθνικά θέματα
28	26/02/2020	13:00	Ενημέρωση των μελών των από τον Υφυπουργό Εξωτερικών, κ. Κωνσταντίνο Βλάση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, για θέματα αρμοδιότητάς του ⁴¹
29	11/03/2020	17:00	Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών «Κύρωση Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του κοινωφελούς ιδρύματος με την επωνυμία «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης», της ανώνυμης εταιρείας με την επωνυμία «ΑΡΙΟΝΑ ΕΛΛΑΣ ανώνυμη εταιρεία καλλιτεχνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων τεχνική οικοδομική" και του Ελληνικού Δημοσίου»
30	26/05/2020	13:00	Ενημέρωση των μελών της Επιτροπής από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα αρμοδιότητάς του
31	24/06/2020	18:30	Ενημέρωση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, από τον Αναπληρωτή Υπουργό Εξωτερικών αρμόδιο για τα ευρωπαϊκά θέματα, κ. Μιλτιάδη Βαρβιτσιώτη, για τις προτεραιότητες της Ελληνικής Προεδρίας στο Συμβούλιο της Ευρώπης ⁴²
32	26/06/2020	12:30	Ενημέρωση των μελών της Επιτροπής από τον Αναπληρωτή Υπουργό Μετανάστευσης και Ασύλου, κ. Γεώργιο Κουμουτσάκο, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, με θέμα «Οι διεθνείς δράσεις της Ελλάδος για το μεταναστευτικό ενόψει και της νέας πολιτικής της Ε.Ε. για τη μετανάστευση και το άσυλο»
33	01/07/2020	14:00	Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας «Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ του Υπουργείου Άμυνας του Κράτους του Ισραήλ και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας για την προμήθεια Εξοπλισμού και Υπηρεσιών Άμυνας»
34	01/07/2020	17:00	Επεξεργασία και εξέταση των σχεδίων νόμων του Υπουργείου Εξωτερικών: Α) «Κύρωση της Συνολικής και Ενισχυμένης Συμφωνίας Εταιρικής

³⁹ Κοινή συνεδρίαση με την Ειδική Διαρκής Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων.

⁴⁰ Κοινή συνεδρίαση με την Ειδική Διαρκής Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων.

⁴¹ Κοινή συνεδρίαση με την Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς.

⁴² Κοινή συνεδρίαση με την Ειδική Διαρκής Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων.

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
			Σχέσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Δημοκρατίας της Αρμενίας, αφετέρου». Β) «Κύρωση της Συμφωνίας Σύνδεσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της αφενός και της Κεντρικής Αμερικής αφετέρου».
35	21/07/2020	19:00	Ενημέρωση των μελών της Επιτροπής από τον Υφυπουργό Εξωτερικών, αρμόδιο για τον Απόδημο Ελληνισμό, κ. Κωνσταντίνο Βλάση, σύμφωνα με το άρθρο 36 §5 του ΚτΒ, για θέματα αρμοδιότητάς του.
36	24/08/2020	18:00	Α) Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών «Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας για την οριοθέτηση των αντίστοιχων Θαλασσιών Ζωνών τους». Β) Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών «Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου για την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ των δύο Κρατών».
37	23/09/2020	11:00	Ενημέρωση των μελών της Επιτροπής από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για τη νέα Δομή των Ενόπλων Δυνάμεων
38	23/09/2020	18:00	Διατύπωση γνώμης από τα μέλη της Επιτροπής, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Κανονισμό της Βουλής, σε συνδυασμό με το άρθρο 72 του Ν.3883/2010, σχετικά με τη νέα Δομή των Ενόπλων Δυνάμεων
39	24/09/2020	18:00	Συζήτηση των μελών της Επιτροπής με τα μέλη της Επιτροπής Άμυνας της Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας, σχετικά με τις τρέχουσες εξελίξεις στην ΝοτιοΑνατολική Μεσόγειο.
40	24/09/2020	15:00	Συζήτηση των μελών των Επιτροπών με τα μέλη της Επιτροπής Εξωτερικών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας, σχετικά με τις τρέχουσες εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο ⁴³
41	28/09/2020	17:00	Επεξεργασία και εξέταση των σχεδίων νόμων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας: Α. «Κύρωση της Συμφωνίας Απόκτησης και Αμοιβαίας Εξυπηρέτησης (Εφαρμοστική Διευθέτηση) μεταξύ του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ εκπροσωπούμενου από την Υπηρεσία Αμόνης Διοικητικής Μέριμνας-Ενέργειας και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας εκπροσωπούμενου από την Ελληνική Πολεμική Αεροπορία σχετικά με τον αμοιβαίο εφοδιασμό καυσίμων». Β. «Κύρωση της Συμφωνίας Απόκτησης και Αμοιβαίας Εξυπηρέτησης (Εφαρμοστική Διευθέτηση) μεταξύ του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ εκπροσωπούμενου από την Υπηρεσία Αμόνης

⁴³ Κοινή συνεδρίαση με την Ειδική Διαρκής Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων.

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
			Διοικητικής Μέριμνας-Ενέργειας και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας εκπροσωπούμενου από το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό σχετικά με τον αμοιβαίο εφοδιασμό καυσίμων».
42	01/10/2020	13:00	Το νέο Ευρωπαϊκό Σχέδιο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο και οι ελληνικές θέσεις ⁴⁴

Β' Σύνοδος (05/10/2020 -)

Πίνακας 2: Συνεδριάσεις Επιτροπής Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
1	14/10/2020	11:00	Εκλογή Προεδρείου
2	12/01/2021	14:00	Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών «Καθορισμός του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταΐναρο της Πελοποννήσου»
3	14/01/2021	09:00	
4	15/01/2021	09:00	
5	12/01/2021	17:00	
6	13/01/2021	13:00	Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας «Έγκριση σχεδίων συμβάσεων στον τομέα της άμυνας»
7	13/01/2021	16:00	
8	28/01/2021	15:00	Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας «Έγκριση σχεδίων συμβάσεων στον τομέα της άμυνας»
9	01/02/2021	18:00	Επεξεργασία και εξέταση των σχεδίων νόμων του Υπουργείου Εξωτερικών: Α. «Κύρωση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης μεταξύ της Γκάνας, αφενός, και της ΕΕ και των κρατών μελών της, αφετέρου» Β. «Κύρωση της Συμφωνίας Προστασίας των Επενδύσεων μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών της, αφενός, και της Δημοκρατίας της Σγκαπούρης, αφετέρου». Γ. «Κύρωση της Συμφωνίας Προστασίας των Επενδύσεων μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών της αφενός, και της Δημοκρατίας του Βιετνάμ, αφετέρου» Δ. «Κύρωση της Συμφωνίας Προστασίας των Επενδύσεων μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών της, αφενός, και των κρατών ΣΟΕΣ της ΚΑΜΑ, αφετέρου»
10	02/02/2021	16:00	Συζήτηση των μελών της Επιτροπής με τα μέλη της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων, Άμυνας και Ενόπλων Δυνάμεων της Γαλλικής Γερουσίας, σχετικά με τις τρέχουσες εξελίξεις.
11	16/02/2021	17:00	Συζήτηση των μελών της Επιτροπής με τα μέλη της Επιτροπής

⁴⁴ Κοινή συνεδρίαση με τη Διαρκής Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης.

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
			Εξωτερικών Υποθέσεων της Εθνοσυνέλευσης της Πορτογαλίας, σχετικά με τις τρέχουσες εξελίξεις.
12	19/02/2021	13:00	Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών «Οργάνωση και λειτουργία Υπουργείου Εξωτερικών, Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού και ρύθμιση θεμάτων διεθνούς αναπτυξιακής συνεργασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας».
13	22/02/2021	11:00	
14	22/02/2021	15:00	
15	24/02/2021	10:00	
16	25/02/2021	14:00	Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων: «Εκσυγχρονισμός, απλοποίηση και αναμόρφωση του ρυθμιστικού πλαισίου των δημοσίων συμβάσεων, ειδικότερες ρυθμίσεις προμηθειών στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας και άλλες διατάξεις για την ανάπτυξη και τις υποδομές» ⁴⁵
17	01/03/2021	10:00	
18	01/03/2021	13:00	
19	02/03/2021	13:00	
20	09/03/2021	10:00	Συζήτηση των μελών της Επιτροπής με τα μέλη της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων του Κογκρέσου της Ισπανίας, σχετικά με τις τρέχουσες εξελίξεις
21	11/05/2021	18:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, επί θεμάτων της εγχώριας Αμυντικής Βιομηχανίας
22	27/05/2021	09:30	Η Ευρώπη μετά την Πανδημία ⁴⁶
23	29/06/2021	11:00	Συζήτηση των μελών της Επιτροπής με τα μέλη της Επιτροπής Εξωτερικών και Κοινοτικών Υποθέσεων της Βουλής των Αντιπροσώπων της Ιταλικής Δημοκρατίας, σχετικά με τις τελευταίες εξελίξεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, το Μεταναστευτικό και η μετά-COVID εποχή
24	27/07/2021	16:00	Ενημέρωση για τις δραστηριότητες της Ομογενειακής Οργάνωσης ΑΗΕΡΑ (American Hellenic Educational and Progressive Association)

⁴⁵ Κοινή συνεδρίαση με τη Διαρκής Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου.

⁴⁶ Κοινή συνεδρίαση με την Ειδική Διαρκής Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων.

3.4 Επιτροπή Εξοπλιστικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων

Αντικείμενο της Επιτροπής είναι η προηγούμενη εξέταση και παρακολούθηση της εφαρμογής των εξοπλιστικών προγραμμάτων και συμβάσεων αμυντικού υλικού. Συγκροτείται από 15 μέλη της Διαρκούς Επιτροπής Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 148 του Ν. 4782/2021⁴⁷, η Ειδική Διαρκής Επιτροπή Εξοπλιστικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων λειτουργεί στο πλαίσιο των ρυθμίσεων του ΚτΒ και ασκεί τις αρμοδιότητες που προβλέπονται στα άρθρα 72 έως 76 του Ν.3883/2010⁴⁸ (Α' 167), σχετικά με την κατάρτιση και ενεργοποίηση του Μακροπρόθεσμου Προγραμματισμού Αμυντικών Εξοπλισμών (ΜΠΑΕ) και του Κυλιόμενου Προγραμματισμού Συμβάσεων Στρατιωτικού Εξοπλισμού (ΚΠΣΣΕ).

Επιπρόσθετα, η Επιτροπή ενημερώνεται από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, μια τουλάχιστον φορά σε κάθε τακτική σύνοδο, για την εξέλιξη των εξοπλιστικών προγραμμάτων μείζονος οικονομικής αξίας και τη συνολική εξέλιξη του ΜΠΑΕ και του ΚΠΣΣΕ.

Η Επιτροπή ασκεί, επίσης, τις αρμοδιότητες που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος νόμου, στο πλαίσιο των σχετικών ρυθμίσεων του ΚτΒ.

3.4.1 Ιστορικό θεμάτων

ΙΗ΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Α' Σύνοδος (17/07/2019 – 02/10/2020)

Πίνακας 3: Συνεδριάσεις Επιτροπής Εξοπλιστικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
1	11/09/2019	10:30	Εκλογή Προεδρείου
2	01/10/2019	12:00	Προγραμματισμός των εργασιών της Επιτροπής
3	08/10/2019	10:00	Ενημέρωση από τον Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Αλκιβιάδη Στεφανή, για θέματα αρμοδιότητάς του

⁴⁷ Νόμος 4782/2021 (ΦΕΚ 36/Α/9-3-2021): Εκσυγχρονισμός, απλοποίηση και αναμόρφωση του ρυθμιστικού πλαισίου των δημοσίων συμβάσεων, ειδικότερες ρυθμίσεις προμηθειών στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας και άλλες διατάξεις για την ανάπτυξη, τις υποδομές και την υγεία.

⁴⁸ Νόμος 3883/2010 (ΦΕΚ 167/Α/24-9-2010): Υπηρεσιακή εξέλιξη και ιεραρχία των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων - Θέματα διοίκησης των Ενόπλων Δυνάμεων, Στρατολογίας και συναφείς διατάξεις.

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
4	09/12/2019	12:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο, για το υπό συζήτηση σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας «Ρυθμίσεις του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας»
5	17/12/2019	13:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα αρμοδιότητάς του
6	21/01/2020	13:00	Ενημέρωση από τον Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Αλκιβιάδη Στεφανή, για θέματα αρμοδιότητάς του
7	20/05/2020	10:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα αρμοδιότητάς του
8	10/06/2020	10:00	Ενημέρωση από τον Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Αλκιβιάδη Στεφανή, για θέματα αρμοδιότητάς του
9	09/09/2020	13:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο και τον Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Αλκιβιάδη Στεφανή, για θέματα αρμοδιότητάς τους

Β' Σύνοδος (05/10/2020 -)

Πίνακας 4: Συνεδριάσεις Επιτροπής Εξοπλιστικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων

A/A	Ημερομηνία	Ωρα	Θέμα
1	22/10/2020	16:00	Εκλογή Προεδρείου
2	25/11/2020	09:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο και τον Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Αλκιβιάδη Στεφανή, για θέματα αρμοδιότητάς τους
3	17/12/2020	13:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα αρμοδιότητάς του
4	21/12/2021	16:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα αρμοδιότητάς του
5	17/02/2021	12:00	Ενημέρωση από τον Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Αλκιβιάδη Στεφανή, για θέματα αρμοδιότητάς του
6	12/04/2021	17:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα αρμοδιότητάς του
7	08/06/2021	17:00	Ενημέρωση από τον Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Αλκιβιάδη Στεφανή, για θέματα αρμοδιότητάς του
8	28/07/2021	09:00	Ενημέρωση από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο, για θέματα αρμοδιότητάς του

3.5 Νόμοι και Ψηφοφορίες

Στον Πίνακα 5 απεικονίζονται συνοπτικά τα νομοσχέδια και οι ψηφοφορίες που έλαβαν χώρα στη Βουλή την τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδο (ΙΗ': 17/07/2019 –):

Πίνακας 5: Νόμοι και Ψηφοφορίες τελευταίας Κοινοβουλευτικής Περιόδου (ΙΗ': 17/07/2019 -)

Τίτλος	Τύπος	Επιτροπή	Σχετικές Συνεδριάσεις Επιτροπής	Ημ. Κατάθεσης	Ημ. Ψήφισης	Φάση Επεξεργασίας
Ρυθμίσεις θεμάτων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και άλλες διατάξεις	Νόμος	Διαρκής Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων	06/12/2019 14:00 09/12/2019 15:00 09/12/2019 18:00 11/12/2019 12:00	04/12/2019	13/12/2019	Ολοκλήρωση N.4650 ΦΕΚ: 207 Α'/17.12.2019
Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ του Υπουργείου Άμυνας του Κράτους του Ισραήλ και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας για την προμήθεια Εξοπλισμού και Υπηρεσιών Άμυνας	Διεθνής Σύμβαση	Διαρκής Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων	01/07/2020 14:00	19/06/2020	07/07/2020	Ολοκλήρωση N.4705 ΦΕΚ: 134 Α'/16.07.2020
Κύρωση της Τεχνικής Διευθέτησης μεταξύ του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας και του Υπουργείου Άμυνας της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας σχετικά με την Εναέρια Αστυνόμευση του FIR των Σκοπίων (LWSS)	Διεθνής Σύμβαση	Διαρκής Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων		15/09/2020		Κατατεθέντα

Τίτλος	Τύπος	Επιτροπή	Σχετικές Συνεδριάσεις Επιτροπής	Ημ. Κατάθεσης	Ημ. Ψήφισης	Φάση Επεξεργασίας
Κύρωση της Συμφωνίας Απόκτησης και Αμοιβαίας Εξυπηρέτησης (Εφαρμοστική Διευθέτηση) μεταξύ του Υπουργείου Άμυνας των Ηνωμένων Πολιτειών εκπροσωπούμενου από την Υπηρεσία Αμύνης Διοικητικής Μέριμνας – Ενέργειας και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας εκπροσωπούμενου από το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό σχετικά με τον αμοιβαίο εφοδιασμό καυσίμων	Διεθνής Σύμβαση	Διαρκής Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων	28/09/2020 17:00	24/09/2020	01/10/2020	Ολοκλήρωση N.4732 ΦΕΚ: 192 Α/05.10.2020
Κύρωση της Συμφωνίας Απόκτησης και Αμοιβαίας Εξυπηρέτησης (Εφαρμοστική Διευθέτηση) μεταξύ του Η.Π.Α. και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας εκπροσωπούμενου από το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό σχετικά με τον αμοιβαίο εφοδιασμό καυσίμων	Διεθνής Σύμβαση	Διαρκής Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων	28/09/2020 17:00	24/09/2020	01/10/2020	Ολοκλήρωση N.4733 ΦΕΚ: 193 Α/05.10.2020
Έγκριση σχεδίων συμβάσεων στον τομέα της άμυνας	Νόμος	Διαρκής Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων	13/01/2021 13:00 13/01/2021 16:00 13/01/2021 17:00	11/01/2021	14/01/2021	Ολοκλήρωση N.4766 ΦΕΚ: 8 Α/15.1.2021

4 Νόμοι και ψηφοφορίες

4.1 Νόμοι

4.1.1 Ρυθμίσεις θεμάτων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας

Η Ολομέλεια της Βουλής έκανε δεκτό κατά πλειοψηφία το νομοσχέδιο του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας που αφορά στην αναβάθμιση των F-16 και των Mirage, το οποίο περιλαμβάνει την τροπολογία που αναβαθμίζει τον Υφυπουργό Άμυνας - πρώην στρατιωτικό, Αλκιβιάδη Στεφανή, συστήνοντας τη θέση του Εθνικού Συντονιστή για τη διαχείριση του προσφυγικού και δίνει τη δυνατότητα για απευθείας αναθέσεις συμβάσεων για λόγους ασφαλείας.

Εκτός από την τροπολογία για τον Εθνικό Συντονιστή Μεταναστευτικού/ Προσφυγικού, στο ίδιο νομοσχέδιο εντάχθηκαν και ψηφίστηκαν και τρεις υπουργικές τροπολογίες που αφορούν σε θέματα ιατρών ΠΡΟΚΕΚΑ, Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων και θέματα ενστάσεων Κτηματογράφησης.

Με την πρώτη τροπολογία, που υπογράφουν οι Υπουργοί Οικονομικών Χρ. Σταϊκούρας και Υγείας Β. Κικίλιας, θεσπίζονται μισθολογικά κίνητρα για τους ιατρούς και το λοιπό προσωπικό που απασχολείται στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών (ΠΡΟΚΕΚΑ).

Με δεύτερη τροπολογία, την οποία υπογράφει ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Κ. Χατζηδάκης, παρατείνεται μέχρι 3-9-2020 (λήγει 31-12-2019), η προθεσμία αναθεώρησης των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ), τα οποία εγκρίθηκαν πριν την 9-6-1997 (ημερομηνία δημοσίευσης του Ν.2508/1997⁴⁹). Σε περίπτωση μη εμπρόθεσμης αναθεώρησης των συγκεκριμένων ΓΠΣ, εφαρμόζονται αυτοδικαίως δεσμευτικά από 4-9-2020 οι διατάξεις αυτών.

Επίσης, με τροπολογία των Υπουργών Οικονομικών και Περιβάλλοντος & Ενέργειας αναστέλλεται μέχρι τις 30.4.2020, η εξέταση των ενστάσεων από τις Επιτροπές του άρθρου 7 Ν.2308/1995⁵⁰, για ακίνητα που βρίσκονται στις περιοχές που περιγράφονται στην υπ' αριθμ. 1151/1872 απόφαση του Εφετείου Αθηνών, στις υπ'

---

⁴⁹ Νόμος 2508/1997: Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις.

⁵⁰ Νόμος 2308/1995: Κτηματογράφηση για τη δημιουργία Εθνικού Κτηματολογίου. Διαδικασία έως τις πρώτες εγγραφές στα κτηματολογικά βιβλία και άλλες διατάξεις.

αριθμ. 116/1868 και 698/1876 αποφάσεις του Εφετείου Ναυπλίου και στην υπ' αριθμ. 110/78 απόφαση του Αρείου Πάγου και ανήκουν στους Δήμους Λαυρεωτικής και Σαρωνικού της Περιφέρειας Αττικής.

Άρθρο 1: Υλοποίηση προγράμματος εκσυγχρονισμού-αναβάθμισης των αεροσκαφών F-16 της Πολεμικής Αεροπορίας

Για τις ανάγκες υλοποίησης του προγράμματος εκσυγχρονισμού-αναβάθμισης των αεροσκαφών F-16 της Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ), στο πλαίσιο της υπογραφείσας από 30-4-2018 διακρατικής συμφωνίας με την κυβέρνηση των ΗΠΑ GR-DSNY, γίνεται αποδεκτή η από 29-11-2018 πρόταση του αποκλειστικού κατασκευαστή των εν λόγω αεροσκαφών (LOCKHEED MARTIN), που περιλαμβάνει προγράμματα συνολικής πραγματικής αξίας 279.710.000 USD επ' ωφελεία του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας.

Ειδικότερα, τα ανωτέρω προγράμματα αφορούν, μεταξύ άλλων, στην κάλυψη αναγκών και την επαύξηση επιχειρησιακών δυνατοτήτων και ετοιμότητας των Ενόπλων Δυνάμεων με παροχή υλικών, εξοπλισμού και υπηρεσιών και με την ανάπτυξη και υποστήριξη των υποδομών τους, στην κατασκευή επιπλέον υποσυγκροτημάτων αεροσκαφών, στην παροχή τεχνικής υποστήριξης για την αναβάθμιση των αεροσκαφών κ.λπ.

Άρθρο 2: Έγκριση τριών σχεδίων συμφωνιών - Πλαίσιο Εν Συνεχεία Υποστήριξης Αεροσκαφών τύπου MIRAGE2000/-5

Εγκρίνονται τα σχέδια τριών (3) Συμφωνιών - Πλαίσιο Εν Συνεχεία Υποστήριξης του Οπλικού Συστήματος (Ο/Σ) Αεροσκάφους τύπου MIRAGE 2000/-5 μεταξύ της Γενικής Διεύθυνσης Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ) και κάθε μίας εκ των τριών μνημονευόμενων κατασκευαστριών εταιρειών, για την κάλυψη των αναγκών εν συνεχεία υποστήριξης των αεροσκαφών τύπου MIRAGE 2000/-5, χρονικής διάρκειας επτά (7) ετών, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα.

Παρέχεται στο Γενικό Διευθυντή της Γενικής Διεύθυνσης Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων, η εξουσιοδότηση υπογραφής των εγκεκριμένων Συμφωνιών-Πλαίσιο ή η τροποποίηση αυτών καθώς και κάθε άλλου συναφούς εγγράφου.

Ανατίθενται στον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας οι αρμοδιότητες:

- α) παρακολούθησης των ανωτέρω Συμφωνιών - Πλαίσιο και των σχετικών εκτελεστικών συμβάσεων προμήθειας υλικών και παροχής υπηρεσιών, καθώς και
- β) συγκρότησης των συλλογικών οργάνων που απαιτούνται για την παρακολούθηση και την υλοποίηση των ανωτέρω Συμφωνιών-Πλαίσιο και των εκτελεστικών συμβάσεων.

Άρθρο 3: Κύρωση του σχεδίου Συμφωνίας Διευθέτησης Διαφοράς μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της ThyssenKrupp Marine Systems και της Α.Ε. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ

Άρθρο 4: Τροποποίηση του άρθρου 25 του Ν 4494/2017 (Α' 165)⁵¹

Παρέχεται εκ νέου η δυνατότητα εξόφλησης, κατά παρέκκλιση των ανωτέρω διατάξεων, των δαπανών προμήθειας φαρμάκων, υγειονομικού υλικού, ορθοπεδικού υλικού, χημικών αντιδραστηρίων και παροχής υπηρεσιών των στρατιωτικών νοσοκομείων και του Νοσηλευτικού Ιδρύματος Μετοχικού Ταμείου Στρατού (ΝΙΜΤΣ), οι οποίες πραγματοποιήθηκαν από τις 1-9-2018 μέχρι και τη δημοσίευση των προτεινομένων διατάξεων.

Άρθρο 5: Ζητήματα σταδιοδρομίας

Ρυθμίζονται θέματα σταδιοδρομίας των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων και ειδικότερα:

- α) Εξαιρούνται οι Εθελοντές Μακράς Θητείας (ΕΜΘ) και οι Επαγγελματίες Οπλίτες (ΕΠΟΠ) που μετατάσσονται στο Σώμα Μονίμων Υπαξιωματικών, από τα όρια ηλικίας που ισχύουν για την αποστρατεία των Ανθυπασπιστών και Υπαξιωματικών [άρθρο 39 §2 περ. α) του Ν.Δ.445/1974⁵²].
- β) Εξαιρούνται, επίσης, οι μονιμοποιηθέντες ΕΜΘ που κατατάχθηκαν τα έτη 1985 έως και 1990, από την υποχρέωση συμπλήρωσης χρόνου διοίκησης ή ειδικής υπηρεσίας.

---

⁵¹ Νόμος 4494/2017: Ρυθμίσεις περί σταδιοδρομίας και εξέλιξης στελεχών και οικονομικής μέριμνας και λογιστικού των Ενόπλων Δυνάμεων, σύσταση Κοινού Σώματος Οικονομικών Επιθεωρητών και άλλες διατάξεις.

⁵² Νομοθετικό Διάταγμα 445/1974 : Περί Ιεραρχίας και Προαγωγών των Ανθυπασπιστών και Μονίμων και Εθελοντών Οπλιτών Ενόπλων Δυνάμεων.

Άρθρο 6: Ρυθμίσεις πολιτικού προσωπικού Υπουργείου Εθνικής Άμυνας

Επανακαθορίζεται η σύνθεση του Συμβουλίου Επιλογής Προϊσταμένων (ΣΕΠ), ειδικά για το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

Παρέχεται η δυνατότητα στους υπαλλήλους του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, να μετατάσσονται, κατά παρέκκλιση του Ενιαίου Συστήματος Κινητικότητας (Ν.4440/2016⁵³), σε άλλο Γενικό Επιτελείο σε κενή οργανική θέση του κλάδου τους και εφόσον αυτή δεν υπάρχει, με μεταφορά της οργανικής τους θέσης, σε περιπτώσεις κατάργησης, συγχώνευσης ή μεταφοράς σε άλλο νομό της μονάδας ή υπηρεσίας στην οποία υπηρετούν και εφόσον στον ίδιο νομό δεν υπάρχει θέση του κλάδου τους στο Γενικό Επιτελείο που ανήκουν.

Άρθρο 7: Τροποποίηση διατάξεων του Ν.4446/2016 (Α' 240)

Τροποποιούνται συγκεκριμένες διατάξεις του Ν.4446/2016⁵⁴ (άρθρα 125 και 126) που αφορούν σε θέματα της ανώνυμης εταιρείας με την επωνυμία «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΜΥΝΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΒΕΕ» και επιτρέπεται για έξι (6) επιπλέον μήνες (από τριάντα έξι (36) σε σαράντα δύο (42) μήνες, αρχής γενομένης από τις 22-12-2016], η χορήγηση στην ανωτέρω εταιρεία και τον ειδικό της διάδοχο, κατά περίπτωση, με τους ισχύοντες όρους και προϋποθέσεις και σύμφωνα με την κείμενη διαδικασία:

- αποδεικτικών φορολογικής και ασφαλιστικής ενημερότητας για τη διευκόλυνση της λειτουργίας και της δραστηριότητας της ΕΑΣ ΑΒΕΕ καθώς και για τη σύνταξη συμβολαιογραφικών πράξεων πώλησης και μεταβίβασης κυριότητας ή σχετικού προσυμφώνου για τα δύο μνημονευόμενα γήπεδα της εταιρείας,
- πιστοποιητικών Φορολογικής Διοίκησης όπου βεβαιώνεται η καταχώριση των ανωτέρω γηπέδων στις δηλώσεις Φόρου Ακίνητης Περιουσίας και Ενιαίου Φόρου Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝΦΙΑ),
- αναστολής μέτρων διοικητικής και αναγκαστικής εκτέλεσης σε βάρος της κινητής και ακίνητης περιουσίας της ΕΑΣ ΑΒΕΕ.

---

⁵³ Νόμος 4440/2016: Ενιαίο Σύστημα Κινητικότητας στη Δημόσια Διοίκηση και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, υποχρεώσεις των προσώπων που διορίζονται στις θέσεις των άρθρων 6 και 8 του Ν. 4369/2016, ασυμβίβαστα και πρόληψη των περιπτώσεων σύγκρουσης συμφερόντων και λοιπές διατάξεις.

⁵⁴ Νόμος 4446/2016 : Πτωχευτικός Κώδικας, Διοικητική Δικαιοσύνη, Τέλη-Παράβολα, Οικειοτελής αποκάλυψη φορολογητέας ύλης παρελθόντων ετών, Ηλεκτρονικές συναλλαγές, Τροποποιήσεις του ν. 4270/2014 και λοιπές διατάξεις.

Για το προαναφερόμενο χρονικό διάστημα απαγορεύεται ο συμψηφισμός των πάσης φύσεως επιχορηγήσεων και καταβολών προς την ΕΑΣ ΑΒΕΕ αυτεπαγγέλτως με οφειλές της εταιρείας προς το Δημόσιο, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ΝΠΙΔΔ), ασφαλιστικούς οργανισμούς και Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) α' και β' βαθμού.

Άρθρο 8: Τροπολογία - Τροποποίηση του άρθρου 99 του Ν.4486/2017⁵⁵ (Α' 115)

Με τις διατάξεις της υπόψη τροπολογίας θεσπίζονται μισθολογικά κίνητρα για τους ιατρούς και το λοιπό προσωπικό που απασχολείται στα ΠΡΟΚΕΚΑ. Ειδικότερα:

1. Οι ιατροί και οδοντίατροι που απασχολούνται στα ανωτέρω Κέντρα λαμβάνουν πλέον των αποδοχών των ιατρών υπηρεσίας υπαίθρου, όπως αυτές καθορίζονται από τις διατάξεις του Κεφαλαίου Ε' του Μέρους Α' του Ν.4472/2017 και:
  - έναν (1) επιπλέον μηνιαίο μισθό ιατρού υπηρεσίας υπαίθρου,
  - το μηνιαίο επίδομα που έχει καθοριστεί κατ' εξουσιοδότηση της παρ.5 του άρθρου 28 του Ν.2646/1998, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις (άγονων και προβληματικών περιοχών),
  - επίδομα επικίνδυνης και ανθυγιεινής εργασίας Α' Κατηγορίας, οριζόμενο σε 150 ευρώ μηνιαίως, κατά παρέκκλιση κάθε γενικής ή ειδικής διάταξης, εφόσον δεν συντρέχει άλλο επίδομα που χορηγείται για τον ίδιο λόγο.
2. Όλο το λοιπό προσωπικό, που απασχολείται στα ΠΡΟΚΕΚΑ λαμβάνει επίσης, πλέον των αποδοχών που καθορίζονται από τις διατάξεις του Ν.4354/2015 και:
  - έναν (1) επιπλέον μηνιαίο μισθό εισαγωγικού κλιμακίου της κατηγορίας του,
  - επίδομα απομακρυσμένων-παραμεθόριων περιοχών, οριζόμενο σε 100 ευρώ μηνιαίως και μόνο υπό την προϋπόθεση ότι εργάζονται σε ΠΡΟΚΕΚΑ, τα οποία εδρεύουν σε απομακρυσμένες-παραμεθόριες περιοχές, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις και
  - επίδομα επικίνδυνης και ανθυγιεινής εργασίας Α' Κατηγορίας, οριζόμενο σε 150 ευρώ μηνιαίως, κατά παρέκκλιση κάθε γενικής ή ειδικής διάταξης, εφόσον δεν συντρέχει άλλο επίδομα που χορηγείται για τον ίδιο λόγο.

---

⁵⁵ Νόμος 4486/2017 : Μεταρρύθμιση της Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας, επείγουσες ρυθμίσεις αρμοδιότητας Υπουργείου Υγείας και άλλες διατάξεις.

Άρθρο 9: Τροπολογία - Παράταση προθεσμίας αναθεώρησης ΓΠΣ

Με την υπόψη τροπολογία, ρυθμίζονται θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και συγκεκριμένα, παρατείνεται μέχρι 3-9-2020 (λήγει 31-12-2019), η προθεσμία αναθεώρησης των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ), τα οποία εγκρίθηκαν πριν τις 3-6-1997 (ημερομηνία δημοσίευσης του Ν.2508/1997). Σε περίπτωση μη εμπρόθεσμης αναθεώρησης των εν λόγω ΓΠΣ, εφαρμόζονται αυτοδικαίως δεσμευτικά από 4-9-2020 οι διατάξεις αυτών.

Άρθρο 10: Τροπολογία - Αναστολή εξέτασης ενστάσεων του άρθρου 7 Ν.2308/1995⁵⁶

Με τις διατάξεις της υπόψη τροπολογίας, αναστέλλεται μέχρι τις 30.4.2020, η εξέταση των ενστάσεων από τις Επιτροπές του άρθρου 7 Ν.2308/1995, για ακίνητα που βρίσκονται στις περιοχές που περιγράφονται στην υπ' αριθμ. 115 1/1872 απόφαση του Εφετείου Αθηνών, στις υπ' αριθμ. 11 6/1868 και 698/1876 αποφάσεις του Εφετείου Ναυπλίου και στην υπ' αριθμ. 110/78 απόφαση του Αρείου Πάγου και ανήκουν στους Δήμους Λαυρεωτικής και Σαρωνικού της Περιφέρειας Αττικής.

Άρθρα 11-17: Τροπολογία - Εθνικός Συντονιστής για τη διαχείριση του μεταναστευτικού-προσφυγικού ζητήματος - Σύσταση Ενιαίου Φορέα Επιτήρησης Συνόρων (ΕΝΦΕΣ) - Τροποποίηση άρθρου 96 του Ν.4368/2016⁵⁷ (Α' 21)

Με την υπόψη τροπολογία, προβλέπονται τα ακόλουθα:

1.α. Συνιστάται θέση Εθνικού Συντονιστή για την αντιμετώπιση και διαχείριση του μεταναστευτικού-προσφυγικού ζητήματος, ο οποίος είναι μέλος της Κυβέρνησης, υπαγόμενος απευθείας στον Πρωθυπουργό με τις μνημονευόμενες αρμοδιότητες.

Με κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, μπορούν να ανατίθενται οι αρμοδιότητες του Εθνικού Συντονιστή και σε Υφυπουργό.

β. Συνιστάται, επίσης, Ενιαίος Φορέας Επιτήρησης Συνόρων (ΕΝΦΕΣ), που υπάγεται στον Εθνικό Συντονιστή και έχει ως αποστολή τον έλεγχο και την επιτήρηση των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων της Ελληνικής Επικράτειας.

⁵⁶ Νόμος 2308/1995: Κτηματογράφηση για τη δημιουργία Εθνικού Κτηματολογίου. Διαδικασία έως τις πρώτες εγγραφές στα κτηματολογικά βιβλία και άλλες διατάξεις,

⁵⁷ Νόμος 4368/2016: Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις.

Ο ΕΝΦΕΣ διοικείται από Ειδικό Επιτελείο, στο οποίο υπάγονται Επιχειρησιακές Διοικήσεις Συνόρων, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα.

γ. Προσδιορίζονται οι αρμοδιότητες του ΕΝΦΕΣ, για τη στελέχωση του οποίου μπορεί να αποσπάται, με κοινή απόφαση του οικείου Υπουργού και του Εθνικού Συντονιστή, πολιτικό και ένστολο προσωπικό των μνημονευόμενων Υπουργείων, κατά παρέκκλιση κάθε άλλης διάταξης.

Με όμοια απόφαση, διατίθενται από τα αρμόδια Υπουργεία στον ΕΝΦΕΣ, επανδρωμένα ή μη, πλωτά, χερσαία και εναέρια μέσα, προς εκπλήρωση του σκοπού του.

δ. Ορίζεται ότι, η χρηματοδότηση του ΕΝΦΕΣ υλοποιείται από τον κρατικό προϋπολογισμό και από κονδύλια των ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ).

ε. Παρέχεται η εξουσιοδότηση για τη ρύθμιση, με Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ), κάθε ειδικότερου ζητήματος σχετικά με την οργάνωση, τη διάρθρωση, τη στελέχωση και τη χρηματοδότηση του ανωτέρω φορέα.

2. Τροποποιείται - συμπληρώνεται το άρθρο 96 του Ν.4368/2016 σχετικά με τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης και συγκεκριμένα:

α. Προβλέπεται ότι, μέχρι τη μνημονευόμενη ημερομηνία (30-6-2020), το Δημόσιο και λοιποί αρμόδιοι φορείς προβαίνουν στις απαραίτητες ενέργειες για την αντιμετώπιση της απρόβλεπτης αύξησης των προσφυγικών-μεταναστευτικών ροών και της συνακόλουθης προσφυγικής-μεταναστευτικής κρίσης, κυρίως στους τομείς της μεταφοράς, διαμονής, σίτισης, καθαριότητας και υγειονομικής περίθαλψης των προσφύγων και μεταναστών.

Ειδικότερα, όλοι οι ανωτέρω φορείς (και όχι μόνο το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, όπως ισχύει) μπορούν, κατά παρέκκλιση κάθε άλλης διάταξης, να συνάπτουν συμβάσεις εκτέλεσης έργων, παροχής υπηρεσιών, προμήθειας αγαθών ή μισθώσεων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν από την αύξηση των μεταναστευτικών-προσφυγικών ροών, ιδίως σχετικά με την ίδρυση, κατασκευή, συντήρηση, μετατροπή και λειτουργία των Δομών Προσωρινής Υποδοχής και Φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών καθώς και των ΠΡΟΚΕΚΑ.

Ορίζεται ότι, η διαδικασία σύναψης των ανωτέρω συμβάσεων μπορεί να διενεργείται, ανεξαρτήτως ποσού, κατόπιν διαπραγμάτευσης χωρίς δημοσίευση προκήρυξης διαγωνισμού, για την αντιμετώπιση της έκτακτης και απρόβλεπτης αύξησης των προσφυγικών-μεταναστευτικών ροών, λαμβανομένων υπόψη και λόγων εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης, οι οποίοι ειδικώς αιτιολογούνται.

Επαναλαμβάνεται ότι, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας μπορεί να διευθύνει και να συντονίζει σε συνεργασία με τις συναρμόδιες υπηρεσίες και αρχές, ζητήματα μεταφοράς, διαμονής, σίτισης και υγειονομικής περίθαλψης των προσφύγων και των μεταναστών.

β. Εξειδικεύεται ο τρόπος κάλυψης των σχετικών δαπανών για τις ανωτέρω δράσεις [δυνατότητα κάλυψης από τις πιστώσεις είτε του τακτικού προϋπολογισμού καθ' υπέρβαση των εγγεγραμμένων πιστώσεων των Υπουργείων είτε του συγχρηματοδοτούμενου σκέλους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) είτε του εθνικού σκέλους του ΠΔΕ, καθ' υπέρβαση του συνολικού ανώτατου ορίου δαπάνης του εθνικού σκέλους του ΠΔΕ].

4.1.2 Έγκριση σχεδίων συμβάσεων στον τομέα της άμυνας

Με ευρεία πλειοψηφία και τη διαδικασία του κατεπείγοντος ψηφίσθηκε επί της Αρχής το νομοσχέδιο του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας με τις συμβάσεις για την αγορά 6 καινούργιων, 12 μεταχειρισμένων και τις δαπάνες συντήρησης και εξοπλισμού των μαχητικών αεροσκαφών τύπου Rafale με τα οποία πρόκειται να ενισχυθούν οι Ένοπλες Δυνάμεις⁵⁸. Σύμφωνα με την ηγεσία του υπουργείου, ο κατεπείγων χαρακτήρας δόθηκε ώστε οι Συμβάσεις να αποτελούν νόμο του κράτους όταν η Γαλλίδα υπουργός Εθνικής Άμυνας, Φλοράνς Παρλί, βρεθεί στην Αθήνα για τις οριστικές υπογραφές της Συμφωνίας.

Το νομοσχέδιο περιλαμβάνει αναλυτικά τις 3 συμβάσεις που θα υπογραφούν με την κατασκευάστρια εταιρία, όχι όμως και όλα τους τα άρθρα γιατί 8 εξ αυτών δεν παρατίθενται λόγω του απορρήτου που καλύπτει την νομοθεσία για ζητήματα εθνικής άμυνας. Το τελικό κόστος αγοράς και συντήρησης των αεροσκαφών ανέρχεται περίπου στα 2,5 δις ευρώ. Σύμφωνα με την έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του

---

⁵⁸ Υπέρ του νομοσχεδίου τάχθηκαν ΝΔ, ΣΥΡΙΖΑ, ΚΙΝΑΛ και Ελληνική Λύση, ενώ το ΚΚΕ και το ΜέΡΑ25 καταψήφισαν.

Κράτους, 1.509 εκατ. ευρώ περίπου θα καταβληθούν το 2021, 472 εκατ. ευρώ περίπου για το έτος 2022, 408 εκατ. ευρώ περίπου για το έτος 2023, 67 εκατ. ευρώ για το έτος 2024 και 34 εκατ. ευρώ για το έτος 2025.

Άρθρο 1: Έγκριση τριών σχεδίων σύμβασης προμήθειας και υποστήριξης μαχητικών αεροσκαφών τύπου «RAFALE» και εν συνεχεία υποστήριξης των όπλων τους & Λοιπές Ρυθμίσεις

Εγκρίνονται τα σχέδια 3 συμβάσεων, σχετικά με: α) την προμήθεια 6 καινούριων και 12 μεταχειρισμένων μαχητικών αεροσκαφών (Α/Φ) τύπου «RAFALE» και συναφών ειδών και υπηρεσιών, β) την εν συνεχεία υποστήριξη των αεροσκαφών αυτών και γ) την προμήθεια εξοπλισμού (όπλων) των προαναφερόμενων αεροσκαφών, τη συντήρηση-τροποποίηση όπλων των Α/Φ τύπου «M 2000/5» για χρήση από τα ανωτέρω αεροσκάφη και για συναφείς υπηρεσίες.

Παρέχεται στον Γενικό Διευθυντή της Γενικής Διεύθυνσης Αμυντικού Εξοπλισμού και Επενδύσεων (ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ) η εξουσιοδότηση υπογραφής των ανωτέρω εγκεκριμένων συμβάσεων, καθώς και κάθε σύμβασης με την οποία τροποποιούνται.

Ρυθμίζονται θέματα έναρξης ισχύος των εγκεκριμένων συμβάσεων και του παρόντος νόμου, οι διατάξεις των οποίων υπερισχύουν κάθε άλλης γενικής ή ειδικής διάταξης νόμου.

4.2 Διεθνείς Συμβάσεις

4.2.1 Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ του Υπουργείου Άμυνας του Κράτους του Ισραήλ και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας για την προμήθεια Εξοπλισμού και Υπηρεσιών Άμυνας

Με ευρεία πλειοψηφία ψηφίστηκε στη Βουλή η κύρωση συμφωνίας για την αμυντική συνεργασία Ελλάδα και Ισραήλ⁵⁹. Το νομοσχέδιο αφορά στη «συμφωνία-πλαίσιο» για την προμήθεια αμυντικού υλικού. Πρόκειται για μία συμφωνία που καθορίζει το

---

⁵⁹ Υπέρ του νομοθετήματος ψήφισαν Νέα Δημοκρατία, Κίνημα Αλλαγής και Ελληνική Λύση, ενώ «παρόν» ψήφισε ο ΣΥΡΙΖΑ, παρότι η συμφωνία καταρτίστηκε επί δικής του κυβέρνησης, συνδέοντάς την με το παλαιστινιακό ζήτημα. Καταψήφισαν ΚΚΕ και ΜέΡΑ25.

γενικό πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των Υπουργείων Άμυνας Ελλάδας και Ισραήλ στον εξοπλιστικό τομέα και στον τομέα γενικών υπηρεσιών. Περιγράφεται η διαδικασία και καθορίζονται οι γενικοί όροι που αφορούν στην προμήθεια αμυντικού εξοπλισμού και υπηρεσιών μεταξύ των μερών.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, πρόκειται για Συμφωνία η οποία έχει υπογραφεί από τον Νοέμβριο του 2016, αντικατοπτρίζει τις καλές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών και κρίνεται επωφελής για την Ελλάδα καθώς περιγράφει τη διαδικασία και τους γενικούς όρους προμήθειας αμυντικού εξοπλισμού και Υπηρεσιών Άμυνας. Και οι δύο πλευρές αναλαμβάνουν τη δέσμευση ότι θα εφαρμόσουν τις ίδιες διαδικασίες ελέγχου για όλες τις παραμέτρους που σχετίζονται με την προμήθεια παρόμοιου αμυντικού εξοπλισμού, ως εάν η προμήθεια είχε γίνει για τις δικές τους Ένοπλες Δυνάμεις.

Άρθρο 1: Κύρωση Συμφωνίας

Η Συμφωνία περιλαμβάνει 11 Άρθρα, τα οποία έχουν ως ακολούθως:

Στο Άρθρο 1 προσδιορίζονται οι έννοιες των όρων που χρησιμοποιούνται στην παρούσα Συμφωνία, ώστε να γίνονται αντιληπτοί κατά ενιαίο τρόπο από τους χρήστες αυτών.

Στο Άρθρο 2 περιγράφεται το αντικείμενο της Συμφωνίας, το οποίο είναι ο καθορισμός της διαδικασίας και των γενικών όρων της προμήθειας Εξοπλισμού και Υπηρεσιών Άμυνας. Προβλέπεται επίσης ότι ο καθορισμός των ειδικών όρων προμήθειας του εξοπλισμού και υπηρεσιών άμυνας θα γίνεται κατά την υπογραφή κάθε επιμέρους σύμβασης G2G, ενώ δεν θα παρέχονται Αντισταθμιστικές Παροχές. Επιπροσθέτως, συμφωνείται η δυνατότητα ανάπτυξης επιχειρηματικής συνεργασίας/ συμπαραγωγής στη χώρα του άλλου μέρους, χωρίς αύξηση της τιμής των παραδοτέων που παράγονται στο σύνολό τους στη χώρα του άλλου μέρους, παρά μόνο σε περίπτωση διαφορετικής συμφωνίας μεταξύ των μερών.

Στο Άρθρο 3 ρυθμίζεται διεξοδικά η διαδικασία υλοποίησης προμήθειας Αμυντικού Εξοπλισμού ή Υπηρεσιών. Προβλέπεται συγκεκριμένα ότι οι αρμόδιες Αρχές του μέρους του Αγοραστή απευθύνονται με έγγραφο αίτημα στις αρμόδιες Αρχές του μέρους Πωλητή, με τη συμπερίληψη των απαραίτητων στοιχείων που αφορούν στην προμήθεια, όπως ο τύπος του Εξοπλισμού ή των Υπηρεσιών Άμυνας, η ποσότητα

αυτού, οι επιθυμητές προδιαγραφές και άλλες τυχόν ειδικές απαιτήσεις, η ταυτότητα του κυρίου αναδόχου σε περίπτωση προμήθειας μοναδικής πηγής, τα απαιτούμενα υλικά και οι υπηρεσίες υποστήριξης του Αμυντικού Εξοπλισμού, το προτεινόμενο χρονοδιάγραμμα παράδοσης, η προτεινόμενη συμμετοχή των τοπικών βιομηχανιών στην κατασκευή του υπό προμήθεια Αμυντικού Εξοπλισμού και τέλος οποιαδήποτε άλλη απαίτηση σχετικά με την περιγραφόμενη προμήθεια. Ακολούθως περιγράφονται οι ενέργειες στις οποίες προβαίνουν οι αρμόδιες Αρχές του Πωλητή μετά από τη λήψη σχετικού αιτήματος από την πλευρά του Αγοραστή, την οποία ενημερώνουν πρωτίστως για τη δυνατότητα προμήθειας του Αμυντικού Εξοπλισμού ή των Υπηρεσιών και εν συνεχεία αποστέλλουν, εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος, οικονομοτεχνική προσφορά. Έπειτα, εκκινούν διαπραγματεύσεις μεταξύ των εκπροσώπων των Μερών, με σκοπό την προετοιμασία για την κατάρτιση της Σύμβασης G2G, ενώ η επιλογή του κυρίου αναδόχου που θα παράγει το αμυντικό υλικό ή θα παράσχει τις υπηρεσίες αποτελεί αποκλειστική ευθύνη των αρμοδίων αρχών.

Στο Άρθρο 4 καθορίζονται ως αρμόδιες αρχές αφενός για την εφαρμογή της παρούσας συμφωνίας, αφετέρου για την υπογραφή και την εφαρμογή των μελλοντικών Συμβάσεων G2G, το Υπουργείο Άμυνας του Ισραήλ και το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας.

Στο Άρθρο 5 παρατίθενται οι γενικοί όροι προμήθειας και συγκεκριμένα:

- Η προέλευση του προς προμήθεια Εξοπλισμού Άμυνας.
- Ο καθορισμός της τιμής του Αμυντικού Εξοπλισμού και Υπηρεσιών στο στάδιο των διαπραγματεύσεων για την κατάρτιση της Σύμβασης G2G. Η τιμή θα παραμένει σταθερή καθ' όλο το χρονικό διάστημα εκτέλεσης της Σύμβασης, εκτός αν έχει συμφωνηθεί διαφορετικά από τα μέρη.
- Η δέσμευση εκ μέρους του Πωλητή ότι θα εφαρμόζει τις ίδιες διαδικασίες ελέγχου των παραμέτρων, οι οποίες επηρεάζουν την προμήθεια του Αμυντικού Εξοπλισμού, ως να επρόκειτο για τις δικές του Ένοπλες Δυνάμεις.
- Η ρύθμιση ζητημάτων πληρωμών και τυχόν καθυστέρησης πληρωμών.
- Η λήψη των απαιτούμενων μέτρων με σκοπό τη διαφύλαξη των σχετικών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και την αποτροπή της παράνομης χρήσης τους, κατά τις διατάξεις της εθνικής ή διεθνούς νομοθεσίας.

- Η εξασφάλιση εκ μέρους του Πωλητή Συνέχισης Υποστήριξης για όλο τον Αμυντικό Εξοπλισμό, ιδίως σε περιόδους κρίσης ή έντασης, με βάση το συμφωνηθέν μεταξύ των μερών χρονοδιάγραμμα.
- Η κωδικοποίηση όλων των προμηθειών σύμφωνα με το σύστημα κωδικοποίησης του NATO (NCS).
- Οι όροι διασφάλισης Κρατικής Ποιότητας του υπό προμήθεια εξοπλισμού, οι οποίοι θα καθορίζονται στην εκάστοτε Σύμβαση, μέχρις ότου υπογραφεί Τεχνική Συμφωνία που θα διευθετεί το εν λόγω ζήτημα.
- Το δικαίωμα του Αγοραστή να επισκεφθεί τις εγκαταστάσεις του Πωλητή, με σκοπό την ενημέρωση σχετικά με την πρόοδο και την εξέλιξη της Σύμβασης G2G και την παρακολούθηση των διενεργούμενων ελέγχων και δοκιμών.
- Η αμοιβαία συμφωνία των μερών ως προς τα προγράμματα συνεργασίας για την παραγωγή οποιουδήποτε τμήματος του εξοπλισμού.
- Η εγγραφή των εταιρειών συμπαραγωγής στο μητρώο του μέρους του Αγοραστή, αφού ληφθεί υπόψη ένα σύνολο παραμέτρων.
- Η συμφωνία στις Συμβάσεις G2G ως προς το τμήμα κατασκευής που θα εκτελεσθεί από την τοπική εταιρεία, η αξία του τμήματος αυτού, η ανατεθείσα αποστολή, το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης και τυχόν υπεργολάβοι.

Το Άρθρο 6 αναγνωρίζει ότι ο Αμυντικός Εξοπλισμός ή Υπηρεσίες θα συνιστούν εν όλω ή εν μέρει αποτέλεσμα πνευματικής δραστηριότητας, με τα συνεπαγόμενα δικαιώματα ιδιοκτησίας που ανήκουν στα μέρη και μεταβιβάζονται με νόμιμο τρόπο από τους αρχικούς ιδιοκτήτες τους. Τα Μέρη αναλαμβάνουν τη δέσμευση να εξασφαλίσουν την προστασία και να αποτρέψουν την παράνομη χρήση των εν λόγω δικαιωμάτων, στηριζόμενα στη νομοθεσία των Κρατών-Μερών και τις Διεθνείς Συμφωνίες. Επισημαίνεται ότι οι διαδικασίες χρήσης, νομικής προστασίας και κατανομής πνευματικών δικαιωμάτων πρόκειται να αποτελέσουν αντικείμενο ξεχωριστής συμφωνίας μεταξύ των Μερών.

Στο Άρθρο 7 προβλέπεται η δυνατότητα τροποποίησης διατάξεων της παρούσας Συμφωνίας κατόπιν αμοιβαίας έγγραφης συμφωνίας μεταξύ των Μερών. Η θέση των τροποποιήσεων σε ισχύ θα πραγματοποιείται με την ίδια διαδικασία που απαιτείται και για την ενεργοποίηση της Συμφωνίας, αποτελώντας έτσι αναπόσπαστο μέρος της.

Το Άρθρο 8 ρυθμίζει την επίλυση διαφορών σχετικά με την ερμηνεία ή την εφαρμογή της παρούσας Συμφωνίας κατόπιν συνεννόησης των Μερών, αποκλείοντας την παραπομπή σε εθνική ή διεθνή διαιτησία.

Το Άρθρο 9 προβλέπει ως τελικό και αποκλειστικό χρήστη του Αμυντικού Εξοπλισμού και των Υπηρεσιών τον Αγοραστή, απαγορεύοντας παράλληλα την επανεξαγωγή, τη μεταπώληση ή τη μεταβίβαση κυριότητας σε τρίτες χώρες άνευ της γραπτής συγκατάθεσης του Πωλητή.

Το Άρθρο 10 καθορίζει τη διαδικασία θέσης της Συμφωνίας σε ισχύ και ότι η διάρκειά της ορίζεται σε πέντε (5) έτη με αυτόματη ανανέωση για πενταετείς περιόδους, εκτός αν γνωστοποιηθεί εγγράφως από ένα εκ των Μερών η επιθυμία λύσης. Σε αυτή την περίπτωση, με την πάροδο έξι (6) μηνών από την ημερομηνία γνωστοποίησης της καταγγελίας, η Συμφωνία παύει να ισχύει. Επισημαίνεται ότι και μετά τη λύση της Συμφωνίας οι διατάξεις του άρθρου 6 που αναφέρεται στα δικαιώματα ιδιοκτησίας και του άρθρου 9 το οποίο περιγράφει τις υποχρεώσεις του τελικού χρήστη εξακολουθούν να ισχύουν.

Το Άρθρο 11 προβλέπει τέλος ρητά ότι η παρούσα Συμφωνία υπερτερεί έναντι οποιουδήποτε άλλου εγγράφου ή συμφωνίας μεταξύ των μερών σχετικά με το αντικείμενο, εκτός αντίθετης μεταξύ τους Συμφωνίας.

4.2.2 Κύρωση της Συμφωνίας Απόκτησης και Αμοιβαίας Εξυπηρέτησης ΗΠΑ και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας εκπροσωπούμενου από την Ελληνική Πολεμική Αεροπορία σχετικά με τον αμοιβαίο εφοδιασμό καυσίμων

Με ευρεία πλειοψηφία εγκρίθηκε από την Ολομέλεια της Βουλής η Συμφωνία με τις ΗΠΑ για τον αμοιβαίο εφοδιασμό καυσίμων πλωτών μέσων που ανήκουν στις Ένοπλες Δυνάμεις των δύο χωρών, που υπογράφηκε από τους εξουσιοδοτημένους εκπροσώπους των δύο χωρών στις 30 Οκτωβρίου 2017 στην Αθήνα και στις 22 Νοεμβρίου 2017 στη Βιρτζίνια⁶⁰.

---

⁶⁰ «Υπέρ» της κύρωσης τάχθηκαν οι βουλευτές της ΝΔ, του ΣΥΡΙΖΑ και του Κινήματος Αλλαγής, «κατά» ψήφισε το ΚΚΕ και το ΜέΡΑ25, ενώ «παράν» δήλωσε η Ελληνική Λύση.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, η Συμφωνία κρίνεται επωφελής για την Ελλάδα, καθώς συμβάλλει θετικά στον ανεφοδιασμό των αεροσκαφών της Πολεμικής Αεροπορίας, ο οποίος είναι πλέον δυνατός σε όλες τις χώρες, οι οποίες έχουν συνάψει αντίστοιχη συμφωνία με τις ΗΠΑ, χωρίς την απαίτηση για άμεση ή προπληρωμένη καταβολή της αξίας των καυσίμων, παρέχοντας παράλληλα τη δυνατότητα ποσοτικού διακανονισμού χορηγηθέντων καυσίμων και τη δυνατότητα εφαρμογής της συμφωνίας για τον ανεφοδιασμό μέσω της Ελλάδας, μη κυριότητας του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας.

Σκοπός της Συμφωνίας είναι ο καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων πραγματοποίησης ανταλλαγών μεταξύ των Μερών σε αεροπορικά καύσιμα και καύσιμα εδάφους, καθώς και σε άλλα είδη καυσίμων που μπορεί να καθορίσουν τα Μέρη, όπως επίσης οι ανταλλαγές με Τρίτα Μέρη, τα οποία δεν είναι συμβαλλόμενα στην εν λόγω συμφωνία, πλην όμως έχουν υπογράψει αντίστοιχη συμφωνία Απόκτησης και Αμοιβαίας Εξυπηρέτησης με τις ΗΠΑ.

Άρθρο 1: Κύρωση Συμφωνίας

Η Συμφωνία περιλαμβάνει Προοίμιο, 6 άρθρα και 9 Παραρτήματα, τα οποία αναλυτικά έχουν ως εξής:

Στο Προοίμιο γίνεται μνεία των στοιχείων, που ελήφθησαν υπόψη από τα Μέρη για την υπογραφή αυτής της συμφωνίας.

Στο άρθρο 1 αναλύεται ο σκοπός σύναψης της Συμφωνίας, ο οποίος εκτέθηκε ανωτέρω (υπό Β του παρόντος). Παράλληλα, καθορίζεται το Πεδίο Εφαρμογής της, το οποίο συνίσταται στην παροχή καυσίμων σε εξουσιοδοτημένα αεροσκάφη, πλοία, οχήματα, εξοπλισμό, μονάδες ανεφοδιασμού, τα οποία αναφέρονται στο άρθρο 4 της Συμφωνίας, και καλύπτει περιόδους ειρήνης, πολέμου, έκτακτων επιχειρήσεων, επιχειρήσεων διατήρησης της ειρήνης, ανθρωπιστικές αποστολές και άλλες περιπτώσεις που μπορεί να συμφωνήσουν τα Μέρη.

Το άρθρο 2 αναφέρεται στο έργο των εμπλεκόμενων υπηρεσιών του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ, καθώς και της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας.

Στο άρθρο 3 απαριθμούνται οι αρμοδιότητες των Μερών, αναφορικά με τη διαδικασία λογιστικής παρακολούθησης και τακτοποίησης των ανεφοδιασμών.

Στο άρθρο 4 καταγράφονται τα μέσα των δύο Μερών, τα οποία είναι εξουσιοδοτημένα για ανεφοδιασμό καυσίμων, ο τρόπος μέτρησης των χορηγούμενων καυσίμων, καθώς και τα απαιτούμενα παραστατικά παραλαβών και χορηγήσεων καυσίμων.

Στο άρθρο 5 αναφέρονται η δωδεκάμηνη προθεσμία εξόφλησης των επικυρωμένων συναλλαγών καυσίμων, η καταγραφή των συναλλαγών σε μηνιαία βάση στον Μηνιαίο Πίνακα Συναλλαγών, η τακτική ρύθμιση των υπολοίπων λογαριασμών μεταξύ των Μερών, καθώς και με Τρίτα Μέρη, η αντιστοίχιση των μονάδων μέτρησης καυσίμων, καθώς και η διαδικασία εκκαθάρισης είτε με αντικατάσταση σε είδος είτε με αντάλλαγμα ισοδύναμης αξίας είτε με χρηματική εκκαθάριση.

Στο άρθρο 6 ρυθμίζονται γενικά θέματα που αφορούν στη Συμφωνία. Ειδικότερα, προβλέπεται η δυνατότητα τροποποίησης της Συμφωνίας κατόπιν γραπτής συμφωνίας των Μερών, η θέση σε ισχύ της Συμφωνίας από την ημερομηνία κατά την οποία η Ελληνική Δημοκρατία θα ενημερώσει μέσω διπλωματικής οδού τις ΗΠΑ για την ολοκλήρωση των σχετικών εσωτερικών διαδικασιών, η δυνατότητα καταγγελίας της συμφωνίας από τα Μέρη, καθώς και η επίλυση τυχόν διαφορών που αφορούν στην ερμηνεία της Συμφωνίας ή τις συναλλαγές που εκτελέστηκαν με βάση αυτήν, μέσω διαβουλεύσεων χωρίς παραπομπή σε εθνικά ή διεθνή δικαστήρια, ή Τρίτα Μέρη προς επίλυση.

Στο Παράρτημα Α' περιλαμβάνονται οι διαδικασίες Υποβολής Παραγγελιών (Προσθήκη Α), τα Βασικά Στοιχεία Δεδομένων στο Τυποποιημένο Έντυπο Παραγγελιών (Προσθήκη Β) και το Τυποποιημένο Έντυπο Παραγγελιών (Προσθήκη Γ).

Στο Παράρτημα Β' αναγράφονται οι στρατιωτικοί σύνδεσμοι του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Στο Παράρτημα Γ' αναγράφονται οι σύνδεσμοι του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ.

Στο Παράρτημα Δ' γίνεται μνεία στα απαιτούμενα στοιχεία για τη δρομολόγηση των αιτημάτων ανεφοδιασμού καυσίμων.

Στο Παράρτημα Ε' καθορίζονται οι προδιαγραφές ποιότητας των παρεχόμενων καυσίμων.

Το Παράρτημα ΣΤ' αναφέρεται στα απαιτούμενα δικαιολογητικά για τη χορήγηση αεροπορικών καυσίμων και καυσίμων εδάφους.

Στο Παράρτημα Ζ' καθορίζονται οι διαδικασίες του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ, σχετικά με την υποβολή αιτήσεων ανεφοδιασμού από την Ελληνική Πολεμική Αεροπορία.

Στο Παράρτημα Η' καθορίζονται οι αντίστοιχες διαδικασίες της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας για την υποβολή αιτήσεων ανεφοδιασμού από το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ.

Στο Παράρτημα Θ' γίνεται μνεία των ορισμών που χρησιμοποιούνται στη Συμφωνία, προκειμένου να γίνονται ενιαία κατανοητοί από τους χρήστες αυτής.

4.2.3 Κύρωση της Συμφωνίας Απόκτησης και Αμοιβαίας Εξυπηρέτησης (Εφαρμοστική Διευθέτηση) μεταξύ των ΗΠΑ και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας εκπροσωπούμενου από το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό σχετικά με τον αμοιβαίο εφοδιασμό καυσίμων

Με ευρεία πλειοψηφία εγκρίθηκε από την Ολομέλεια της Βουλής η Συμφωνία με τις ΗΠΑ για τον αμοιβαίο εφοδιασμό καυσίμων πλωτών μέσων που ανήκουν στις Ένοπλες Δυνάμεις των δύο χωρών, που υπογράφηκε από τους εξουσιοδοτημένους εκπροσώπους των δύο χωρών στις 30 Οκτωβρίου 2017 στην Αθήνα και στις 22 Νοεμβρίου 2017 στη Βιρτζίνια⁶¹.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, η Συμφωνία κρίνεται επωφελής για την Ελλάδα, καθώς συμβάλλει θετικά στον ανεφοδιασμό των πολεμικών πλοίων και των ιπτάμενων μέσων του Πολεμικού Ναυτικού, εισάγοντας οικονομίες κλίμακας στις προμήθειες καυσίμων και παρέχοντας τη δυνατότητα ποσοτικού διακανονισμού χορηγηθέντων καυσίμων, αλλά και τη δυνατότητα εφαρμογής της συμφωνίας για τον ανεφοδιασμό μέσων του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής.

Σκοπός της Συμφωνίας είναι ο καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων πραγματοποίησης ανταλλαγών μεταξύ των Μερών σε αεροπορικά καύσιμα, καύσιμα

---

⁶¹ «Υπέρ» της κύρωσης τάχθηκαν οι βουλευτές της ΝΔ, του ΣΥΡΙΖΑ και του Κινήματος Αλλαγής, «κατά» ψήφισε το ΚΚΕ και το ΜέΡΑ25, ενώ «παράν» δήλωσε η Ελληνική Λύση.

ναυτιλίας και εδάφους, καθώς και σε άλλα είδη καυσίμων που μπορεί να καθορίσουν τα Μέρη, όπως επίσης ανταλλαγών με Τρίτα Μέρη, τα οποία δεν είναι συμβαλλόμενα στην εν λόγω συμφωνία, πλην όμως έχουν υπογράψει αντίστοιχη συμφωνία Απόκτησης και Αμοιβαίας Εξυπηρέτησης με τις ΗΠΑ.

Άρθρο I: Κύρωση Συμφωνίας

Η Συμφωνία περιλαμβάνει Προοίμιο, 6 άρθρα και 10 Παραρτήματα, τα οποία αναλυτικά έχουν ως εξής:

Στο Προοίμιο γίνεται μνεία των στοιχείων που ελήφθησαν υπόψη από τα Μέρη για την υπογραφή αυτής της συμφωνίας.

Στο άρθρο I καθορίζεται το πεδίο εφαρμογής της, το οποίο συνίσταται στην παροχή καυσίμων σε εξουσιοδοτημένα αεροσκάφη, πλοία, οχήματα, εξοπλισμό, μονάδες ανεφοδιασμού, τα οποία αναφέρονται στο άρθρο 4 της Συμφωνίας, και καλύπτει περιόδους ειρήνης, πολέμου, έκτακτων επιχειρήσεων, επιχειρήσεων διατήρησης της ειρήνης, ανθρωπιστικές αποστολές και άλλες περιπτώσεις που μπορεί να συμφωνήσουν τα Μέρη.

Το άρθρο II αναφέρεται στο έργο των εμπλεκόμενων υπηρεσιών του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ, καθώς και του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού.

Στο άρθρο III απαριθμούνται οι αρμοδιότητες των Μερών αναφορικά με τη διαδικασία λογιστικής παρακολούθησης και τακτοποίησης των ανεφοδιασμών.

Στο άρθρο IV καταγράφονται τα μέσα των δύο Μερών, τα οποία είναι εξουσιοδοτημένα για ανεφοδιασμό καυσίμων, ο τρόπος μέτρησης των χορηγούμενων καυσίμων, καθώς και τα απαιτούμενα παραστατικά παραλαβών και χορηγήσεων καυσίμων.

Στο άρθρο V αναφέρονται η δωδεκάμηνη προθεσμία εξόφλησης των επικυρωμένων συναλλαγών καυσίμων, η καταγραφή των συναλλαγών σε μηνιαία βάση στον Μηνιαίο Πίνακα Συναλλαγών, η τακτική ρύθμιση των υπολοίπων λογαριασμών μεταξύ των Μερών, καθώς και με Τρίτα Μέρη, η αντιστοίχιση των μονάδων μέτρησης καυσίμων, καθώς και η διαδικασία εκκαθάρισης είτε με αντικατάσταση σε είδος, είτε με αντάλλαγμα ισοδύναμης αξίας, είτε με χρηματική εκκαθάριση.

Στο άρθρο VI ρυθμίζονται γενικά θέματα που αφορούν στη συμφωνία. Ειδικότερα, προβλέπεται η δυνατότητα τροποποίησης της συμφωνίας κατόπιν γραπτής συμφωνίας των Μερών, η θέση σε ισχύ της συμφωνίας από την ημερομηνία κατά την οποία η Ελληνική Δημοκρατία θα ενημερώσει μέσω διπλωματικής οδού τις ΗΠΑ για την ολοκλήρωση των σχετικών εσωτερικών διαδικασιών, η δυνατότητα καταγγελίας της συμφωνίας από τα Μέρη, καθώς και η επίλυση τυχόν διαφορών που αφορούν στην ερμηνεία της συμφωνίας ή τις συναλλαγές που εκτελέστηκαν με βάση αυτή, μέσω διαβουλεύσεων χωρίς παραπομπή σε εθνικά ή διεθνή δικαστήρια, ή τρίτα μέρη προς επίλυση.

Στο Παράρτημα Α' περιλαμβάνονται οι διαδικασίες Υποβολής Παραγγελιών (Προσθήκη Α), τα Βασικά Στοιχεία Δεδομένων στο Τυποποιημένο Έντυπο Παραγγελιών (Προσθήκη Β) και το Τυποποιημένο Έντυπο Παραγγελιών (Προσθήκη Γ).

Στο Παράρτημα Β' αναγράφονται οι στρατιωτικοί σύνδεσμοι του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας και στο Παράρτημα Γ' οι σύνδεσμοι του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ.

Στο Παράρτημα Δ' γίνεται μνεία στα απαιτούμενα στοιχεία για τη δρομολόγηση των αιτημάτων ανεφοδιασμού καυσίμων.

Στο Παράρτημα Ε' καθορίζονται οι προδιαγραφές ποιότητας των παρεχόμενων καυσίμων, τα οποία θα συνοδεύονται από πιστοποιητικά ποιότητας.

Το Παράρτημα ΣΤ' αναφέρεται στα απαιτούμενα δικαιολογητικά για τη χορήγηση αεροπορικών καυσίμων και καυσίμων εδάφους και το Παράρτημα Ζ' στα αντίστοιχα δικαιολογητικά για τα ναυτιλιακά καύσιμα.

Στο Παράρτημα Η' καθορίζονται οι διαδικασίες του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ σχετικά με την υποβολή αιτήσεων ανεφοδιασμού από το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό και στο Παράρτημα Θ' οι αντίστοιχες διαδικασίες του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού για την υποβολή αιτήσεων ανεφοδιασμού από το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ.

Στο Παράρτημα Ι γίνεται μνεία των ορισμών που χρησιμοποιούνται στη συμφωνία, προκειμένου να γίνονται ενιαία κατανοητοί από τους χρήστες αυτής.

Συμπεράσματα

Η διαχρονική αδυναμία ανάπτυξης συγκροτημένης στρατηγικής σκέψης της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας οδήγησε αναπόφευκτα σε μια σειρά από κρίσεις, που έπληξαν τόσο τη διπλωματική ικανότητα όσο και τη «στρατιωτική φήμη» της Ελλάδας, οδηγώντας σε μια σειρά από κρίσεις στα τέλη της δεκαετίας του 1990: Ίμια (1996), S-300 (1997-1998), Οτσαλάν (1999). Είκοσι και πλέον χρόνια αργότερα, η αναζωπύρωση του τουρκικού αναθεωρητισμού έρχεται αντιμέτωπη με μια στάσιμη έως ανύπαρκτη στρατηγική σκέψη. Συνεπώς, η πορεία της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής συνοψίζεται καλύτερα με τα λόγια του Παναγιώτη Ήφαιστου: «Είναι αμφίβολο κατά πόσο, στην Ελλάδα, υπήρξε ποτέ επεξεργασμένη αποτρεπτική στρατηγική, η οποία να ολοκληρώνει και να εναρμονίζει στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων τα οπλικά συστήματα, τη διπλωματία, τις δηλώσεις των ηγετών, την προπαγάνδα και τους υπόλοιπους συντελεστές ισχύος του έθνους. Αυτή η πραγματικότητα είναι ευδιάκριτη εάν κανείς παρατηρήσει, για παράδειγμα, τις παλινδρομήσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, την έλλειψη εθνικής συναίνεσης στις μεγάλες εξωτερικές επιλογές, και την αλλοπρόσαλλη ή απελπιστικά αναξιόπιστη συμπεριφορά πολλών μελών της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας» (Ήφαιστος, 2016).

Λαμβάνοντας υπόψη το αναλυθέν θεωρητικό πλαίσιο, είναι εμφανές ότι η Ελλάδα προσπάθησε να σχεδιάσει και να εφαρμόσει μια αποτρεπτική στρατηγική απέναντι στην Τουρκία –ιδίως μετά το 1974-, δίχως όμως την απαιτούμενη συνέπεια και επιτυχία. Το γεγονός αυτό επαληθεύει η ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση των τουρκικών αξιώσεων έναντι της Ελλάδας, τόσο στο Αιγαίο όσο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Επίσης, η τελευταία διετία ήταν μια δύσκολη περίοδος για την ελληνική εθνική ασφάλεια και τη χώρα γενικότερα εξαιτίας της πανδημίας COVID-19, μιας πρωτόγνωρης κρίσης που επηρέασε βαθιά το σύνολο του κρατικού μηχανισμού και της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, αλλά και ολόκληρο τον πλανήτη. Η διαχείριση της τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής αποτέλεσε –και συνεχίζει να αποτελεί– την κεντρική ενασχόληση της ελληνικής αμυντικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό η χώρα επικέντρωσε τις προσπάθειές της σε μια πολιτική «έξυπνης ισχύος», με δύο βασικούς άξονες: α) εσωτερική ενδυνάμωση, αποσκοπώντας στην αύξηση της

αποτρεπτικής της ικανότητας και β) εξωτερική εξισορρόπηση, λαμβάνοντας υπόψη τα συμφέροντα των σημαντικών δρώντων.

Το ζήτημα της Εθνικής Άμυνας δεν αποτελεί κομματική, αλλά εθνική υπόθεση. Επομένως, δεν προσφέρεται ως πεδίο για στείρα κομματική αντιπαράθεση, αλλά για συζήτηση και εποικοδομητική κριτική πάνω σε συγκεκριμένες προτάσεις, σχέδια, σχεδιασμούς και κυβερνητικές πολιτικές. Επίσης, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας δεν είναι το βασικό και κυρίαρχο όργανο χάραξης της εξωτερικής πολιτικής. Αυτή η αρμοδιότητα ανήκει πρωτίστως στον Πρόεδρο της Κυβέρνησης (Πρωθυπουργό) και στο Υπουργείο Εξωτερικών. Αναπόφευκτα, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας εμπλέκεται στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής για τη χώρα, διαμέσου του πολύ σημαντικού εργαλείου της Αμυντικής Διπλωματίας, το οποίο έχει αναπτύξει -και συνεχίζει να αναπτύσσει.

Στο πλαίσιο αυτό, σκοπός της προσπάθειας κάθε κυβέρνησης είναι η ενίσχυση της αποτρεπτικής ισχύος της χώρας. Η αποτροπή είναι η πεποίθηση προς κάθε κατεύθυνση ότι εξαιτίας της ετοιμότητας και των δυνατοτήτων των Ενόπλων Δυνάμεων δεν συμφέρει κανέναν να σκεφθεί οποιαδήποτε επιβουλή εναντίον κυριαρχικών συμφερόντων, καθώς το κόστος που θα υποστεί θα είναι πάντα μεγαλύτερο από το όφελος που ενδεχομένως σκοπεύει να προσπορίσει. Αυτή είναι ουσιαστικά η έννοια της αποτροπής. Επομένως, ισχυρή αποτρεπτική ισχύς σημαίνει εμπέδωση αισθήματος ασφαλείας στη χώρα και στους πολίτες της.

Δύο στοιχεία που συνιστούν το αποτρεπτικό στοιχείο της χώρας, που εκφράζεται μέσω των Ενόπλων Δυνάμεών της, είναι η ετοιμότητα και το αξιόμαχο. Η πρώτη, αναπόφευκτα, είναι το έμπυχο δυναμικό των Ενόπλων Δυνάμεων, όπου υφίστανται τα στοιχεία της ηγεσίας, του σχεδιασμού, των δομών, καθώς και συνεχών διαδικασιών άσκησης και εκπαίδευσης. Η δεύτερη παράμετρος είναι τα υλικά μέσα, κυρίως τα οπλικά συστήματα, αλλά και όλες οι υποδομές υποστήριξης αυτών. Στα οπλικά συστήματα προέχει ασφαλώς η συντήρηση και η αναβάθμιση των υπάρχοντων, η προσαρμογή τους στις ανάγκες της αμυντικής πολιτικής, η πρόσκτηση νέων συστημάτων, όποτε αυτό καθίσταται αναγκαίο, διότι όσο περνούν τα χρόνια και όσο χρησιμοποιούνται αυτά τα συστήματα, επέρχεται φθορά, ενώ η τεχνολογία εξελίσσεται, έτσι ώστε να χρειάζεται άνοιγμα προς νέες τεχνολογίες οι οποίες εξοπλίζουν σε μεγάλο βαθμό κάθε αμυντικό σύστημα.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, δεν θα πρέπει να λησμονείται και η οικονομική δυνατότητα. Στο παρελθόν είχαμε οδυνηρή εμπειρία, της εξαιρετικά περιορισμένης οικονομικής δυνατότητας, η οποία αναπόφευκτα επηρέασε και το πρόγραμμα συντήρησης και αναβάθμισης των εξοπλιστικών συστημάτων της χώρας.

Η Βουλή είναι ο κορυφαίος δημοκρατικός θεσμός, μέσω του οποίου αντιπροσωπεύεται ο λαός διά των Βουλευτών. Βασική αποστολή της, όπως ορίζεται και από το Σύνταγμα, είναι η άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας και ο έλεγχος της Εκτελεστικής Εξουσίας. Ειδικότερα, η Βουλή εγγυάται την καλή και σωστή νομοθετική λειτουργία, ως βασικός πυλώνας του δημοκρατικού πολιτεύματος και εγγυητής του Συντάγματος και ελέγχει την κυβέρνηση στο πλαίσιο της δημοκρατικής λειτουργίας της, ως ελεύθερη και ανόθευτη έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας.

Το Ελληνικό Κοινοβούλιο ασκεί κατεξοχήν τις αρμοδιότητες του νομοθετικού έργου και του κοινοβουλευτικού ελέγχου, υπό τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία που ορίζουν το Σύνταγμα και ο Κανονισμός της Βουλής. Για τον σκοπό αυτό, συνιστά επιτροπές που συγκροτούνται από τα μέλη του, ανάλογα με τη δύναμη των κοινοβουλευτικών ομάδων και των ανεξάρτητων Βουλευτών, που επιλαμβάνονται του νομοθετικού έργου ή του κοινοβουλευτικού ελέγχου ή ειδικών θεμάτων.

Το Σύνταγμα και ο Κανονισμός της Βουλής προβλέπουν τη σύσταση διαρκών κοινοβουλευτικών επιτροπών για την εξέταση και την επεξεργασία των νομοσχεδίων και των προτάσεων νόμων που υποβάλλονται, καθώς και ειδικών διαρκών επιτροπών στις οποίες εφαρμόζονται οι διατάξεις περί διαρκών επιτροπών. Αρμόδια επί θεμάτων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και του Υπουργείου Εξωτερικών είναι η Διαρκής Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων, ενώ αντικείμενο της Επιτροπής Εξοπλιστικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων είναι η προηγούμενη εξέταση και παρακολούθηση της εφαρμογής των εξοπλιστικών προγραμμάτων και συμβάσεων αμυντικού υλικού.

Κατά τη Μεταπολίτευση, στην Ελληνική Βουλή κυριαρχούν, ως επί το πλείστον, μονοκομματικές κυβερνήσεις απόλυτης κομματικής πειθαρχίας, με αποτέλεσμα το Κοινοβούλιο να διέπεται από τη διαμάχη πλειοψηφίας και μειοψηφίας και τη συνεπακόλουθη κυβερνητική κηδεμονία της κοινοβουλευτικής δράσης. Σκοπός της κοινοβουλευτικής συζήτησης δεν είναι, όπως θα έπρεπε, η διαδικασία πολιτικής και η έκβασή της, αλλά οι πολίτες ως σώμα ψηφοφόρων (Πασσάς, 2011).

Η Βουλή καταφεύγει στο ρόλο του φύλακα (watchdog) ως προς τη διαδικασία, τη διαχείριση, τη δημοσιότητα και τον έλεγχο των ζητημάτων, ο οποίος γίνεται προ τετελεσμένων γεγονότων, κυρίως στην ολομέλεια της Βουλής. Τα δικαιώματα πληροφόρησης επιτρέπουν στην αντιπολίτευση να ελέγχει την κυβέρνηση, αν και η εκ των προτέρων εμπλοκή της Βουλής στη διαμόρφωση κυβερνητικής πολιτικής είναι μηδαμινή έως ανύπαρκτη. Βέβαια, εμφανίζονται και σποραδικά περιπτώσεις που κόμματα και μεμονωμένοι βουλευτές, μέσω ελέγχου της κυβερνητικής στάσης, έχουν εξετάσει διεξοδικά τα θεσμικά όργανα και τις πολιτικές τους (Sotiropoulos, 2015).

Από την άλλη πλευρά, η Βουλή, ως χώρος δημοσίων συζητήσεων αξιολογείται ουδέτερα, καθώς γίνονται κάποιες δημόσιες συζητήσεις εκ των υστέρων, στις οποίες δεν δίνεται προτεραιότητα, ενώ ο έλεγχος βασίζεται σε έγγραφα. Το προφίλ του διαμορφωτή πολιτικής δεν της ταιριάζει καθόλου, αφού οι απόψεις της δεν είναι δεσμευτικές για την κυβέρνηση. Επίσης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κατέχει ειδικές γνώσεις στα αμυντικά θέματα, καθώς είναι λίγες οι συναντήσεις με εμπειρογνώμονες και ειδικούς στα θέματα της άμυνας και δεν δίνει ιδιαίτερη σημασία στην υποβολή εκθέσεων (Sotiropoulos, 2015).

Επιπλέον, το Ελληνικό Κοινοβούλιο στηρίζεται στις πληροφορίες που παρέχει η κυβέρνηση ενώ τα μέσα ελέγχου που κατέχει είναι κυρίως τυπικά και προφορικά (Sotiropoulos, 2015) (ακροάσεις, ερωτήσεις, επερωτήσεις, συζητήσεις) (Πασσάς, 2011) και μπορεί να αντιδράσει μόνο με ένα μη δεσμευτικό ψήφισμα (Sotiropoulos, 2015).

Συμπερασματικά, ο ρόλος των κοινοβουλίων στην καλή νομοθέτηση - και στην νομοθέτηση, γενικότερα - βαίνει μειούμενος, για λόγους που είναι επαρκώς γνωστοί. Τούτο ισχύει μετ' επιτάσεως για τα εθνικά κοινοβούλια των κρατών-μελών της ΕΕ. Ωστόσο, τα κοινοβούλια δεν παύουν να διαδραματίζουν, ως εικός, έναν κομβικό ρόλο στην δικαιοπαραγωγική διαδικασία. Ενόψει της πολυπλοκότητας των ρυθμιστέων ζητημάτων και του γεγονότος ότι, εν γένει, τα κοινοβούλια υστερούν έναντι της εκτελεστικής εξουσίας σε πόρους, η δυνατότητά τους να διαθέτουν επαρκή αυτοτελή επιστημονική και νομική υποστήριξη στην εκπλήρωση του έργου τους είναι πραγματικά κρίσιμη.

Βιβλιογραφία – Κατάλογος πηγών

- Dempsey, J. (2013, January 7). *Military in Greece Is Spared Cuts*. [Online] Available at: <https://www.nytimes.com/2013/01/08/world/europe/08iht-letter08.html>
- Duke, S. (1989). *United States Military Forces and Installations in Europe*. Oxford: SIPRI.
- EEAS, E.E. (2018, December 21). *European Neighbourhood Policy (ENP)*. [Online] Available at: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/europeanneighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en
- EU Foreign and Defence ministers. (2016). *European Union Global Strategy*. [Online] Available at: <https://europa.eu/globalstrategy/en/security-defence-0>
- Gerodimos, R., & Karyotis, G. (2015). Austerity Politics and Crisis Governance: Lessons from Greece. In R.G. Karyotis, *The Politics of Extreme Austerity: Greece in the Eurozone Crisis* (pp. 259-271), London: Palgrave Macmillan UK.
- Grebe, J., & Sommer, J. (2010, September). *Greece: High military expenditures despite the financial crisis*. BICC Focus. Available at: https://www.files.ethz.ch/isn/119104/BICC%20Focus_Griechenland_engl_fin.pdf
- Hatzivassiliou, E. (1995). Security and the European Option: Greek Foreign Policy, 1952-62. *Journal of Contemporary History* 30(1): 189-193.
- Iatrides, J. (1986). Greek Security Policy under Andreas Papandreou. *Peace Studies Program*, Cornell University, 5.
- Kofos, E. (1999). Greece's Macedonian Adventure: The Controversy Over FYROM's Independence and Recognition. In Van Coufoudakis, Harry J. Psomiades, Andre Gerolymatos, *Greece and the New Balkans: Challenges and Opportunities*, New York: Pella Publishing Company, pp. 378-384.
- Larrabee, S. (1997). Η Ελλάδα και τα Βαλκάνια. Στο Graham T. Allison, Καλυψώ Νικολαΐδη, *Το ελληνικό παράδοξο. Υπόσχεση και επίδοση*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Marrone, A., De France, O., & Fattibene, D. (2016, January). *Defence Budgets and Cooperation in Europe: Developments, Trends and Drivers*. Available at: http://www.iai.it/sites/default/files/pma_report.pdf

- Nye, J.S.Jr. (1997). Ελλάδα και Βαλκάνια. Στιγμή ευκαιρίας. Στο Graham T. Allison, Καλυψώ Νικολαΐδη, *Το ελληνικό παράδοξο. Υπόσχεση και επίδοση*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Papasotiriou, C., & Conostas, D. (1999). Greek Policy Responses to the Post-Cold War Balkan Environment. In Van Coufoudakis, Harry J. Psomiades, Andre Gerolymatos, *Greece and the New Balkans: Challenges and Opportunities* (pp. 213-237), New York: Pella Publishing Company.
- Policy Department DG External Policies (2011). The impact of financial crisis on european defence. Available at: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201106/20110623ATT22406/20110623ATT22406EN.pdf>
- Rubatis, Y. (1973). The United States and the Operational Responsibilities of the Greek Armed Forces. *Journal of Greek Diaspora*, 6, 41-49.
- Slijper, F. (2013, April). *Guns, Debt and Corruption: Military spending and the EU crisis*. Available at: https://www.tni.org/files/download/eu_milspending_crisis.pdf
- Smith, H. (2012, April 19). *German 'hypocrisy' over Greek military spending has critics up in arms*. [Online] Available at: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/apr/19/greece-military-spending-debt-crisis>
- Sotiropoulos, D.A. (2015). The Greek Parliament and the European Union after the Lisbon Treaty: A Missed Opportunity to Empower Parliament. In Neuhold, C., Rozenberg, O., Smith, J. & Hefftlar, C. eds. *The Palgrave Handbook of National Parliaments and the European Union*. London: Palgrave MacMillan UK.
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), A.T. (n.d.). *Arms exports (SIPRI trend indicator values) - Greece*. [Online] Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPRT.KD?locations=GR>
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), A.T. (n.d.). *Arms imports (SIPRI trend indicator values)*. [Online] Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.MPRT.KD>

- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Y.A. (n.d.). *Military expenditure (current LCU) - Greece*. [Online] Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CN?locations=GR>
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Y.A. (n.d.). *Military expenditure (% of GDP) - Greece*. [Online] Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=GR>
- Αρχιμανδρίτου-Οικονόμου, Ε. (2012-2013). *Η αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ το 1974*. Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Βαλντέν, Σ. (1994). *Μακεδονικό και Βαλκάνια 1991-1994: Η αδιέξοδη πορεία της Ελληνικής πολιτικής*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Βαλντέν, Σ. (2003). *Η βαλκανική πολιτική της Ελλάδας*. Στο Παναγιώτης Τσάκωνας, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική*, Τόμος Β', Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Βαρελά, Κ.Α. (2016, Ιούνιος 23). *Η Εξωτερική πολιτική του Ανδρέα Παπανδρέου*. Διαθέσιμο στο: <https://www.news247.gr/afieromata/andreas-papandreou/o-ischyros-andr-e-as-toy-aigaiou.6435027.html>
- Βοσκόπουλος, Γ. (2016). *Παράμετροι Αμυντικού και Στρατηγικού Σχεδιασμού*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Γιαλλουρίδης, Χ.Κ. (2016, Ιούνιος 23). *Το πορτρέτο ενός ξεχωριστού ηγέτη*. [Online] Διαθέσιμο στο: <https://www.news247.gr/afieromata/andreas-papandreou/o-ischyros-andr-e-as-toy-aigaiou.6435027.html>
- Δασκαλάκης, Ν. (2013, Μάρτιος). *Ο Αντίκτυπος της Κρίσης στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*. Ερευνητικό Κείμενο Νο 2, Μάρτιος, Παρατηρητήριο για την Κρίση. ΕΛΙΑΜΕΠ.
- Δημητρόπουλος, Γ.Α. (2009). *Οργάνωση και λειτουργία του κράτους*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Ευρυβιάδης, Μ. (1988). *Η πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό: ερμηνευτική προσέγγιση*. Στο Δημήτρης Κώνστας, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική* (σσ. 108-109), Τόμος Β', Αθήνα, Σάκκουλας.

- Ήφαιστος, Π. (2009). *Κοσμοθεωρία των εθνών: συγκρότηση και συγκράτηση των κρατών, της Ευρώπης και του κόσμου*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Ήφαιστος, Π. (2016). *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική: για να υπάρχουν επιλογές πρέπει να υπάρχει και στρατηγική – Το μεθοδολογικό και φιλοσοφικό σταυροδρόμι και ο θανατηφόρος χαρακτήρας κάθε κατευναστικής στάσης και συμπεριφοράς*. [Online] Διαθέσιμο στο: <https://ifestos.edu.gr/2016/02/14/%CF%80-%CE%AE%CF%86%CE%B1%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CF%81%CE%B5%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1/>
- Ήφαιστος, Π., & Πλατιάς, Α. (1992). *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Ιγνατίου, Μ., & Έλλις, Α. (2009). *Ίμα: Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*. Αθήνα: Λιβάνη.
- Κανονισμός της Βουλής. Διαθέσιμο στο: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/Kanonismos-tis-Voulis/>
- Καπούτσης, Χ. (2017, Φεβρουάριος 24). *Η Ελλάδα η γεωπολιτική της αξία και οι σχέσεις με ΗΠΑ, NATO και Ε.Ε.* [Online] Διαθέσιμο στο: <https://www.militaire.gr/%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CE%B7-%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%BE%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CF%83/>
- Κολιόπουλος, Κ. (2010). *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κοπά, Μ. (2005). *Ελληνική βαλκανική πολιτική: τριάντα χρόνια μετά*. Στο Μ.Κ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα: Λιβάνη.

- Κοτζιάς, Ν. (2010). *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Κοτζιάς, Ν. (2018, Σεπτέμβριος 10). *Principles of Greek Foreign Policy: Emphasizing stability in SE Europe*. Διαθέσιμο στο: <http://www.ert.gr/eidiseis/ellada/politiki/n-kotzias-askoyme-mia-exoteriki-politiki-eirinisexypnis-ischyos-kai-dialogoy/>
- Κουλουμπής, Θ. (1988). Δομές και διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Στο Χ.Τ. Δημήτρης Κώνστας, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική*, Τόμος Α', Αθήνα: Σάκκουλας.
- Μαρκεζίνης, Β. (2010). *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα στα πλαίσια της βαθμιαίας ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ*. Αθήνα: Λιβάνη.
- Μαυριάς, Γ.Κ. (2014). *Συνταγματικό Δίκαιο*. Δίκαιο & Οικονομία, 5η έκδοση, Αθήνα: Σάκκουλας.
- Μπαρζούκας, Γ. (2018, Μάρτιος 28). *Οι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί άμυνας και η Ελλάδα*. E-Amyna. Διαθέσιμο στο: <https://e-amyna.com/%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%BF%CE%AF-%CE%BC%CE%B7%CF%87%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CE%AF-%CE%AC%CE%BC%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7/>
- Ντόκος, Θ.Π. (2021). Ελληνική εθνική ασφάλεια, απολογισμός και προκλήσεις. *Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών*. [Online] Διαθέσιμο στο: <https://www.elisme.gr/en/2020-05-16-15-30-51/item/42-993>
- Παλαιολόγος, Γ. (2021). Πρωταθλητές στις δαπάνες για την άμυνα. *Η Καθημερινή*. [Online] Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/politics/561297049/protathlites-stis-dapanes-gia-tin-amyna/>
- Παπαδοπούλου, Τ. (2015). Βουλή, Κυβέρνηση, Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Στο Παπαδοπούλου, Τ. 2015, *Συνταγματικό δίκαιο* [ηλεκτρ. βιβλ.]. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Κεφάλαιο 6. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/4280>

- Παπαναστασόπουλος, Ν. (2017). Αναθεωρώντας την ελληνική εξωτερική πολιτική-αμυντική πολιτική και τη διαχείριση κρίσεων μέσα από το πρίσμα του μοντέλου του νεορεαλιστικού κονστρουκτιβισμού. *Περιοδικό Άμυνα & Διπλωματία*. [Online] Διαθέσιμο στο: <https://www.amynanet.gr/anatheorontas-tin-elliniki-eksoteriki-amyntiki-politiki>
- Παπασωτηρίου, Χ. (1994). *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2000). *Διασπορά και εθνική στρατηγική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πασσάς, Α. (2011). Τα εθνικά κοινοβούλια στην ενωσιακή πολιτική διαδικασία: από την τυπική αρμοδιότητα στον πολιτικό ρόλο. Η περίπτωση της Βουλής των Ελλήνων. Σε Κοντιάδης, Ξ. & Σπυρόπουλος, Φ. επιμ. *Το μέλλον του Ελληνικού Κοινοβουλίου. Συνταγματικές και πολιτικές διαστάσεις*. Αθήνα: Σιδέρης Ι.
- Παυλόπουλος, Π. (2017, Οκτωβρίου 26). ΕΡΤ. [Online] Διαθέσιμο στο: <http://www.ert.gr/eidiseis/ellada/politiki/pr-pavlopoulos-den-diekdikoume-tipote-ke-denparachoroume-tipote/>
- Πλατιάς, Α. (1992). Ελληνικό στρατηγικό δόγμα: σε αναζήτηση αυτονομίας και αποτροπής. Στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Πλατιάς, Α. (2005). Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974. Στο Μ.Κ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004* (σσ. 217-218). Αθήνα: Λιβάνη.
- Πλατιάς, Α. (2005). Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974. Στο Μ.Κ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα: Λιβάνη..
- Ροζάκης, Χ. (1986). Η Ελλάδα σε εξέλιξη. Στο Β.Ρ.-Μ. Μάνεσης, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1974-1985: εκσυγχρονισμός και διεθνής ρόλος ενός μικρού κράτους*, Αθήνα: Εξάντας.
- Ροζάκης, Χ. (1996). *Πολιτικές και νομικές διαστάσεις της μεταβατικής συμφωνίας της Νέας Υόρκης μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Σημίτης, Κ. (2005). *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*. Αθήνα: Πόλις.

- Σκυλακάκης, Θ. (1995). *Στο όνομα της Μακεδονίας*. Αθήνα: Ελληνική Ευρωεκδοτική.
- Συνεδριάσεις-Πρακτικά Κοινοβουλευτικών Επιτροπών. [Online] Διαθέσιμο στο: <https://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikes-Epitropes/Synedriaseis>
- Συρίγος, Α. (2018, Απρίλης 25). *Το ΝΑΤΟ δεν ξέχασε ποτέ το «Δόγμα Λουνς»*. SLpress.gr. [Online] Διαθέσιμο στο: <https://slpress.gr/ethnika/to-nato-den-ksexase-pote-to-dogma-louns/>
- Συρίγος, Α.Μ. (2016). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Τζανέτης, Σ. (1976). *Η Εθνική Άμυνα*. Αθήνα: Αλκαίος.
- Τσαρδανίδης, Χ. (1988). Το ζήτημα της προσαρμοστικότητας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Στο Δημήτρης Κώνστας, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική*, Τόμος Α', Αθήνα: Σάκκουλας.
- Τσιριγώτης, Δ. (2013). *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Φίλης, Κ. (2013, Νοέμβριος 7). *Ελλάδα-Ρωσία: Μεταξύ μύθων, προσδοκιών και πραγματικότητας*. [Online] Διαθέσιμο στο: <https://www.defence-point.gr/news/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CF%81%CF%89%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BE%CF%8D-%CE%BC%CF%8D%CE%B8%CF%89%CE%BD-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%B4%CE%BF%CE%BA%CE%B9%CF%8E%CE%BD>
- Χαραλαμπίδης, Μ. (2018, Απρίλιος 5). *Η αλήθεια για τον ελληνικό στρατό και γιατί σήμανε συναγερμός στο «Πεντάγωνο»*. Διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/2018/04/05/politics/i-alitheia-gia-ton-elliniko-strato-kai-giati-simane-synagermos-sto-pentagwno/>